

คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน
กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อภินันท์นาคาร
รองศาสตราจารย์
ห้องสมุดคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

สุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2542

ISBN 974-661-874-1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน

กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้จัดทำ.....เบญจชนวัฒน์.....

นางสาวสุภาภรณ์ เบญจชนวัฒน์

ผู้วิจัย

.....
.....
.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถนัดดาวัลย์ ทองนพ

M.P.H.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา อินทปัญญา

Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
.....

นายสัญญาชัย สุติพันธ์วิหาร

วท.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิทยา ศรีมนโกษา D.Sc.

ประธานคณะกรรมการประจำหลักสูตร

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

ศาสตราจารย์เลียงชัย ถิ่นล้อมวงศ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน

กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม

วันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2542

.....
ผู้ทบทวน.....

นางสาวสุภาภย์ เบญจธนวัฒน์

ผู้วิจัย

.....
.....

รองศาสตราจารย์รุ่งจรัส หูตะเจริญ

วท.ม.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
ผู้ช่วยศาสตราจารย์.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถิตดาวัลย์ ทองนพ

M.P.H.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา อินทปัญญา

Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เดือนเพ็ญ ชีรวรรณวิวัฒน์

Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....

ศาสตราจารย์เลียงชัย ถิ่นถ่อมวงศ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....
.....

นายสัญญาชัย สุทธิพันธ์วิหาร

วท.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....

รองศาสตราจารย์รุ่งจรัส หูตะเจริญ วท.ม.

คณบดี

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือและความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ถัฏดาวลัย ทองนพ รองคณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา อินทปัญญา อาจารย์ประจำสำนักพัฒนابัณฑิตศึกษา หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และอาจารย์สัญญา สุตพันธ์วิหาร์ อาจารย์ประจำคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และให้คำปรึกษาแนะนำอันทรงคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยมาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ซึ่งได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้พื้นฐานอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์ อาจารย์ประจำคณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีส่วนสำคัญในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ คุณมาลี ชุศรี หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านเขี้ยวหลาน-ไกรสร ครูคลอง เขาแก้ว ลูกประสงค์ วิชัยดิษฐ์ พระปลัดอำนาจ ประภาโส เจ้าอาวาสวัดไกรสรเขตาราม และชาวบ้านในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลานทุกคนที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล และได้ให้ข้อมูลอันมีคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ส่วนหนึ่งของความสำเร็จในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มาจากเพื่อน ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณปวีณา ศุภสวัสดิ์กุล และคุณเมธี จันทโรปกรณ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี รวมถึงเพื่อน ๆ พี่ ๆ และเจ้าหน้าที่คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ทุกคน โดยเฉพาะ พี่ปิ๋ม เอ็ม เก๋ จ๊ับแจง ชาย พี่ลักขณา และพี่ฝนที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่อนุเคราะห์ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อผู้วิจัย นั่นคือ พ่อ แม่ และพี่น้อง ทุกคน ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา

3836349 ENTM/M : สาขาวิชา : เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม ; วท.ม. (เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม)

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต / หมู่บ้านอพยพ / เชื้อนรัชชประภา / สิ่งแวดล้อม

สุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์ : คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อนกรณีศึกษา : เชื้อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION IN RESETTLEMENT VILLAGE : A CASE STUDY OF RAJJAPRABHA DAM, TAMBOL KHAO PHANG, BAN THA KUN DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : ลัดดาวัลย์ ทองนพ M.P.H., จันทนา อินทปัญญา Ph.D., สัมชาย สุนทิพันธ์วิหาร, วท.ม. (เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม) 174 หน้า. ISBN 974-661-874-1

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชากรอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 และ 5 ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ คือ ด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คือ ด้านความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน และระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม (ด้านวัตถุและด้านจิตใจ) ของประชากร

วิธีการศึกษา ประกอบด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้อยู่ในชุมชนจำนวน 4 ท่าน และใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลด้านเศรษฐกิจ-สังคม การบริการขั้นพื้นฐาน และความพึงพอใจของประชากรกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน 110 ราย และศึกษาเฉพาะความพึงพอใจในกลุ่มแม่บ้าน 47 ราย และกลุ่มเยาวชน 67 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows ในการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และไคสแควร์ ทำการประเมินระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ด้านจิตใจ และคุณภาพชีวิตโดยรวม โดยการให้คะแนน และพิจารณาระดับคะแนนที่ได้กับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ร่วมกับการอภิปรายผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก

ผลการศึกษา พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกตัวชี้วัด แต่เมื่อให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดในแต่ละด้าน พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจดีกว่าประชากรในหมู่ที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ในด้านสภาพสังคมและการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านความพึงพอใจของประชากร พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจโดยรวม และในแต่ละด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นความพึงพอใจด้านอาชีพซึ่งพบว่ามีความพึงพอใจแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาระดับคุณภาพชีวิตของประชากร พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ด้านจิตใจ และโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เมื่อให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน และพิจารณาระดับคะแนนในแต่ละด้าน พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสภาพเศรษฐกิจ และการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 69.1 และ 57.3 ตามลำดับ) และด้านสภาพสังคม อยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 65.5) ในด้านความพึงพอใจของประชากรทั้ง 3 กลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่ประชากรมีความพึงพอใจรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 64.7) โดยในด้านที่อยู่อาศัย และชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 52.7 และ 55.8 ตามลำดับ) ส่วนในด้านอาชีพ และการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 59.4 และ 58.5 ตามลำดับ) สำหรับการประเมินระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร พบว่าประชากรส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 64.5) โดยในด้านวัตถุ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง และสูง ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 51.8 และ 48.2 ตามลำดับ) และในด้านจิตใจ อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 64.5)

จากผลการศึกษาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่าประชากรอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภาส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตทั้งในด้านวัตถุ ด้านจิตใจ และโดยรวมอยู่ในระดับที่ดี (ระดับปานกลางและสูง) โดยไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำเลย

3836349 ENTM/M : MAJOR : TECHNOLOGY OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ; M.Sc. (TECHNOLOGY OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT)

KEY WORDS : QUALITY OF LIFE / RESETTLEMENT / RAJJAPRABHA DAM / ENVIRONMENT

SUVAPAK BENJATHANAWAT : QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION IN RESETTLEMENT VILLAGE : A CASE STUDY OF RAJJAPRABHA DAM, TAMBOL KHAO PHANG, BAN THA KUN DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE. THESIS ADVISORS : LADDAWAN THONG-NOP, M.P.H., CHANDHANA INDHAPANYA, Ph.D., SANCHAI SUTIPANWIHAN, M.Sc. (TECHNOLOGY OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT) 174 p. ISBN 974-661-874-1

This research aimed at studying the quality of life of the population in Rajjaprabha Dam resettlement villages, Moo 4 and 5, Tambol Khao Phang, Ban Tha Kun District, Surat Thani Province. The overall quality of life was divided into 2 sets namely the objective quality including socio-economic status and availability of and satisfaction with infrastructure service and the subjective quality represented by the satisfaction with present livelihood. The overall quality of life was then determined by combination of the objective and the subjective sets.

The methodology of this study comprised in-depth interview of 4 key-informants in the study area and the use of questionnaires for socio-economic status, infrastructure service and livelihood satisfaction data collection from 110 household heads. Livelihood satisfaction data were collected from 47 housewives and 67 youth. The data were analyzed by SPSS program for Windows for percentage, means, median, standard deviation, maximum, minimum and Chi-square. The overall quality of life level, subjective quality and objective quality were then evaluated by scoring and compared with the set criteria plus the information from in-depth interview.

The study result showed that the population in Moo 4 had socio-economic status and infrastructure service similar to those of Moo 5 and not significantly different in any indicator. When score was given to each indicator, however it showed with statistical significance that the population in Moo 4 had better economic status than Moo 5 (p -value < 0.05) while there were no statistically significant difference in social status and infrastructure service. For livelihood satisfaction, all three population groups (household heads, housewives and youth) showed the same level of satisfaction except in the occupation aspect. The overall quality of life of both Moo 4 and Moo 5 populations showed no statistical difference (p -value < 0.05).

When scores were given to all indicators, it was found that the majority of the population had economic status and infrastructure service at middle level (69.1% and 57.3% respectively) and social status at high level (65.5%). For livelihood satisfaction, the majority of all three population groups was at middle level (64.7%) having the living quarters and family life aspects at high level (52.7% and 55.8% respectively) while the occupation and infrastructure service aspects were at middle level (59.4% and 58.5% respectively). For overall quality of life, the majority of the population was at middle level (64.5%) having the objective quality aspect in both middle and high levels with similar scores (51.8% and 48.2% respectively) while the subjective quality aspect was also at middle level (64.5%).

From the study result, it can be concluded that the majority of the population in Rajjaprabha dam resettlement villages had good overall quality of life by objective and subjective measures at middle and high levels.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.4 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
1.6 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.8 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	9
1.9 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	11
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	12
2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย.....	13
2.2 ข้อมูลทั่วไปของเงื่อนไขและผลกระทบสิ่งแวดล้อมของการสร้างเงื่อนไข.....	22
2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเงื่อนไขราชการ.....	38
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
บทที่ 3 วิธีการวิจัย.....	60
3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ.....	60
3.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ.....	65
3.3 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิต.....	66
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	73

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	75
4.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านก่อนการอพยพ (หมู่บ้านบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ) และสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านอพยพเข็วหลาน.....	75
4.2 ลักษณะทั่วไปของประชากรที่ศึกษา.....	81
4.3 สถานภาพด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร.....	84
4.4 การประเมินสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของ ประชากร.....	100
4.5 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร.....	104
4.6 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร.....	110
4.7 ปัญหาในหมู่บ้านอพยพเข็วหลาน.....	115
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	118
5.1 สภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร.....	118
5.2 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร.....	121
5.3 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร.....	123
5.4 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	125
5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	126
บรรณานุกรม.....	127
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. เครื่องชี้วัดทางเศรษฐกิจ-สังคมของหน่วยงานต่าง ๆ.....	136
ภาคผนวก ข. สภาพของพื้นที่ศึกษา.....	143
ภาคผนวก ค. แบบสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าครัวเรือน.....	149
ภาคผนวก ง. แบบสัมภาษณ์สำหรับแม่บ้าน.....	162
ภาคผนวก จ. แบบสัมภาษณ์สำหรับเยาวชน.....	168
ประวัติผู้วิจัย.....	174

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 รายชื่อเขื่อนอเนกประสงค์ในประเทศไทย.....	24
2-2 แผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมเขื่อนรัชชประภา.....	42
3-1 ขนาดประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษา.....	63
3-2 เกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน.....	66
4-1 ลักษณะทั่วไปของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากร.....	83
4-2 สภาพทางเศรษฐกิจของประชากร.....	87
4-3 สภาพทางสังคมของประชากร.....	92
4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร.....	96
4-5 ระดับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร.....	102
4-6 ระดับความพึงพอใจ จำแนกตามกลุ่มประชากร.....	107
4-7 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร.....	113
4-8 ปัญหาในหมู่บ้านอพยพ จำแนกตามกลุ่มประชากร.....	117

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	6
2-1 ที่ตั้งเขื่อนรัชชประภา.....	39
2-2 ที่ตั้งหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน.....	46
2-3 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน.....	47
3-1 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ.....	69
3-2 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ.....	71
3-3 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตโดยรวม.....	74
5-1 ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร.....	124
ข-1 เขื่อนรัชชประภา.....	144
ข-2 สภาพถนนสายหลักในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน.....	144
ข-3 สภาพถนนสายย่อยในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน.....	144
ข-4 สถานีอนามัยเขื่อนหาลาน-ไกรสร.....	145
ข-5 สถานีตำรวจภูธรเขื่อนหาลาน.....	145
ข-6 สำนักงานสหกรณ์การเกษตรเขื่อนหาลาน จำกัด.....	145
ข-7 โรงเรียนบ้านพัฒนา.....	146
ข-8 โรงเรียนบ้านพัฒนา 2.....	146
ข-9 โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม.....	146
ข-10 การประปาเขื่อนหาลาน.....	147
ข-11 วัดไกรสรเขตราม.....	147
ข-12 สวนยางพารา.....	147
ข-13 สาธารณูปโภคพื้นฐานภายในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน.....	148
ข-14 ถังเก็บน้ำฝน และน้ำประปา.....	148

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำโดยการสร้างเขื่อนในประเทศไทย เกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในช่วงแรกเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการชลประทาน ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นประกอบกับความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีการพัฒนารูปแบบเป็น โครงการเขื่อนอนเนกประสงค์ ซึ่งนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการกักเก็บน้ำแล้ว ยังเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ การบรรเทาอุทกภัย การอุปโภคบริโภค และการอุตสาหกรรม

โครงการเขื่อนอนเนกประสงค์ที่เกิดขึ้นนอกจากจะก่อให้เกิดผลดีตามวัตถุประสงค์ของโครงการดังกล่าวแล้ว ยังทำให้เกิดผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อม และสังคม กล่าวคือ ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่า และพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตร รวมถึงสัตว์ป่า และพืชพรรณ และทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่โครงการต้องอพยพออกไป ซึ่งการอพยพประชากรเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับทุกโครงการเขื่อนทั่วโลก โดยในระหว่างปี พ.ศ.2522-2528 พบว่ามีประชากรอย่างน้อย 500,000 คน ใน 27 ประเทศทั่วโลก ถูกอพยพเนื่องจากการก่อสร้างโครงการพัฒนาต่าง ๆ ประมาณ 40 โครงการ (ไมเคิล เซอร์เนีย, 2532: 11-15) ดังตัวอย่างในประเทศไทย ได้แก่ เขื่อนอุบลรัตน์ในจังหวัดขอนแก่นอพยพคน 4,000 ครอบครัว เขื่อนสิรินธรในจังหวัดอุบลราชธานีอพยพคน 1,270 ครอบครัว เขื่อนบางลางในจังหวัดยะลาอพยพคน 1,133 ครอบครัว เขื่อนจุฬาภรณ์ ในจังหวัดชัยภูมิอพยพคน 1,092 ครอบครัว เขื่อนศรีนครินทร์ในจังหวัดกาญจนบุรีอพยพคน 980 ครอบครัว และเขื่อนรัชชประภาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอพยพคน 385 ครอบครัว (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2534: 23)

การอพยพประชากรออกจากพื้นที่โครงการเป็นผลกระทบที่สำคัญที่ต้องมีการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหในระยะยาว เนื่องจากประชากรที่ถูกอพยพต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเอง และมักมีสภาพความเป็นอยู่ที่ด้อยลงกว่าเดิม ดังในกรณีเขื่อนภูมิพล เมื่อปี พ.ศ.2507 ได้ทำให้ประชากรต้องอพยพออกจากพื้นที่น้ำท่วม และเกือบ 30 ปี ให้หลัง พื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของประชากรเหล่านี้ยังไม่มีถนน น้ำประปา ไฟฟ้า และที่ดินทำกินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และในกรณีเขื่อนสิริกิติ์

เมื่อปี พ.ศ.2511 ประชากรได้ถูกย้ายจากที่ราบลุ่มหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นไปตั้งถิ่นฐานใหม่บนภูเขาและที่สูงซึ่งแทบจะทำการเกษตรไม่ได้ เนื่องจากความแห้งแล้งและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้คนหนุ่มสาวต้องเข้าเมืองไปหางานทำ (เดวิด เมอร์เรย์, 2536: 34-35) ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจโดยมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (2535: 5-6) ร่วมกับสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน ซึ่งทำการสำรวจในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ 9 พื้นที่จากโครงการเขื่อน 9 เขื่อน ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย พบว่าผลกระทบที่สำคัญ คือ การที่ชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคม และพื้นที่จัดสรรที่เป็นที่ตั้งชุมชนใหม่ทุกแห่งมีสภาพที่ด้อยกว่าเดิมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ และยังพบว่าระบบสาธารณูปโภค หรือโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา และถนน ที่ประชากรได้รับทำให้ประชากรต้องรับภาระค่าใช้จ่าย และในบางกรณียังต้องจ่ายในราคาแพงที่กว่าคนในเมืองจ่าย เช่น ในกรณีเขื่อนบางลาง ประชากรต้องจ่ายค่าน้ำประปาถึงลูกบาศก์เมตรละ 45 บาท เช่นเดียวกับเขื่อนรัชชประภา ซึ่งพบว่าประชากรที่อพยพส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างกระทันหัน ทำให้ใช้เงินชดเชยที่ได้มาอย่างฟุ่มเฟือย ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานใหม่มีความแห้งแล้งและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ต้นยางพาราให้น้ำยางได้ไม่ดี นอกจากนี้ น้ำประปาที่ทางเขื่อนรัชชประภาได้สร้างไว้ นั้น ปัจจุบันน้ำขุ่น และมีสีแดง ประชากรไม่สามารถบริโภคได้ (วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, 2535: 113-144 ; เนตรดาว แพทย์กุล, 2534: 38-51)

จากปัญหาที่เกิดขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารโลกซึ่งเป็นองค์กรนานาชาติ และสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหน่วยงานในประเทศไทย ได้หามาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ในส่วนของธนาคารโลกได้มีมาตรการเพื่อลดผลกระทบทางสังคมโดยกำหนดให้ผู้ที่จะกู้เงิน หรือรับบริการความช่วยเหลือต้องมีแผนการจัดการเรื่องอพยพที่ชัดเจนซึ่งจะก่อให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในระยะยาวที่เด่นชัด (ศิริพงศ์ หังสพฤกษ์ และณัฏฐา หังสพฤกษ์, 2535: 9) สำหรับสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมนั้นได้มีมาตรการในการควบคุมปัญหา โดยกำหนดให้เป็นประเด็นการศึกษาด้านหนึ่งในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment ; EIA) สำหรับโครงการหรือกิจการแต่ละประเภทแต่ละขนาด นอกเหนือจากการคิดความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ได้ระบุไว้ โดยประเด็นในการศึกษาและจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณภาพชีวิต ซึ่งการศึกษาถึงการอพยพของประชากรเป็นส่วนหนึ่งในด้านคุณภาพชีวิต

ในการศึกษาและประเมินผลกระทบทางสังคม ซึ่งได้แก่ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณภาพชีวิตในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้นควรทำการศึกษาปัจจัยทุก ๆ ด้านที่มีผลต่อชีวิตของคนในชุมชนและสังคมนั้น ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และอื่น ๆ ในลักษณะสหสาขา โดยในการเก็บข้อมูลควรใช้วิธีการเชิงปริมาณควบคู่ไปกับเชิงคุณภาพ และควรเน้นในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (อมรา พงศาพิชญ์, 2535: 6 ; สถาบันนโยบายศึกษา, 2539: 11-14 ; สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2538: 6-7 ; Rungjarat Hutacharoen et al., 1990: 3-38 – 3-85)

นอกจากนี้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการเขื่อนอเนกประสงค์ได้ให้ความช่วยเหลือประชากรที่อพยพด้วยการจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ใหม่ จ่ายเงินค่าชดเชยที่ดินและทรัพย์สิน ก่อสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณสถาน ตลอดจนประสานงานช่วยเหลืออพยพประชากรไปยังพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยยึดหลักการที่ว่า ประชากรที่อพยพย้ายถิ่นไปตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ที่ กฟผ. ได้จัดสรรให้ไปแล้วนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่าเดิม หรืออย่างน้อยที่สุดก็เท่าเดิม (ประสิทธิ์ นิธิติยกุล และไพฑูรย์ พิทยาขวาล, 2526: 7)

ในกรณีเขื่อนรัชชประภา (เดิมชื่อ เขื่อนเชี่ยวหลาน) ซึ่งได้ทำการอพยพประชากรทั้งหมด 385 ครัวเรือน ประกอบด้วย ประชากรในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ 341 ครัวเรือน พื้นที่ห้วยงาน 17 ครัวเรือน และพื้นที่ที่ทาง กฟผ. ได้จัดสรรให้เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ 27 ครัวเรือน ในช่วงปี พ.ศ.2526-2528 โดยทาง กฟผ. ได้ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ประชากรที่ถูกอพยพตามหลักการดังที่ได้กล่าวแล้ว โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาดำเนินการแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ซึ่งนับเป็นโครงการเขื่อนอเนกประสงค์แห่งแรกที่มีการแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบและแบบแผน (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2526: 8) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของประชากรที่อพยพในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยทำการศึกษาถึงสถานภาพคุณภาพชีวิตด้านวัตถุและด้านจิตใจของประชากรในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะทำให้ทราบถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชากรเหล่านี้ในปัจจุบัน ยังทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอพยพ และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปหาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากร รวมถึงแนวทางในการวางแผนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากโครงการพัฒนาอื่น ๆ ในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม ซึ่งประกอบด้วยคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของประชากรอพยพจากการสร้างเขื่อนรัชชประภาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลานในปัจจุบัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งจะทำการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1.3.1 ประชากรที่ศึกษา

ศึกษาประชากรที่ถูกอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ซึ่งได้อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านอพยพเป็นเวลา 12-14 ปี โดยแบ่งประชากรศึกษาเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน แม่บ้าน และเยาวชน

1.3.2 พื้นที่ศึกษา

หมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลาน ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 และ 5 ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.3.3 ประเด็นที่ทำการศึกษา

1.3.3.1 ศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน โดยตัวชี้วัดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้จากการทบทวนจากเอกสารต่าง ๆ (รายละเอียดแสดงในบทที่ 2 และภาคผนวก ก.) ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

1.3.3.2 ศึกษาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการศึกษาถึงคุณภาพชีวิต

1.3.3.3 ศึกษาคุณภาพชีวิตโดยรวม ได้แก่ การศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุร่วมกับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

1.3.4 ระยะเวลาที่ศึกษา

ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาระหว่างวันที่ 10-20 กันยายน พ.ศ.2540

1.4 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 ลักษณะทั่วไปของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

1.4.2 ตัวแปรคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

1.4.2.1 ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้สุทธิของครัวเรือน การมีหนี้สิน การมีเงินออม และการมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน

1.4.2.2 ตัวชี้วัดทางสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร สุขภาพอนามัย การติดสิ่งเสพติด ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

1.4.2.3 ตัวชี้วัดการบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำ การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร

1.4.3 ตัวแปรคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร

1.4.4 คุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร ได้แก่ คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การสร้างเขื่อนรัชชประภาเป็นการพัฒนาแหล่งน้ำที่ส่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยผลกระทบทางสังคมนั้น คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณโครงการต้องอพยพย้ายถิ่นซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพชีวิต ทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม และสภาพจิตใจ ซึ่ง กฟผ. ได้มีมาตรการในการชดเชยความเสียหายต่าง ๆ ให้แก่ประชากร เพื่อให้ประชากรมีรายได้และความเป็นอยู่ดีกว่าที่เป็นอยู่เดิม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงสนใจที่จะศึกษาประชากรที่อพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา เพื่อศึกษาถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการได้รับการชดเชยในด้านต่าง ๆ จาก กฟผ. โดยทำการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ การศึกษาตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ การศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.6 สมมติฐานของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 ที่ถูกอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา โดยได้รับการชดเชยในด้านต่าง ๆ จาก กฟผ. ซึ่งจากการทบทวนเอกสาร พบว่า ส่วนใหญ่ประชากรที่ถูกอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อน เมื่อย้ายไปอยู่ในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่มักมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ดี จึงได้ทำการศึกษาถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชากร และสนใจที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับคุณภาพชีวิตทั้ง 2 หมู่บ้าน ซึ่งได้รับการชดเชยที่เหมือนกันในทุกด้าน ทั้งคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ซึ่งได้จากการศึกษาตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ซึ่งได้จากการศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร และคุณภาพชีวิตโดยรวม ซึ่งได้จากการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตด้านวัตถุร่วมกับด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังสนใจศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากรที่ทำการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน แม่บ้าน และเยาวชน โดยมีสมมติฐานในการศึกษาดังนี้

1.6.1 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

1.6.1.1 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน

1.6.1.2 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพสังคมไม่แตกต่างกัน

1.6.1.3 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

1.6.2 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่โดยรวม และในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

1.6.2.1 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่โดยรวมไม่แตกต่างกัน

1.6.2.2 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกัน

1.6.2.3 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านอาชีพไม่แตกต่างกัน

1.6.2.4 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

1.6.2.5 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวไม่แตกต่างกัน

1.6.3 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม และในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

1.6.3.1 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ (คะแนนรวมของสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน) ไม่แตกต่างกัน

1.6.3.2 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน) ไม่แตกต่างกัน

1.6.3.2 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม (ด้านวัตถุและด้านจิตใจ) ไม่แตกต่างกัน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทราบถึงระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ และคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากรในหมู่บ้านอพยพ

1.7.2 ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอพยพ นอกจากนี้ผลการศึกษายังเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางในการปรับปรุงสถานภาพทางด้านคุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพให้ดีขึ้น

1.7.3 ผลการศึกษานำไปขยายผลในหมู่บ้านอพยพอื่น ๆ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาในเรื่องสถานภาพทางด้านคุณภาพชีวิต อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขโครงการพัฒนาอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชากรในโอกาสต่อไป

1.8 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลาน หมายถึง ประชากรที่อพยพจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ตั้งเขื่อนรัชชประภามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ขาดแคลนปัจจัยด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่บุคคลแต่ละคนต้องการในการดำรงชีวิตได้อย่างพอใจและมีความสุขในช่วงเวลาหนึ่ง ในการศึกษครั้งนี้หมายถึงคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ จิตใจ และโดยรวม กล่าวคือ

- 1) **คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ** ได้แก่ การศึกษาตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคมและการบริการขั้นพื้นฐาน
- 2) **คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ** ได้แก่ การศึกษาความพึงพอใจของประชากรในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน
- 3) **คุณภาพชีวิตโดยรวม** ได้แก่ การศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ร่วมกับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลนั้น ๆ ได้รับการตอบสนองหรือบรรลุเป้าหมาย ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันออกเป็น 4 ด้าน คือ ความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ การบริการขั้นพื้นฐาน และชีวิตครอบครัว ซึ่งใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

สภาพเศรษฐกิจ-สังคม หมายถึง อาชีพ รายได้สุทธิของครัวเรือน การมีหนี้สิน การมีเงินออม การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร สุขภาพอนามัย การติดสิ่งเสพติด ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

การบริการขั้นพื้นฐาน หมายถึง ไฟฟ้า การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร แหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนกับคนภายนอกครัวเรือนหรือเพื่อนบ้าน

การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน หมายถึง การครอบครองหนังสือรับรองการทำประโยชน์ และ โฉนด ในที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกิน สำหรับหนังสือประเภทใบจอง ถือว่าไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน

1) ใบจอง หมายถึง หนังสือแสดงการยอมให้เข้าครอบครองที่ดินชั่วคราว ได้ แก่ น.ส.2 และ น.ส. 2ก.

2) หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หมายถึง หนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้ว ได้แก่ น.ส.3 น.ส. 3ก. และ น.ส. 3ข.

3) โฉนดที่ดิน หมายถึง หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว”

โรคที่สำคัญ ในประเทศไทย ได้แก่ โรคอุจจาระร่วง บิด อาหารเป็นพิษ หัด ตับอักเสบ ไทฟอยด์ บาดทะยัก ไอกรณ พิษสุนัขบ้า คอตีบ และโปลิโอ ซึ่งอัตราการป่วยด้วยโรคที่สำคัญ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของโรคที่ป่วยและเป็นเครื่องชี้วัดระดับสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยตรง

สิ่งเสพติด หมายถึง สารเคมี ยา หรือวัตถุใด ๆ ก็ตาม เมื่อร่างกายได้รับเข้าไปแล้วโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น กิน สูบ ฉีด ดม จะทำให้เกิดอาการต่อร่างกาย คือ จะต้องได้รับอยู่เป็นประจำ จะต้องเพิ่มขนาดของสารนั้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะทำให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของผู้นั้น และทำให้เกิดการเสพติด สิ่งเสพติด ได้แก่ ฝิ่น เฮโรอีน กระบือ กัญชา แอมเฟตามีน (ยาบ้า ยาขยัน ยาโค๊ป ยาแก้ง่วง) และไอระเหย (น้ำยาล้างสี กาว พลาสติก แกลกเกอร์ ทินเนอร์ น้ำหมักปากกาถูกลิ้น น้ำยาล้างสีเล็บ น้ำยาล้างรอยด่าง น้ำยาซักแห้ง สเปรย์สำหรับไล่แมลง)

การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร หมายถึง การที่ประชากรเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่

- 1) กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น
- 2) กองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว กองทุนยา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หรือกลุ่มฉาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น
- 3) กลุ่มองค์กรประชาชน เช่น กรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ลูกเสือชาวบ้าน ทส.ปช. กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่น ๆ เป็นต้น

การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ประชากรในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ได้แก่

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักสงวน และรักษาสิ่งที่มีอยู่เอาไว้ การทำให้เพิ่มจำนวนขึ้น และการใช้ประโยชน์ของสิ่งที่มีอยู่ และที่เพิ่มขึ้นมาให้เป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และประหยัด ไม่หมดไปง่าย ๆ ได้แก่ การปลูกต้นไม้ การปลูกป่า การป้องกันรักษาป่าไม้ การป้องกันการบุกรุกเขตป่าสงวน การรักษาแหล่งน้ำ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2) การป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม หมายถึง การควบคุม ป้องกัน และร่วมมือดำเนินการมิให้เกิดปัญหาทางสภาวะแวดล้อม อันเนื่องมาจากกิจกรรมในการขยายตัวของสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนอยู่ในสภาพที่สมดุล ได้แก่ การกำจัดขยะมูลฝอย การระบายหรือกำจัดน้ำเสีย การขุดลอกคูคลอง การควบคุมป้องกันการเกิดเสียงดัง การเกิดกลิ่นเหม็น และการเกิดฝุ่นควัน เป็นต้น

1.9 ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพ ได้ทำการศึกษาโดยเลือกตัวอย่างมาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน แม่บ้าน และเยาวชน อย่างไรก็ตามในการศึกษารั้งนี้มีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและเวลา ดังนั้นในการศึกษาประชากรในกลุ่มแม่บ้านและเยาวชนได้ทำการศึกษาในครัวเรือนเดียวกับกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน จึงอาจทำให้ผลการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน) มีความแตกต่างไม่ชัดเจนเนื่องจากประชากรทั้ง 3 กลุ่ม อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเดียวกัน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชากรที่ถูกอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎี เอกสารต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอเนื้อหาเป็นส่วน ๆ ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

2.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชนบทแบบมีแผน

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2.1.2.1 ความหมายและองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

2.1.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

2.1.2.3 การประเมินคุณภาพชีวิต

2.2 ข้อมูลทั่วไปของเขื่อน และผลกระทบสิ่งแวดล้อมของการสร้างเขื่อน

2.2.1 ความหมายของเขื่อน

2.2.2 ความเป็นมาของเขื่อน

2.2.3 ชนิดของเขื่อน

2.2.4 ประโยชน์ของเขื่อนนอกประสงค์

2.2.5 ผลกระทบทางด้านลบของการสร้างเขื่อน

2.2.6 ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

2.2.6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2.6.2 ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

2.2.6.3 ประเภทและขนาดโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2.6.3 การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อน และอ่างเก็บน้ำ

2.2.6.4 ปัญหาการประเมินผลกระทบในโครงการใหญ่

2.2.7 การอพยพประชากร

2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเขื่อนรัชชประภา

2.3.1 ลักษณะเขื่อนรัชชประภา

2.3.2 ประโยชน์ของเขื่อนรัชชประภา

2.3.3 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

2.3.4 การป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

2.3.5 การอพยพประชากรและการตั้งถิ่นฐานใหม่

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และคุณภาพชีวิต

2.4.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเขื่อนรัชชประภา

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

2.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชนบทแบบมีแผน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 26-32) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชนบทว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ โดยอยู่รวมกันเป็นชุมชนหมู่บ้านหรือชนบทซึ่งในการตั้งถิ่นฐานนี้จะมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ คน และพื้นที่ ส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่าง คือ การติดต่อระหว่างกันและความสัมพันธ์กันในด้านอารมณ์ ความผูกพันตลอดจนถึงการบริการต่าง ๆ ที่สนองความต้องการของคนในชุมชนนั้น ๆ เช่น โรงเรียน วัด ร้านค้า สาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการตั้งถิ่นฐานในชนบทแบบมีแผนนี้ เน้นถึงการวางแผนล่วงหน้าเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เหมาะสมและประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุด ส่วนปัจจัยทางด้านสังคม เป็นลำดับรองหรือไม่ได้เกี่ยวข้องเลย การตั้งถิ่นฐานแบบนี้มักเป็นเรื่องโครงการของรัฐที่จะจัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกร เช่น โครงการนิคมสร้างตนเอง โครงการของเขื่อนต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตั้งถิ่นฐานในรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการที่จัดตั้งถิ่นฐานนั้น ๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้หลายรูปแบบดังนี้

2.1.1.1 การตั้งถิ่นฐานกลางพื้นที่การเกษตร เป็นการตั้งถิ่นฐานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสะดวกในการประกอบอาชีพ โดยเกษตรกรจะสร้างบ้านเรือน คอกสัตว์ และขุ้งข้าว อาจอยู่ใจกลางของพื้นที่เกษตร บ้านเรือนแต่ละหลังจะห่างกันขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่การเกษตรของครอบครัวนั้น ๆ ศูนย์รวมของหมู่บ้านจะเป็นตลาด โรงเรียน วัด สถานีอนามัย เป็นต้น ตัวอย่างของการตั้งถิ่นฐาน

แบบนี้ คือพื้นที่การเกษตรในชนบทของประเทศสหรัฐอเมริกา และหมู่บ้านสหกรณ์การเกษตรหุบกระพง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี

2.1.1.2 การตั้งถิ่นฐานบริเวณสี่แยกเส้นทางคมนาคม เป็นการตั้งถิ่นฐานที่บริเวณบ้านเรือนของเกษตรกรตั้งอยู่ริมพื้นที่การเกษตร บริเวณที่เป็นสี่แยกเส้นทางคมนาคมตัดกันเป็นฉาก การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะทำให้เกษตรกรที่อยู่บริเวณสี่แยกจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมใกล้ชิดกัน และการบริการสาธารณูปโภคของรัฐจัดให้จะเป็นไปได้สะดวกขึ้น เช่น การตั้งถิ่นฐานในเขตรัฐวอชิงตัน รัฐไอดาโฮ ของประเทศสหรัฐอเมริกา

2.1.1.3 การตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางคมนาคม เป็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามสองฝั่งของถนน ส่วนพื้นที่การเกษตรจะอยู่ลึกเป็นแนวทางด้านหลัง เป็นการวางแผนใช้ที่ดินที่ต้องการใช้ที่ดินทำประโยชน์ให้มากที่สุด ในประเทศไทยจะพบลักษณะการตั้งถิ่นฐานบริเวณเส้นทางคมนาคมตามถนนสายสำคัญ ๆ เช่น ถนนมิตรภาพในเขตจังหวัดนครราชสีมา

2.1.1.4 การตั้งถิ่นฐานเป็นรูปวงกลม เป็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่ได้วางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีระเบียบ โดยจัดให้ศูนย์กลางของหมู่บ้านเป็นรูปวงกลมอยู่ตรงกลางพื้นที่ ซึ่งจะมีศูนย์บริการต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล และตลาด ถัดจากวงกลมออกมาจะเป็นถนนรอบวงกลม บ้านเรือนจะอยู่บริเวณรอบวงกลม ส่วนพื้นที่การเกษตรจะอยู่ด้านหลัง เช่น หมู่บ้านรูปวงกลมในประเทศอิสราเอล

2.1.1.5 การตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนใหญ่เป็นศูนย์กลาง เป็นการตั้งถิ่นฐานที่กำหนดให้ชุมชนใหญ่แห่งหนึ่งให้บริการแก่หมู่บ้านการเกษตรซึ่งอยู่รอบ ๆ อีกประมาณ 4-5 หมู่บ้าน โดยในหมู่บ้านการเกษตรนี้จะมีการวางแผนการใช้ที่ดินและมีศูนย์บริการของหมู่บ้านเป็นของตน แต่ขนาดเล็กกว่าชุมชนใหญ่ที่เป็นศูนย์กลาง โดยชุมชนใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางนี้เป็นเมือง และมีหมู่บ้านบริวารรอบ ๆ หลายหมู่บ้าน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบนี้มีประโยชน์แก่การบริการตั้งแต่ศูนย์บริการขนาดเล็กจนถึงศูนย์บริการขนาดใหญ่ขึ้น

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2.1.2.1 ความหมายและองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล ถ้าพิจารณาถึงความต้องการเบื้องต้น (Basic Needs) จะพบว่ามีความต้องการปัจจัย 4 เป็นสำคัญ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งน่าจะเป็นเพียงพอสำหรับคนในยุคนี้ แต่สิ่งที่ทำให้

เกิดความไม่พอกับการดำรงชีวิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี (เจริญผล สุวรรณโชติ, 2529: 42-45) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สำเริง แหงกระโทก (2528: 27) ว่าในสังคมปัจจุบัน ปัจจัย 4 ของคนไม่เพียงพอ จะต้องเป็นปัจจัย 8 คือ คุณภาพชีวิต 8 ประการ ได้แก่

- 1) ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความ ต้องการของร่างกาย
- 2) ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- 3) ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ
- 4) ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 5) ประชาชนมีการผลิตหรือจัดหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ
- 6) ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรได้ตามต้องการ
- 7) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนของตน
- 8) ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น

วิทยากร เชียงกุล (2527: 17-18) ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นเป็น การพัฒนาที่แท้จริง ซึ่งการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณปัจจัยทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่อยู่ที่ การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า

พัฒน์ กิติไพโรจน์ (2531: 42-61) ให้จำกัดความคุณภาพชีวิตว่า ชีวิตที่มี คุณภาพ คือ ชีวิตที่มีความสุข ความสุขนี้เกิดจาก

- 1) กาย มีที่อยู่ดี สุขภาพดี การคมนาคม สภาพแวดล้อม การพักผ่อน
- 2) ใจ พอใจสถานที่อยู่ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ความรักความอบอุ่น ผูกพันกันในครอบครัว และเพื่อนมนุษย์ มีความอดทน เสียสละ ทำประโยชน์ให้สังคม

บุญสม ธรรมาสิริพงษ์ (2535: 6-7) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นคำที่มีความ หมายกว้างมาก และเราไม่สามารถตั้งหรือกำหนดเกณฑ์ว่าชีวิตความเป็นอยู่แค่ไหนถึงจะมีคุณภาพ เพราะคุณภาพชีวิตของแต่ละคนมีเกณฑ์ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละคน คุณภาพชีวิต ประกอบไปด้วยสภาพต่าง ๆ ได้แก่ สภาพความต้องการพื้นฐานด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การ พัฒนาสติปัญญา จริยธรรม และความปลอดภัย เสรีภาพ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2533: 60-61) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตาม แนวของ Sherdool and Moore, Giter and Lewis ไว้เป็น 2 ด้าน คือ

1) ด้านวัตถุวิสัย (Objectivity) เป็นการเน้นด้านวัตถุที่สามารถมองเห็นได้ นับได้หรือวัดได้ ส่วนมากจะเป็นสถิติข้อมูล เช่น อัตราการเกิด อัตราการตาย สภาพทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ประชาชาติ ดัชนีราคาผู้บริโภค อัตราส่วนผู้มีงานทำ และข้อมูลทางสภาพแวดล้อม เช่น ภาวะอัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2) ด้านจิตวิสัย (Subjectivity) เป็นการวัดความรู้สึก ทักษะคิดด้านต่าง ๆ ของประชาชน เช่น ความพอใจในชีวิต ความสุข ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และเมื่อพิจารณาการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามความจำเป็นพื้นฐานของสังคมไทย อาจวัดคุณภาพชีวิตได้จากสิ่งต่อไปนี้ คือ การมีอาหารบริโภคเพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และได้รับความยุติธรรมจากสังคม

อัจฉรา นวจินดา และขจีจรส ภิรมย์ธรรมศิริ (2534: 7-10) ได้ศึกษาความหมายของคุณภาพชีวิตจากเอกสารต่าง ๆ พบว่า คุณภาพชีวิต จำแนกออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ

1) เป็นแนวคิดด้านความรู้สึกของบุคคลที่จะอธิบายว่าเมื่อคนรู้สึกว่ามีคุณภาพชีวิตนั้นคนรู้สึกอย่างไร อะไรเป็นเครื่องบ่งชี้หรือเป็นเหตุให้รู้สึกถึงคุณภาพชีวิตนั้น ในแนวความคิดนี้คุณภาพชีวิตของบุคคลคือความพึงพอใจต่อการบรรลุความต้องการของตน ซึ่งสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวคิดนี้ได้โดยพัฒนาความรู้สึกนึกคิดของบุคคลให้มีความรู้สึกพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีตามสภาพของตน และเนื่องจากความรู้สึกพึงพอใจนี้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยสภาพแวดล้อม และระดับความต้องการของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น คุณภาพชีวิตของบุคคลตามความหมายนี้จึงเป็นสถานะที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่มั่นคงถาวร และไม่มีกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะใช้ประเมินความรู้สึกพึงพอใจจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการของบุคคลที่มีสถานะหรือภูมิหลังแตกต่างกัน

2) เป็นแนวคิดเชิงสภาวะร่างกายและสภาพแวดล้อม เป็นแนวคิดที่บุคคลอื่นจะให้ภาพว่าบุคคลที่มีคุณภาพชีวิตที่สังคมยอมรับนั้นมีลักษณะอย่างไร นั่นคือ เป็นคุณภาพชีวิตของบุคคลตามลักษณะที่บุคคลอื่นประเมิน หรือกำหนดให้ในแง่ของความสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าบุคคลที่มีคุณภาพชีวิต ได้แก่ บุคคลที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจดี และเป็นผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ เป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทำประโยชน์ให้แก่สังคมและ/หรือไม่เป็นภาระของสังคม

Richard & Thomas (1984: 1) ได้กล่าวถึงการประชุมองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อปี ค.ศ.1976 ซึ่งในที่ประชุมได้กำหนดว่า ความจำเป็นพื้นฐานสำหรับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1) อาหารที่เพียงพอ ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ในครัวเรือน และเครื่องเรือน

2) บริการต่าง ๆ ที่จำเป็น คือ น้ำดื่มที่สะอาด สาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง สุขภาพอนามัย การศึกษา และวัฒนธรรม

Sharma (1975: 109-131) ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) องค์ประกอบทางด้านกายภาพ โดยพิจารณาทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

2) องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นทางด้านปริมาณ และคุณภาพ ได้แก่ การได้รับการศึกษา การมีงานทำ บริการทางการแพทย์ สาธารณสุข สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ความปลอดภัยในการคมนาคมขนส่ง อิสรเสรีภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ โอกาสในการสร้างสรรค์พัฒนาตนเอง

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization ; UNESCO, 1980: 4 ; 1981: 1) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต คือ อาหาร สุขภาพอนามัย การศึกษา สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ที่อยู่อาศัย และการตั้งถิ่นฐาน การมีงานทำ ค่านิยม และศาสนา จริยธรรม กฎหมาย และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา และได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิต ว่าเป็น ประสพการณ์ในชีวิตทุก ๆ ด้านของบุคคลโดยรวมถึงความพอใจทางด้านวัตถุที่เป็นความจำเป็นพื้นฐาน ความพอใจในการพัฒนาตนเอง รวมถึงความพอใจความเท่าเทียมกันของระบบเศรษฐกิจในสังคม โดยมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม ชุมชน สถาบันชาติ ทั้งนี้คุณภาพชีวิตจะแตกต่างกันตามวัฒนธรรมของสังคม และได้กำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้ 5 ประการ คือ

1) มาตรฐานการดำรงชีวิต ได้แก่ มาตรฐานความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ อนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย อาหาร รายได้ การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคม

2) ประชากร ได้แก่ ขนาด การกระจาย และการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

3) ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ระบบสังคม การเมือง การปกครอง ค่านิยม และแบบแผนของการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิต

4) กระบวนการพัฒนา ได้แก่ การค้า อุตสาหกรรม ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

5) ทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ขาดแคลนปัจจัยด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่บุคคลแต่ละคนต้องการในการดำรงชีวิตได้อย่างพอใจและมีความสุขในช่วงเวลาหนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ซึ่งได้แก่ ตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม คือ รายได้สุทธิของครัวเรือน การมีหนี้สิน การมีเงินออม การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร สุขภาพอนามัย การตัดสินใจเสพติด ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม และตัวชี้วัดการบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร และแหล่งน้ำ และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ซึ่งได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร ซึ่งจากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ พบว่า คุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับความพึงพอใจ ดังนั้นจึงได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมด้านความพึงพอใจ

2.1.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1) ความหมายของความพึงพอใจ

สจิวต์ ออสแคมป์ (Stuart Oskamps) ได้สำรวจถึงแนวคิดเกี่ยวกับ “ความพึงพอใจ” พบว่า ความพึงพอใจมีความหมายอยู่ใน 3 นัย คือ (อ้างในฉัตรชัย คงสุข, 2535: 21)

- ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพการณ์ที่ผลการปฏิบัติงานจริงได้เป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้

- ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับของความสำเร็จที่เป็นไปตามความต้องการ

- ความพึงพอใจ หมายถึง การที่งานได้ตอบสนองต่อคุณค่าของบุคคล

ชรินิ เดชจินดา (2530 ; อ้างในพงศ์เทพ สิตบุตร, 2538: 10) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองหรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

หลุย จำปาเทศ (2533 ; อ้างในปริมิตร อำพันธุ์, 2538: 18) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ (Need) ได้บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุขสังเกตได้จากสายตาคำพูดและการแสดงออก

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 3-4) สรุปความหมายของ “ความพึงพอใจ” ไว้ว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเรื่องหนึ่ง สามารถวัดออกมาได้ในเชิงการประเมินค่า และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทัศนคติอย่างแยกไม่ออก

Vroom (1964: 99) กล่าวว่า ทักษะ และ ความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นคำที่สามารถใช้แทนกันได้ เพราะคำสองคำนี้จะหมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทักษะด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทักษะด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจนั่นเอง

Tiffin และ Mc Cormic (1965: 30) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ (Incentive) และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ

Wolman (1973: 384) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดหมาย (Goals) ความต้องการ (Wants) หรือแรงจูงใจ (Motivation)

Wellestein (1971: 24) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้าย (End-Stage in Feeling) ที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

Shelly (1975 ; อ้างในปริมิตร อำพันธุ์, 2538: 18) ได้สรุปแนวคิดด้านความพึงพอใจ ออกเป็นระบบความพึงพอใจ ซึ่งประกอบไปด้วย ความรู้สึกทางบวก ความสุข และความรู้สึกทางลบ โดยอธิบายว่า ความรู้สึกในทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ คือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นไปอีก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ และสรุปว่าความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคล ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้เหตุผลเสมอไปได้ เนื่องจากความพึงพอใจเป็นเพียงความรู้สึกที่บุคคลแต่ละคนมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้น ซึ่งบุคคลจะแสดงออกมาในลักษณะที่ว่ามีความรู้สึกในทิศทางบวกหรือทิศทางลบ หรือเฉย ๆ ต่อสิ่งนั้น โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ให้ความหมายของ “ความพึงพอใจ” คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลนั้น ๆ ได้รับการตอบสนองหรือบรรลุเป้าหมาย

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิต

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) ของมาสโลว์ (Maslow, 1954: 80-97 ; Hergenhahn, 1994: 528-530) ที่กล่าวถึงความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ของมนุษย์ โดยที่ความต้องการขั้นพื้นฐานในระดับต่ำกว่า (Lower Needs) ต้องได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอก่อนที่จะเกิดความต้องการในระดับสูงขึ้น (Higher Needs) ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์จากระดับต่ำถึงระดับสูง 5 ขั้น มีดังนี้

- ความต้องการด้านกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอยู่รอด ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ การขับถ่าย การพักผ่อน และความต้องการทางเพศ ความต้องการในขั้นนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนก็ต่อเมื่อความต้องการทั้งหมดของคนยังไม่ได้ได้รับการตอบสนองเลย

- ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านกายภาพ ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ และทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความมั่นคง และความมีระเบียบในชีวิต บุคคลแต่ละคนจะบรรลุความต้องการในขั้นนี้เมื่อได้อยู่ในสถานะแวดล้อมที่ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ

- ความต้องการที่จะเป็นเจ้าของและต้องการความรัก (Belongingness and Love Needs) เมื่อความต้องการทางด้านกายภาพและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในขั้นนี้ก็จะเริ่มเป็นสิ่งที่สำคัญต่อพฤติกรรมของคน โดยเป็นความต้องการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันและการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นทั้งในครอบครัว และในสังคม ได้แก่ ความต้องการเพื่อนและการเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม ความต้องการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และความต้องการการใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น

- ความต้องการด้านความภาคภูมิใจ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และต้องการที่จะส่งเสริมหรือกระตุ้นให้มีความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถ ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลในด้านการมีชื่อเสียง สถานภาพ และการได้รับความนับถือ ความรู้สึกทั้งสองแบบนี้ โดยปกติจะมีผลมาจากความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อฐานะทางสังคมของบุคคลนั้น ๆ

- ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) เป็นความต้องการในลำดับขั้นสูงสุด บุคคลแต่ละคนมีความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต และจะผลักดันชีวิตให้เป็นไปตามที่ต้องการ ซึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความรู้ความสามารถ พรสวรรค์ โชคชะตา การได้รับการยอมรับ และธรรมชาติที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลนั้น ๆ เอง

2.1.2.3 การประเมินคุณภาพชีวิต

Tatree Nontasak (1978: 25-26) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตนั้น ประกอบไปด้วย 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ

- 1) ด้านวัตถุวิสัย (Objective Conditions) เป็นการวัดในเชิงปริมาณ โดยใช้ตัวชี้วัดซึ่งในบางครั้งสามารถวัดออกมาแล้วนำผลมาประมวลให้เป็นลักษณะหรือรูปแบบเดียว
- 2) ด้านจิตวิสัย (Subjective Conditions) เป็นการวัดในเชิงคุณภาพ โดยวัดความรู้สึกของแต่ละบุคคล ความรู้สึกนี้รวมถึงความสุข ความพึงพอใจ ความปรารถนา ความหวัง และการมีคุณค่า โดยศึกษาในด้านสุขภาพ หน้าที่การงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย ชีวิตครอบครัว และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

ฟลินน์ และฟรานทซ์ (1987 ; อ้างในสุจิตรา นิลเลิศ, 2539: 45) เสนอวิธีการประเมินคุณภาพชีวิตไว้ 2 ด้าน ดังนี้

- 1) ประเมินในเชิงวัตถุวิสัย (Objective approach) แสดงถึงภาวะทางกายภาพ ลักษณะเหตุการณ์ พฤติกรรมหรือลักษณะของบุคคลซึ่งตัดสินโดยบุคคลอื่น หรือด้วยตนเองจากข้อมูลที่เป็นจริง เช่น รายได้ อาชีพ การศึกษา หน้าที่การงาน เป็นต้น
- 2) ประเมินในจิตวิสัย (Subjective approach) ตัดสินด้วยตนเองจากกรอบการรับรู้ ประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเอง เช่น ความปรารถนา ความพอใจในชีวิต และเห็นว่าการตัดสินด้วยตนเองนี้จะสะท้อนถึงระดับการประเมินที่น่าเชื่อถือที่สุด

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization ; UNESCO, 1981 ; อ้างในวันเพ็ญวอกลาง, 2535: 11-12) ได้แบ่งการศึกษาคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ด้าน คือ

- 1) ด้านวัตถุวิสัย (Objectivity) เป็นการศึกษาข้อมูลทางด้านรูปธรรม ที่สามารถมองเห็นได้ นับได้ หรือวัดได้ ซึ่งส่วนมากเป็นสถิติทางราชการ เช่น ข้อมูลด้านประชากร อัตราการเกิด การตาย สภาพทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ประชาชาติ ดัชนีราคาผู้บริโภค อัตราส่วนผู้มีงานทำ และข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม เช่น ระดับมลภาวะ อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
- 2) ด้านจิตใจ (Subjectivity) เป็นการศึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยการสอบถามความรู้สึก และทัศนคติทางด้านต่าง ๆ ของประชาชน เช่น ความพอใจในชีวิต ความสุข ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของสังคมในขณะนั้น ๆ โดยเชื่อว่าความรู้สึกนึกคิดของประชาชนนั้นมีอิทธิพลถึงคุณภาพชีวิตด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตนั้น ประกอบไปด้วย คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ซึ่งการวัดคุณภาพชีวิตนั้นควรที่จะศึกษาทั้งสองด้าน โดยเน้นความสำคัญที่คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เนื่องจากการศึกษาโดยให้บุคคลแต่ละคนประเมินความรู้สึกรับรู้ของตนเองว่ามีความพึงพอใจหรือมีความสุขอยู่ในระดับใด ซึ่งให้ความน่าเชื่อถือมากกว่าการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุที่ให้บุคคลอื่นมาประเมินระดับคุณภาพชีวิตจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ในการศึกษาคุณภาพชีวิตนั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ดังคำกล่าวของ Chical (2533 ; อ้างในสุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมักรการ, 2534: 7) ว่าการวัดคุณภาพชีวิตทางด้านทัศนภาพ และจิตใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งจำเป็น คำกล่าวที่ว่า “ชีวิตของพวกเราความเป็นอยู่ดีขึ้นมาก” หรือ “เรารู้สึกพอใจต่อสภาพชีวิตในปัจจุบันมาก” หรือทรงสนทนากันนี้ย่อมถือว่ามีส่วนสำคัญในการแสดงระดับของคุณภาพชีวิต ไม่แพ้การ ได้มีโอกาสเข้าถึงหรือครอบครองทรัพย์สินวัตถุธรรมอื่น ๆ แต่อย่างใด

2.2 ข้อมูลทั่วไปของเขื่อน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของการสร้างเขื่อน

2.2.1 ความหมายของเขื่อน

พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ พ.ศ.2516 (อ้างในอดุล อิมโอะชา, 2530: 5) ได้บัญญัติคำ “Dam” และอธิบายความหมายไว้ว่า “ทำนบ, เขื่อน” หมายถึง สิ่งกีดขวางกั้นแม่น้ำลำธารต่าง ๆ ที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น ที่เกิดจากธารหิมะ ธารน้ำแข็ง เป็นต้น และที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการชลประทานหรือป้องกันอุทกภัยหรือเพื่อใช้พลังน้ำผลิตไฟฟ้า

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (อ้างในอดุล อิมโอะชา, 2530: 6) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เขื่อน” ว่าหมายถึง เครื่องป้องกันไม่ให้ดินริมลำน้ำพัง, สิ่งที่สูงขึ้นขวางกั้นทางน้ำเพื่อประโยชน์ในทางชลประทาน เป็นต้น เช่น เขื่อนเจ้าพระยา

พิชัย บุญยะกาญจน (2537: 225) ให้ความหมายว่า “เขื่อน” คือ องค์อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นปิดกั้นแม่น้ำ ลำธาร เพื่อควบคุมการไหลของน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์หลักอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) เพื่อผันน้ำเข้าสู่คลอง หรือท่อ แล้วนำไปยังพื้นที่ที่ต้องการใช้ประโยชน์
- 2) เพื่อยกระดับน้ำหลังเขื่อนให้สูงขึ้นกว่าระดับน้ำปกติในลำน้ำนั้น แล้วนำ

พลังงานศักย์ที่เกิดขึ้นไปเปลี่ยนเป็นพลังงานจลน์ และพลังงานไฟฟ้าเอาไปใช้ประโยชน์ต่อไป

- 3) เพื่อเพิ่มความลึกของน้ำในแม่น้ำ หรือลำธาร จนสามารถใช้ประโยชน์ในการคมนาคม และการขนส่ง ได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังมีผลช่วยในการลดความแตกต่างของระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำ และแม่น้ำด้านท้ายน้ำของเขื่อน ระหว่างช่วงฤดูฝนและฤดูแล้งไม่ให้มากเกินไป
- 4) เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการอุปโภค บริโภค ตลอดจนการใช้สอยในด้านอื่น
- 5) เพื่อป้องกันอุทกภัย การกัดเซาะและตลิ่งพังในลำน้ำ ตลอดจนบริเวณริมฝั่งหรือพื้นที่ใกล้เคียง

บรรณิตร ฉัตรวิระ และคณะ (2538: 10) ให้ความหมายว่า เขื่อนเป็นอาคารชนิดหนึ่งที่ปิดกั้นทางน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ และน้ำที่ได้จากการกักเก็บ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สรรหาได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อเพื่อเอาไปใช้ในกิจการสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ได้อย่างเอนกอนันต์

2.2.2 ความเป็นมาของเขื่อน

การพัฒนาแหล่งน้ำโดยวิธีการควบคุมน้ำได้เกิดขึ้นมานานกว่า 700 ปีแล้ว โดยในช่วงแรกได้ทำเป็นแบบเหมืองฝาย โดยชาวนาในท้องถิ่นได้รวมกำลังกันสร้าง ฝาย ขวางทางน้ำ เพื่อทدنน้ำให้มีระดับสูงขึ้นแล้วปล่อยให้ไหลไปตามคลองส่งน้ำ หรือน้ำซึ่งเรียกว่า เหมือง ไปสู่พื้นที่เพาะปลูก การทำเหมืองฝายแพร่หลายมากในสมัยอยุธยาจนถึงกับมี กฎหมายน้ำ ออกมาใช้เมื่อ พ.ศ.1839 ซึ่งเป็นข้อบังคับเกี่ยวกับการแจกจ่ายน้ำจากเหมืองฝายอย่างมีระเบียบแบบแผน ต่อมาในสมัยกรุงสุโขทัย ได้มีวิธีการควบคุมน้ำที่เด่นชัดเป็นพิเศษ คือ การสร้างทำนบกั้นกันชอกเขาจนเกิดเป็นอ่างเก็บน้ำที่มีระดับสูงกว่าตัวเมือง และมีคันดินทำหน้าที่ยกน้ำที่ไหลจากอ่างเก็บน้ำให้ไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของตัวเมือง ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนต้น เนื่องจากทำเลที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาเป็นเกาะที่มีแม่น้ำล้อมรอบ ดังนั้นไม่มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีเพียงการขุดคลองเพื่อให้ น้ำไหลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง สมัยอยุธยาตอนปลาย มีการสร้างระบบควบคุมน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น อ่างเก็บน้ำธารทองแดง อ่างเก็บน้ำทะเลชุบศร ซึ่งมีลักษณะคล้ายเหมืองฝายของล้านนา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการพัฒนาแหล่งน้ำโดยการขุดคลองเชื่อมกับแม่น้ำเพื่อนำน้ำเข้าไปสู่พื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งเพื่อประโยชน์ทางการคมนาคม การค้าขายและการปกครอง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลาย มีการสร้างเขื่อนพระราม 6 ซึ่งเป็นเขื่อนทดน้ำกั้นแม่น้ำป่าสักเป็นเขื่อนแรก ในปี พ.ศ.2457 หลังจากนั้นก็มีการสร้างเขื่อนทดน้ำอื่น ๆ อีก เช่น เขื่อนนายกเขื่อนพิมาย จนกระทั่งหลังสงครามโลก ความต้องการน้ำได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก เป็นผลให้มีการสร้างเขื่อนภูมิพลซึ่งเป็นเขื่อนอนกประสงค์แห่งแรกของประเทศไทยในปี พ.ศ.2507 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539: 3-6) นอกจากนี้ประโยชน์ดังกล่าวแล้ว

เขื่อนภูมิพลยังสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำได้อีกด้วย ในระยะต่อมาเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำค่อย ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้น จนในปัจจุบันมีโครงการขนาดใหญ่ที่มีความจุของอ่างเก็บน้ำมากกว่า 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตรอยู่ 21 แห่ง เป็นเขื่อนอเนกประสงค์จำนวน 16 เขื่อน ซึ่งตั้งอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของ ประเทศไทย ดังแสดงในตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 รายชื่อเขื่อนอเนกประสงค์ในประเทศไทย

ลำดับ	ชื่อเขื่อน	จังหวัด	ประเภท	เขื่อน สูง (เมตร)	อ่างเก็บน้ำ (ล้านลูก บาศก์เมตร)	กำลังผลิต ไฟฟ้า (กิโลวัตต์)	พลังงานไฟฟ้าปี ละประมาณ (ล้าน กิโลวัตต์ชั่วโมง)	แล้ว เสร็จ (พ.ศ.)
1	เขื่อนภูมิพล	ตาก	คอนกรีตโค้ง	154	13,462	547,600	1,200	2507
2	เขื่อนน้ำพุง	สกลนคร	หินถม	41	165	6,000	15	2508
3	เขื่อนอุบลรัตน์	ขอนแก่น	หินถม	35.1	2,559	25,200	56	2509
4	เขื่อนแก่งกระจาน	เพชรบุรี	เขื่อนดิน	58	710	17,500	78	2509
5	เขื่อนสิรินธร	อุบลราชธานี	หินถม	42	1,966	36,000	86	2514
6	เขื่อนจุฬาภรณ์	ชัยภูมิ	หินถม	70	188	40,000	93	2515
7	เขื่อนสิริกิติ์	อุตรดิตถ์	เขื่อนดิน	113.6	9,510	375,000	1,000	2517
8	เขื่อนศรีนครินทร์	กาญจนบุรี	หินถม	140	17,745	720,000	1,180	2523
9	เขื่อนห้วยกุ่ม	ชัยภูมิ	หินถม	35.5	23	1,060	2	2523
10	เขื่อนท่าทุ่งนา	กาญจนบุรี	หินถม	30	55	38,000	165	2524
11	เขื่อนบางลาง	ยะลา	หินถม	85	1,420	72,000	200	2524
12	เขื่อนเขาแหลม	กาญจนบุรี	หินถม	92	8,860	300,000	760	2528
13	เขื่อนแม่งัด สมบูรณ์ชล	เชียงใหม่	เขื่อนดิน	59	265	9,000	29	2528
14	เขื่อนสิริธาร	จันทบุรี	เขื่อนดิน	33	75	12,700	27	2529
15	เขื่อนรัชชประภา	สุราษฎร์ธานี	หินถม	95	5,640	240,000	550	2530
16	เขื่อนปากมูล	อุบลราชธานี	คอนกรีต	14.7	-	136,000	251	2538

ที่มา : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539

2.2.3 ชนิดของเขื่อน

การแบ่งชนิดของเขื่อน โดยทั่วไปจะแบ่งตามวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ประกอบกับหลักเกณฑ์การออกแบบซึ่งมี 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539: 11-12)

2.2.3.1 เชื่อนคอนกรีต มีอยู่ 3 แบบ คือ

1) แบบฐานแผ่ (Gravity) เป็นเชื่อนที่ออกแบบให้มีความมั่นคงแข็งแรง โดยอาศัยน้ำหนักคอนกรีตของตัวเชื่อนรับแรงต่าง ๆ เชื่อนประเภทนี้ ได้แก่ เชื่อนกัวลม เป็นต้น

2) แบบโค้ง (Arch) อาศัยความโค้งรับแรงที่กระทำต่อเชื่อน โดยถ่ายแรงดันของน้ำไปสู่ไหล่เขาทั้งสองข้าง ตัวเชื่อนมีลักษณะบาง ใช้คอนกรีตไม่มาก เชื่อนแบบนี้ ได้แก่ เชื่อนภูมิพล ซึ่งเป็นเชื่อนเดียวในประเทศไทย

3) แบบกลวงหรือคืบ (Hollow or Buttress) ด้านหน้าเชื่อนเป็นแผ่นคอนกรีต มีโครงสร้างคอนกรีตค้ำยันเป็นช่วง ๆ ทางด้านหลัง เชื่อนแบบนี้ไม่มีในประเทศไทยและปัจจุบันไม่ได้รับความนิยม

2.2.3.2 เชื่อนถม คือ เชื่อนที่สร้างขึ้นจากวัสดุตามธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งวัสดุที่ได้จากการขุดหรือสร้างจากวัสดุที่เหลือทิ้งจากกระบวนการทางอุตสาหกรรม สามารถแยกแยะออกได้ตามลักษณะองค์ประกอบ และวิธีการก่อสร้างดังนี้

1) เชื่อนดินถมหรือเชื่อนดิน (Earthfill Dam) คือ เชื่อนที่ก่อสร้างขึ้นโดยมีปริมาตรของวัสดุที่ทับน้ำ (ดิน) มากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาตรตัวเชื่อน แกนกลางมักจะเป็นดินเหนียว เป็นเชื่อนที่พบมากที่สุด ได้แก่ เชื่อนสิริกิติ์ เชื่อนแก่งกระจาน เชื่อนแม่จันตมบูรณ์ชล เป็นต้น

2) เชื่อนหินถมหรือหินทิ้ง (Rockfill Dam) คือ เชื่อนที่ก่อสร้างขึ้นโดยมีปริมาตรของวัสดุที่ไม่ทับน้ำ (หิน กรวดทราย) มากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาตรตัวเชื่อน ส่วนใหญ่มีแกนเป็นดินเหนียว อาทิ เชื่อนรัชชประภา เชื่อนบางยาง เชื่อนศรีนครินทร์ เชื่อนจุฬาภรณ์ เชื่อนสิรินธร เป็นต้น สำหรับที่แตกต่างจากเชื่อนอื่นที่เคยสร้างมา คือ เชื่อนเขาแหลม ไม่มีแกนดินเหนียว แต่เป็นหินถมคานหน้าด้วยคอนกรีต

นอกจากนี้ยังมีเชื่อนชนิดอื่น ๆ อีก เช่น เชื่อนไม้ ซึ่งใช้ไม้มาทับถมกัน เชื่อนโครงเหล็ก ใช้เหล็กเป็นวัสดุก่อสร้าง และเชื่อนผสม เป็นการนำแบบของเชื่อนชนิดต่าง ๆ มาผสมผสานกัน

ส่วนการแบ่งชนิดของเชื่อนตามลักษณะการใช้งาน จะแบ่งออกได้ดังนี้

1) เชื่อนรับน้ำ (Intake Dam) สร้างเพื่อยกกระดับน้ำให้สูงขึ้นและรับน้ำจากลำน้ำเข้าสู่โรงไฟฟ้าเพื่อผลิตไฟฟ้า แล้วไหลลงสู่ลำน้ำตามเดิม ได้แก่ เชื่อนปากมูล และเชื่อนหรือฝายของโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็กต่าง ๆ เช่น บ้านยาง บ้านขุนกลาง บ้านสันติ เป็นต้น

2) เชื่อนเก็บกักน้ำ (Storage Dam) ใช้วิธีการเก็บน้ำไว้ในอ่างแล้วควบคุมการปล่อยน้ำให้เป็นไปตามที่ต้องการ เช่น เชื่อนภูมิพล เชื่อนสิริกิติ์ เชื่อนศรีนครินทร์ เชื่อนอุบลรัตน์ เชื่อนเขาแหลม เชื่อนรัชชประภา เชื่อนบางยาง เป็นต้น

3) เขื่อนบังคับน้ำ (Regulating Dam) สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการควบคุมปริมาณน้ำทางด้านท้ายน้ำให้เพียงพอที่เขื่อนรับน้ำจะยกระดับผันเข้าคลองส่งน้ำสำหรับการชลประทาน เช่น เขื่อนวชิราลงกรณ์ เขื่อนเพชรบุรี เขื่อนเจ้าพระยา เขื่อนนเรศวร เป็นต้น สำหรับเขื่อนบังคับน้ำแห่งแรกที่สามารผลิตไฟฟ้าได้ คือ เขื่อนท่าทุ่งนา

4) เขื่อนเก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำกลับ (Pumped Storage Dam) สร้างขึ้นเพื่อทำอ่างเก็บน้ำเมื่อปล่อยน้ำออกแล้วก็สูบน้ำกลับ เขื่อนประเภทนี้อาจจะไม่ต้องสร้างขวางทางน้ำ หน้าที่สำคัญคือ คอยเก็บน้ำไว้ปล่อยเพื่อผลิตไฟฟ้าในช่วงที่มีความต้องการสูง และในช่วงที่มีความต้องการไฟฟ้าต่ำก็จะสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำตอนล่างขึ้นไปเก็บไว้ยังอ่างเก็บน้ำตอนบนตามเดิม และนำน้ำนั้นมาใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าอีกครั้งในช่วงที่มีความต้องการสูงสุดของวัน เช่น โรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคองแบบสูบน้ำกลับ เป็นต้น

นอกจากนี้ถ้ากล่าวถึงเขื่อนตามหน้าที่หลักจะแบ่งได้เป็น เขื่อนระบายน้ำ เขื่อนผันน้ำ เขื่อนชลประทาน และเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ เป็นต้น

2.2.4 ประโยชน์ของเขื่อนอเนกประสงค์

พิทยา ว่องกุล (อ้างในพินิจ ลาภานานท์ และ กอบกุล สามัคคี, 2537: 57-58) ได้กล่าวถึงผลดีของการสร้างเขื่อน ดังนี้

- 1) เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการชลประทานโดยเฉพาะเขื่อนใหญ่
- 2) เพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าจากพลังน้ำ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตไฟฟ้าด้วยวิธีอื่น
- 3) เขื่อนช่วยบรรเทาอุทกภัยในช่วงที่มีน้ำหลาก และระบายน้ำในฤดูแล้ง
- 4) เป็นแหล่งน้ำสำหรับการทำน้ำประปาเพื่อการอุปโภคบริโภค และน้ำสำหรับอุตสาหกรรมอย่างสม่ำเสมอ
- 5) ผลพลอยได้ในด้านการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดการจ้างงานขึ้น

คณะกรรมการเขื่อนใหญ่ของโลก (International Commission on Large Dam, ICOLD) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเขื่อนอเนกประสงค์ไว้ 6 ประการ คือ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539: 16-17)

- 1) การชลประทาน (Irrigation) เขื่อนจะเก็บกักน้ำไว้ในช่วงฤดูฝน และปล่อยน้ำทิ้งไว้เพื่อการเกษตรตามความต้องการใช้น้ำ ทั้งในฤดูฝน ฤดูแล้ง และในฤดูแล้ง

2) ไฟฟ้าพลังน้ำ (Hydroelectric) น้ำที่ปล่อยเพื่อการชลประทานท้ายเขื่อนจะปล่อยผ่านเครื่องกังหันน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าก่อน

3) บรรเทาอุทกภัย (Flood Control) อ่างเก็บน้ำมีความจุมากพอจะรับน้ำหลากที่เกิดขึ้นในฤดูฝนไว้ได้ทั้งหมดหรือเป็นส่วนใหญ่ เป็นการป้องกันหรือบรรเทาอุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นจากน้ำหลากได้

4) คมนาคมทางน้ำ (Navigation) ในช่วงฤดูแล้ง น้ำที่เก็บกักไว้จะปล่อยลงมาเสริมให้เพียงพอเพื่อการคมนาคมสำหรับผู้ที่อยู่ท้ายน้ำ และน้ำในอ่างเก็บน้ำช่วยให้ผู้ที่อยู่เหนือน้ำใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้เช่นเดียวกัน

5) อุปโภคบริโภค (Water Supply) น้ำที่ปล่อยจากเขื่อนในช่วงฤดูแล้ง นอกจากชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ลำนํ้าไหลผ่านจะนำมาอุปโภคบริโภคได้โดยตรงแล้วยังช่วยให้มีน้ำเพื่อนำไปทำเป็นน้ำประปาแจกจ่ายให้กับประชากรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำได้อีกด้วย ในเขตกรุงเทพมหานครก็เช่นเดียวกัน ได้นํ้าจากเขื่อนที่ปล่อยลงมาช่วยเสริมน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้มีน้ำประปาใช้ได้เพียงพอเพียง

6) พักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) ในทุก ๆ ปี จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเขื่อนและสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้มีรายได้เข้าสู่จังหวัดเหล่านั้นเพิ่มขึ้น สามารถช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัดและภูมิภาคให้ดีขึ้นตามไปด้วย

และยังมีประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีก เช่น การประมง เจือจางน้ำเสีย และผลักดันน้ำเค็ม

2.2.5 ผลกระทบทางด้านลบของการสร้างเขื่อน

พิทยา ว่องกุล (อ้างในพินิจ ลาภานานนท์ และ กอบกุล สามัคคี, 2537: 57-58) ได้กล่าวถึงผลเสียของการสร้างเขื่อน ดังนี้

1) ทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเป็นบริเวณกว้าง ทั้งในบริเวณอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากเขื่อนมักจะสร้างในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

2) ส่งผลกระทบทางสังคม เนื่องจากผู้อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สร้างเขื่อนจำเป็นต้องอพยพและมีการตั้งถิ่นฐานใหม่ จึงเกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม นอกจากนี้การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตต่อไป

คณะกรรมการการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา กองกรรมการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2537: 173-174) ได้กล่าวถึงปัญหาของการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำและลำน้ำตามธรรมชาติไว้ดังนี้ คือ

- 1) น้ำในแม่น้ำและลำน้ำมีปริมาณลดลง เพราะเขื่อนเก็บกักน้ำไว้เป็นส่วนใหญ่ เป็นเหตุให้ตลิ่งสองฟากแม่น้ำพังทลายและดินเงินได้ง่าย
- 2) อาหารสัตว์น้ำที่เคยไหลมาตามธรรมชาติลดน้อยลงไป เป็นเหตุให้การประมงในแม่น้ำตอนล่างได้เขื่อนจนถึงบริเวณปากแม่น้ำ และในทะเลลดลงไปด้วย
- 3) ปุ๋ยธรรมชาติสำหรับการเกษตรที่ไหลปะปนมากับน้ำในช่วงที่ไหลท่วมพื้นที่ทั้งสองของแม่น้ำในแต่ละปี โดยไม่ต้องซื้อหานั้นหมดไป
- 4) น้ำทะเลรุกเข้ามาในแม่น้ำ เนื่องจากน้ำถูกกักเก็บไว้เหนือเขื่อนเกือบหมด ทำให้การทำการเกษตรเสียหายอย่างมาก และทำให้คุณภาพของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์น้ำเสียไป
- 5) สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาพันธุ์ต่าง ๆ สูญพันธุ์ไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่สามารถจะว่ายขึ้นไปตามลำแม่น้ำทางเหนือ เพื่อสืบพันธุ์และวางไข่ตามธรรมชาติได้ เพราะเขื่อนได้กั้นแม่น้ำไว้และไม่ได้มีการสร้างบันไดปลาโจนให้ไว้โดยเฉพาะด้วย
- 6) การแพร่ระบาดของโรคพยาธิที่อาศัยอยู่ในหอย ซึ่งแพร่พันธุ์ในบริเวณทะเลสาบหลังเขื่อนสามารถแพร่กระจายไปตามคลองส่งน้ำต่าง ๆ ได้ และเมื่อชาวชนบทใช้น้ำเหล่านั้นเพื่อการเกษตรหรือการบริโภค พยาธิเหล่านั้นก็สามารถจะเข้าสู่ร่างกายได้ ทำให้เป็นโรคพยาธิที่มีอาการเหนื่อยเพลียง่าย ไม่มีแรงทำงาน และยังเป็นโรคตับอักเสบและโรคลำไส้ได้
- 7) แหล่งน้ำใต้ดินมีปริมาณลดลงและเปลี่ยนทิศทาง ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรงแก่ชาวชนบทที่อาศัยน้ำเพื่อการบริโภคและทำการเกษตร
- 8) การเปลี่ยนแปลงของอากาศ และความชุ่มชื้นบริเวณลุ่มน้ำได้เขื่อนตลอดสายและพื้นที่ใกล้เคียง
- 9) การปิดกั้นทางน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้เป็นส่วนตัว ทำให้ประชาชนที่อยู่ใกล้น้ำเสียผลประโยชน์ไม่ได้ใช้น้ำเท่าที่ควร
- 10) การตกตะกอนของน้ำเหนือเขื่อน ส่งผลให้อ่างเก็บน้ำตื้นเขิน ปริมาณน้ำกักเก็บน้อยลงเรื่อย ๆ และอายุใช้งานสั้นลง
- 11) การสร้างเขื่อนทำให้เกิดความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าลำน้ำหลังเขื่อนท่วมป่าที่ยังสมบูรณ์อยู่

นอกจากนี้ ดร.อุ๋แก้ว ประกอบไวทยกิจ บีเวอร์ (2538: 10-12) ได้สรุปถึงผลกระทบบางประการที่เป็นผลของการศึกษาจากต่างประเทศดังต่อไปนี้

1) ทำให้วัชพืชน้ำรวมทั้งสาหร่ายเจริญแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็วจนเป็นปัญหาต่อคุณสมบัติของน้ำและการเดินเรือของอ่างเก็บน้ำของเขื่อน จากการศึกษาของ Mitchell (1974 ; อ้างในอุ๋แก้ว ประกอบไวทยกิจ บีเวอร์, 2538: 10) ได้รายงานว่า เฟิร์นน้ำ (*Salvinia molesta*) ในทะเลสาบคาริบาของเขื่อนคาริบา ทวีปแอฟริกา ได้ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว กินเนื้อที่ถึงร้อยละ 25 ของพื้นที่ผิวทะเลสาบ (1,000 ตารางกิโลเมตร) ภายหลังการสร้างเขื่อนเพียง 4 ปี ทำให้เกิดปัญหาการจราจรทางน้ำและการประมง อีกประการหนึ่ง วัชพืชน้ำอาจเข้าไปขัดขวางการทำงานของระบบกำเนิดพลังไฟฟ้า ถ้าท่อเทอร์ไบน์จมอยู่ในระดับเดียวกับการกระจายตัวของวัชพืชและสาหร่าย ซึ่งในการป้องกันและควบคุมสาหร่ายสามารถทำได้หลายวิธี โดยอาจจะทำพร้อมกัน คือ โดยการป้องกันมิให้สารอาหารจากแหล่งอื่นเข้าสู่แม่น้ำและอ่างเก็บน้ำ เช่น มิให้ท่อระบายน้ำจากแหล่งต่างๆ เปิดลงสู่แอ่งน้ำ และในขณะเดียวกันก็กำจัดและควบคุมวัชพืชน้ำที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ การตัดและขนย้ายวัชพืชน้ำออกจากแหล่งน้ำ แต่วิธีนี้นอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณสูงแล้วยังอาจทำให้น้ำเน่า ถ้าเอาวัชพืชน้ำขึ้นจากน้ำไม่หมด อีกวิธีหนึ่ง คือควบคุมทางชีววิธี เช่น ใช้แมลงหรือสัตว์กินวัชพืชน้ำควบคุม

2) ทำให้เกิดแหล่งเพาะโรคระบาด เนื่องจากแหล่งน้ำไหลได้กลายเป็นแหล่งน้ำนิ่งที่มีพืชอาหารของหอยน้ำจืดหลายชนิดที่เป็นพาหะของโรคพยาธิ เช่น พยาธิใบไม้ในตับ (liver fluke) พยาธิในเลือด (blood fluke, *Schistosoma*) ซึ่ง Hira (1969 ; อ้างในอุ๋แก้ว ประกอบไวทยกิจ บีเวอร์, 2538: 11) พบว่าได้เกิดขึ้นแล้วกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในแถบทะเลสาบคาริบา ทวีปแอฟริกา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลง เช่น ยุง ซึ่งเป็นพาหะของโรคหลายชนิด เช่น มาลาเรีย โรคพยาธิเส้นด้าย โรคจากเชื้อไวรัส โรคเท้าช้าง และริ้น ซึ่งเป็นพาหะของพยาธิที่ทำให้เกิดโรคตาอักเสบ และหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน 28 สิงหาคม พ.ศ.2525 ได้รายงานว่าการระบาดของโรคดังกล่าว ได้แก่ มาลาเรีย พยาธิใบไม้ในตับ พยาธิปอด โรคไข้เลือดออก เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้วในบริเวณเขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนบางลาง และเขื่อนเชี่ยวหลาน

3) ผลกระทบต่อการประมง เมื่อสร้างเขื่อนกั้นทางน้ำไหลจะพลอยทำให้ปลาไม่อาจเคลื่อนย้ายระหว่างสองข้างของเขื่อนได้ ดังที่ Clay (1961 ; อ้างในอุ๋แก้ว ประกอบไวทยกิจ บีเวอร์, 2538: 11) พบว่าเกิดขึ้นกับปลาแซลมอน เนื่องจากเขื่อนกั้นเส้นทางเดินของปลาทำให้ส่งผลกระทบต่อชนิดและจำนวนของปลาบริเวณสองข้างเขื่อน ซึ่งจะมีผลต่อปริมาณปลาที่จับได้ ดังนั้นการสร้างเขื่อนในปัจจุบันมักจะสร้างให้มีเส้นทางผ่านของปลาที่เรียกว่า บันไดปลา และเครื่องชี้ทาง

บันไดปลา นอกจากนี้การปล่อยน้ำจากเขื่อนจะทำให้อัตราการไหลของน้ำผิดไปจากธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำที่อยู่ใต้เขื่อนซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตของปลาได้

4) ผลกระทบของปริมาณไนโตรเจนในน้ำ เมื่อน้ำไหลผ่านไปตามทางน้ำล้นโมเลกุลของน้ำจำนวนมากมีโอกาสสัมผัสกับไนโตรเจนในอากาศซึ่งละลายได้ในน้ำ ทำให้น้ำมีไนโตรเจนสูงผิดปกติ ปลาจะว่ายน้ำหนีเข้าสู่บริเวณที่มีไนโตรเจนละลายอยู่ต่ำกว่า ไนโตรเจนในเส้นเลือดจะดันออกสู่ภายนอกทำให้เกิดฟองอากาศขึ้น มีภาวะคล้ายกับที่เกิดขึ้นกับนักประดาน้ำที่ขึ้นสู่ผิวน้ำเร็วเกินไป ซึ่งทำให้ตายได้ ดังที่ Beiningen และ Ebel (1970 ; อ้างในอุ่อแก้ว ประกอบ ไวยกิจ ปีเวอร์, 2538: 11) ได้ศึกษาพบว่าปลาแซลมอนตายเพราะสาเหตุนี้ถึง 30 เปอร์เซ็นต์

5) การเก็บกักน้ำเหนือเขื่อนทำให้เกิดแผ่นดินไหวหรือไม่ เนื่องจากแผ่นดินไหวเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นบนเปลือกโลกในบริเวณที่เปลือกโลกมีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ส่วนบริเวณที่อยู่ห่างออกไปโดยปกติแล้วเกิดแผ่นดินไหวขึ้นน้อยมาก แต่สันนิษฐานกันว่ากิจกรรมบางอย่างของมนุษย์อาจกระตุ้นให้เกิดแผ่นดินไหวในบริเวณนั้น ๆ ได้ เช่น แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นในบริเวณแหล่งกักเก็บน้ำที่เรียกว่า ทะเลสาบมิด (Lake Mead) ในรัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา ทะเลสาบแห่งนี้เกิดจากการสร้างเขื่อนฮูเวอร์ปิดกั้นแม่น้ำโคโลราโด เป็นทะเลสาบที่มีความจุ 50,000 ลูกบาศก์เมตร นั่นคือ ถ้ามีน้ำเต็มทะเลสาบจะมีแรงกดทับบริเวณนั้น 35,000 ล้านตัน ไม่เคยมีรายงานแผ่นดินไหวในบริเวณนี้มาก่อน เริ่มกักเก็บน้ำในปี พ.ศ.2478 และเริ่มปรากฏมีการสั่นสะเทือนของแผ่นดินครั้งแรกในปี พ.ศ.2479 เมื่อระดับน้ำสูง 100 เมตร ในช่วงปี พ.ศ.2480 พบว่าเกิดแผ่นดินไหวที่นี้มากกว่า 100 ครั้ง ได้มีการให้ข้อสรุปเกี่ยวกับแผ่นดินไหวที่นี้ไว้ว่าอัตราการเกิดของแผ่นดินไหวขึ้นอยู่กับระดับน้ำในอ่างและศูนย์กลางของแผ่นดินไหว และขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะทางธรณีวิทยา คือแรงกดทับบนเปลือกโลกที่อาจมีรอยเลื่อน (fault) อยู่ แต่อย่างไรก็ตามคำอธิบายนี้ยังมีข้อโต้แย้งและยังไม่มีหลักฐานยืนยันคำอธิบายต่าง ๆ เลย

2.2.6 ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

2.2.6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment ; EIA) เป็นเครื่องมือในการติดตามและตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์หรือทำนายผลกระทบจากโครงการหรือกิจการประเภทต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งในทางบวกและทางลบ เพื่อเตรียมหาวิธีการควบคุม ป้องกัน และแก้ไข

ผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะผนวกแผนการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมเข้ากับแผนงานทั้งหมดของโครงการแต่ละโครงการ และมีขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (มูลนิธิโลกสีเขียว, 2538: 9 ; สันติ วรรณแสง และคณะ, 2541: 10 ; สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2536: 1)

1) การจำแนกผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งทางบวกและทางลบจากโครงการที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผลกระทบระยะสั้นและระยะยาว

2) การกำหนดมาตรการและแผนการป้องกันและแก้ไขผลกระทบทางลบเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งอาจเป็นการเสนอแนวทางเลือกอื่นของการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังรวมถึงการนำผลกระทบทางบวกมาทดแทนหรือชดเชยต่อผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

3) การตรวจวัดประสิทธิภาพของแผนการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยการติดตามตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดโครงการขึ้นแล้ว

การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมมี 2 ระดับ คือ การวิเคราะห์เบื้องต้น (Initial Environmental Examination หรือ IEE) และการวิเคราะห์แบบสมบูรณ์ (EIA) สำหรับ IEE นั้น เป็นวิธีที่ใช้ตรวจสอบความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ เพื่อตัดสินใจว่าโครงการนั้นต้องทำ EIA หรือไม่ และในกรณีที่จำเป็นต้องทำ EIA สามารถนำข้อมูลจาก IEE มาช่วยในการตัดสินใจกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการนั้นได้ สำหรับกรณีที่จำเป็นต้องทำ EIA ก็สามารถนำข้อมูลจาก IEE มาใช้ในการกำหนดขอบเขตการศึกษาที่เหมาะสมได้ ซึ่งจะช่วยลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2.6.2 ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2536: 1) ได้กำหนดแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โดยแบ่งออกเป็นแนวทางสำหรับโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ และแนวทางสำหรับโครงการชลประทาน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จะจัดทำพร้อมไปกับการศึกษาความจำเป็นของโครงการในทางเศรษฐกิจและวิศวกรรม ทำให้สามารถวิเคราะห์ผลดีผลเสียของโครงการทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมพร้อมกันได้ รวมทั้งช่วยในการพิจารณาป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่กำหนดสอดคล้องกับแผนการดำเนินโครงการใน

ส่วนรวมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ให้การตัดสินใจโครงการคำนึงถึงผลดีผลเสีย ด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการเปรียบเทียบกับผลในทางเศรษฐกิจ โดยวิเคราะห์ผลดีผลเสียของโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อมรวมไว้ในบัญชีเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และนอกจากนี้ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

2.2.6.3 ประเภทและขนาดโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2535 และฉบับที่ 2 ลงวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2535 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ มีดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2535: 2)

- 1) เขื่อนเก็บกักน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ ที่มีปริมาตรเก็บกักน้ำตั้งแต่ 100 ล้านลูกบาศก์เมตรขึ้นไป หรือมีพื้นที่เก็บกักน้ำตั้งแต่ 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป
- 2) การชลประทานที่มีพื้นที่ชลประทานตั้งแต่ 80,000 ไร่ขึ้นไป
นอกจากนี้โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบางโครงการที่อยู่ในพื้นที่ที่คณะกรรมการกำหนดไว้เป็นพิเศษ ก็ต้องจัดทำรายงานด้วย คือ
- 3) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1B ตามมติคณะรัฐมนตรี เรื่องการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ
- 4) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2524 เรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมหลักและทำเรื่อน้ำลึกลับบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

2.2.6.4 การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อน และอ่างเก็บน้ำ

1) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมในปัจจุบันทั้งในบริเวณพื้นที่โครงการ และพื้นที่ใกล้เคียง โดยทำการศึกษาในประเด็นที่สำคัญ 4 ด้าน คือ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางด้าน

ชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าคุณภาพของชีวิต ทั้งในช่วงระหว่างการก่อสร้างและหลังการก่อสร้าง เพื่อประเมินผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านดีและด้านเสียที่โครงการจะก่อให้เกิดขึ้นตลอดอายุการใช้งานของโครงการ และหามาตรการในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งมาตรการติดตามตรวจสอบ และวางแผนการบริหารโครงการในการแก้ไขและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมตามสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดของประเด็นที่ทำการศึกษา 4 ด้าน ดังนี้

- ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางด้านกายภาพทั้งทางบก ได้แก่ ภูมิฐาน ดิน ธรณีวิทยา และทรัพยากรแร่ธาตุ และทางน้ำ ได้แก่ น้ำจืด และน้ำทะเล ทางอากาศ และเสียง

- ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางด้านชีวภาพ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อระบบนิเวศทั้งทางบก ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า และทางน้ำ ได้แก่ สัตว์น้ำ ปะการัง เป็นต้น

- คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ เป็นการศึกษาถึงการใช้อย่างไรจากทรัพยากรทั้งทางกายภาพและชีวภาพของมนุษย์ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเกษตรกรรม ระบบสาธารณสุข เป็นต้น ว่าได้รับผลกระทบอย่างไร

- คุณค่าต่อคุณภาพของชีวิต เป็นการศึกษาผลกระทบที่จะเกิดต่อมนุษย์ ชุมชน ระบบเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงทัศนียภาพ คุณค่าความสวยงาม เป็นต้น

2) มาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2538: 11) ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขหรือบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยกล่าวถึงมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นตามที่ได้ประเมินไว้ รวมทั้งการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งอาจออกมาในรูปทรัพย์สินหรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ค่าชดเชยที่ได้รับควรจะทำให้ผู้ได้รับความเสียหายมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม หรืออย่างน้อยก็เท่ากับที่เคยเป็นอยู่ ตลอดจนการกำหนดปริมาณและจำกัดขอบเขตการใช้ทรัพยากรชนิดที่มีอาจฟื้นฟูขึ้นมาเหมือนเดิมได้อันเนื่องจากการดำเนินโครงการ ทั้งนี้อาจกระทำได้โดยกำหนดเป็นแผนป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแผนงานส่งเสริมหรือพัฒนาเฉพาะสำหรับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภท เช่น แผนงานส่งเสริมการเพาะพันธุ์ปลา มาตรการรักษาป่าไม้ แผนการปรับปรุงคุณภาพทางน้ำ มาตรการการควบคุมดูแลประชากรผู้ถูกย้ายถิ่น แผนงานป้องกันการแพร่โรค และการส่ง

เสริมให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสุขภาพต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างเพียงพอ แผนพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวภายในโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ และแผนงานโยกย้ายและเก็บรักษาโบราณวัตถุและสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

3) การสำรวจและติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2538: 12-13) ได้กล่าวถึงแผนงานที่เหมาะสมในการสำรวจและติดตามตรวจสอบผลกระทบของโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำที่มีต่อคุณค่าและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง โดยกล่าวถึงวิธีการ ระยะเวลา ความถี่ของการติดตามตรวจสอบประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- สภาพภูมิอากาศ
- อุทกวิทยาของน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน
- คุณภาพน้ำผิวดินในบริเวณอ่างเก็บน้ำและลำน้ำท้ายเขื่อน ตลอดจนการรุกตัวของน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำ
- การประมงและการเพาะเลี้ยง ตลอดจนวัชพืชน้ำในบริเวณอ่างเก็บน้ำและลำน้ำท้ายเขื่อน
- การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าไม้บริเวณอ่างเก็บน้ำและทางต้นน้ำ
- การกัดเซาะพังทลายของตลิ่งและขอบอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนการตกตะกอน
- การใช้น้ำของประชากรเพื่อการเกษตร รวมทั้งเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า

- ด้านการสาธารณสุข สุขภาพและโภชนาการ
- สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ
- การท่องเที่ยวและคุณค่าทางสุนทรียภาพ

2.2.6.5 ปัญหาการประเมินผลกระทบในโครงการใหญ่

นักวิชาการจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้นำเสนอในการสัมมนาเรื่องปัญหาและแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ มีข้อสรุปที่สำคัญดังนี้ (พิศพนัน แสงธรรม, 2537: 4)

- 1) วิธีคิดในการพิจารณาผลกระทบของการพัฒนาที่ผ่านมา เน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจและกายภาพ ทำให้มองข้ามภาพรวมของสังคม โดยเฉพาะพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องเข้ามาทำให้เกิดดุลยภาพในการพัฒนามากขึ้น
- 2) การดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาที่ทำโดยรัฐมีปัญหา ดังนั้นภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องเข้ามาทำให้เกิดดุลยภาพในการพัฒนามากขึ้น
- 3) การประเมินผลกระทบของการพัฒนาของไทยที่ผ่านมาผิดพลาด กล่าวคือนอกจากขาดข้อมูลที่เป็นจริง ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และขาดผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายแล้วยังมิได้เสนอทางเลือกที่หลากหลาย และมิได้ให้หลักประกันแก่ประชาชนในการมีสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างถูกต้องอีกด้วย
- 4) การคิดต้นทุนค่าเสียโอกาส เป็นอีกมิติหนึ่งที่จะต้องนำเข้ามาเป็นเกณฑ์ในการประเมินผลกระทบการพัฒนา การคิดต้นทุนการเสียโอกาสมิควรคับแคบอยู่เฉพาะการคำนวณทางตัวเลขที่วัดได้โดยผู้ประเมินเท่านั้น แต่ควรใช้กระบวนการทางสังคมเข้ามาช่วยในการประเมินความเป็นจริง
- 5) วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีกระบวนการตัดสินใจที่รอบคอบแล้ว การจัดการทรัพยากรจะถูกกำหนดโดยกลไกราคาหรือกลไกตลาด คนที่มีอำนาจซื้อสูงคือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจที่สามารถใช้ทรัพยากรได้มากกว่าผู้อื่น
- 6) การประเมินค่าชดเชยที่มีวิธีคิดแบบแยกส่วนคือคิดมูลค่าของต้นไม้แต่ละต้น สัตว์แต่ละตัวนั้น ไม่ถูกต้อง เพราะมูลค่าที่ได้จะน้อยกว่าการคิดมูลค่าโดยรวม
- 7) นักวิชาการที่เข้าไปมีบทบาทในการประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนามิควรทำตัวเป็นผู้สร้างความชอบธรรมให้กับการพัฒนาที่มีปัญหา ควรมีความซื่อสัตย์ต่อวิชาการและควรมีจุดยืนที่จะรักษาผลประโยชน์ของประชาชน
- 8) รัฐมิควรประกาศความสำเร็จในการพัฒนาเร็วเกินไปหลังจากโครงการเสร็จ ควรรอดูผลกระทบก่อน และหากพบว่ามีปัญหาที่ต้องรีบแก้ไข

2.2.7 การอพยพประชากร

การก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำแม้จะมีประโยชน์นานับประการ แต่ก็ทำให้สูญเสียพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับเป็นบริเวณที่กักเก็บน้ำ พื้นที่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนนี้หากเป็นบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยของประชากร ก็จำเป็นที่จะต้องอพยพประชากรไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่แห่งใหม่ และได้ทำให้เกิดปัญหา

ทางด้านต่าง ๆ ซึ่งมนัส สุวรรณ (เอกสารอัดสำเนาไม่ปรากฏปีที่พิมพ์: 7-9) ได้กล่าวสรุปปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานใหม่ของประชากรที่เดือดร้อนไว้ดังนี้

2.2.7.1 ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- 1) ดินในพื้นที่ที่จะใช้เป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่มักมีคุณภาพต่ำในเชิงการผลิตเมื่อเปรียบเทียบกับดินบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำ ดังนั้นถ้าไม่มีการจัดการที่ดีพอ ความอุดมสมบูรณ์ของดินจะยิ่งลดลงในขณะที่อัตราการพังทลายจะเพิ่มขึ้น
- 2) สถานที่ที่ตั้งถิ่นฐานใหม่มักเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ให้คุณค่าในเชิงการผลิตค่อนข้างสูง เมื่อถูกเปลี่ยนแปลงสภาพให้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานและพื้นที่เพาะปลูกจึงเท่ากับเป็นการลดคุณค่าในเชิงการผลิตให้ต่ำลง
- 3) การเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ในบริเวณป่าไม้ของเขตรับน้ำ (catchment) ย่อมทำให้เกิดปัญหาการพังทลายของดินและปัญหาการควบคุมการไหลบ่าของน้ำเหนือผิวดิน

2.2.7.2 ปัญหาด้านการผลิต

- 1) ประชากรผู้เดือดร้อนซึ่งไปตั้งถิ่นฐานในสถานที่แห่งใหม่มักไม่คุ้นเคยกับวิธีการหรือระบบการผลิตที่จำเป็นสำหรับพืชพันธุ์ชนิดใหม่ และในสภาพภูมิอากาศและลักษณะของดินที่แตกต่างไปจากถิ่นฐานเดิม
- 2) เครื่องมือและเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ใช้ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ในสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เป็นพื้นที่สูง ดังนั้นผลผลิตทางการเกษตรในระยะเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานจึงลดลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งถ้าไม่มีการปรับปรุงและตัดแปลงปริมาณผลผลิตอาจลดลงอยู่ในระดับต่ำต่อไป

2.2.7.3 ปัญหาด้านสังคมและมนุษย์

- 1) ประชากรผู้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในที่แห่งใหม่มักย่อมประสบกับเชื้อโรคชนิดใหม่ที่อาจไม่มีภูมิคุ้มกันหรือมีแต่น้อยมาก
- 2) ประชากรผู้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในที่แห่งใหม่ต้องแข่งขันกับประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วและอาจประสบปัญหาเรื่องการถือครองที่ดิน

3) ปัญหาการถือครองที่ดินในสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่อาจก่อให้เกิดปัญหาความแตกแยกทางสังคม ทำให้ความผูกพันภายในชุมชนสั้นไปหรือแม้แต่สังคมในระดับครอบครัวและเครือญาติอาจบาดหมางซึ่งกันและกันได้

4) ประชากรผู้เข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจประสบปัญหาสุขภาพโภชนาการอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพืชที่เพาะปลูก และ/หรือความไม่สมดุลของธาตุอาหารที่ได้รับ

5) ถ้าเลือกพื้นที่ในเมืองเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของประชากรผู้เดือดร้อนปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในสถานที่แห่งใหม่ย่อมเพิ่มขึ้น

6) เกิดความสับสนที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

2.2.7.4 ปัญหาด้านการจัดการและการบริหาร

1) การศึกษาและสำรวจก่อนการอพยพโยกย้ายประชากรผู้เดือดร้อนไม่ดีพอ
2) ขาดการติดตามผลการปฏิบัติการ ทำให้ปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการแก้ไข

3) ไม่มีการแจ้งให้ประชากรผู้เดือดร้อนและต้องย้ายถิ่นฐานทราบล่วงหน้า ประชากรขาดการเตรียมตัว ทรัพย์สินเสียหายจากน้ำท่วมเพราะเคลื่อนย้ายไม่ทัน

4) จ่ายเงินหรือสิ่งของเพื่อชดเชยความสูญเสียให้กับผู้เดือดร้อนไม่คุ้ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรผู้เดือดร้อนที่ไม่ต้องการตั้งถิ่นฐานในสถานที่แห่งใหม่ที่จัดให้

5) ปัญหาความเดือดร้อน และความต้องการของประชากรผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนามักไม่ได้รับการแก้ไขและสนองตอบจากผู้รับผิดชอบ

6) เจ้าหน้าที่มักถือโอกาสทุจริตต่อหน้าที่ ด้วยการเบียดบังเงิน หรือสิ่งของที่ต้องชดเชยความสูญเสียให้กับผู้เดือดร้อน ด้วยการบิดเบือนความจริงของมูลค่า/หรือปริมาณของที่สูญเสีย

การอพยพประชากรไปอยู่ในพื้นที่ใหม่เป็นงานที่ยากลำบาก ดังนั้นจึงต้องหาวิธีป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อน ตั้งแต่ระยะแรกของโครงการเพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ซึ่งผู้ที่กำหนดนโยบายและวางแผนโครงการจะต้องช่วยให้ประชากรอพยพมีโอกาสสร้างหลักฐานและพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการจัดทำแผนงานการย้ายถิ่นฐานประชากร ซึ่งมีสาระสำคัญตามแนวคิดของ Mekong Committee Secretariat (1968) และ Gosling (1979) (อ้างในเลอลักษณ์ รัตนรักษ์, 2529: 13) ดังต่อไปนี้

- 1) การดูแลจัดหาที่อยู่อาศัย และสถานที่ประกอบอาชีพให้แก่ประชากรที่ต้องถูกอพยพ
- 2) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ และสังคมครอบครัวประชากรที่ถูกกระทบกระเทือนจากโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำซึ่งต้องอพยพ
- 3) การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ทั้งในเขตเมืองและในชนบทให้แก่ประชากรที่ต้องอพยพ
- 4) การให้ประชากรที่จะถูกอพยพได้มีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ด้วย
- 5) รวบรวมข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าประชากรที่ถูกอพยพเหล่านั้นมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดก็ควรให้ได้รับเท่าที่เคยได้รับก่อนจะมีโครงการ

2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเขื่อนรัชชประภา

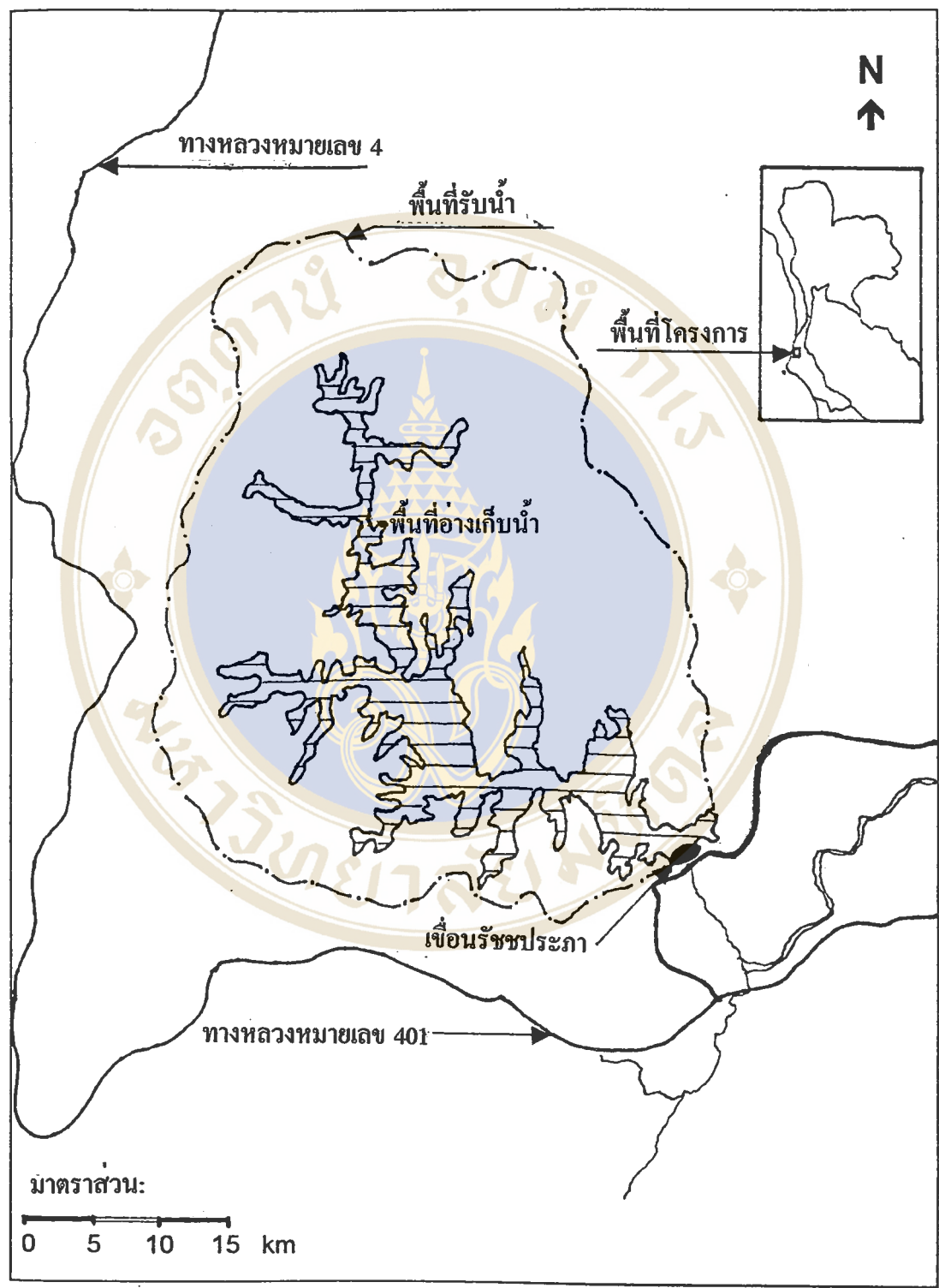
2.3.1 ลักษณะเขื่อนรัชชประภา (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2530ก:34)

เขื่อนรัชชประภา (เดิมชื่อเขื่อนเชี่ยวหลาน) ตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนสายสุราษฎร์ธานี-ตะกั่วป่า ประมาณ 66 กิโลเมตร แล้วแยกขวาไปตามถนนอีก 14 กิโลเมตร (ภาพที่ 2-1) โครงการประกอบด้วย

2.3.1.1 เขื่อนปิดกั้นลำน้ำคลองแสงสูง 94 เมตร ความยาวสันเขื่อน 741 เมตร สร้างแบบเขื่อนหินถมแกนดินเหนียว อ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนมีความจุ 5,640 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่อ่าง 185 ตารางกิโลเมตร กักเก็บน้ำฝนจากพื้นที่รวม 1,435 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำเฉลี่ย 3,057 ล้านลูกบาศก์เมตรในแต่ละปี นอกจากนี้ยังมีเขื่อนปิดช่องเขาขาดรวม 6 แห่ง อยู่บนฝั้งซ้าย 1 แห่ง และฝั้งขวา 5 แห่ง

2.3.1.2 โรงไฟฟ้าที่ฐานเขื่อนฝั้งขวาของลำน้ำ มีเครื่องผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ ขนาด 80,000 กิโลวัตต์ จำนวน 3 หน่วย ผลิตไฟฟ้าพลังน้ำโดยเฉลี่ยปีละ 554 ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมง ส่งเข้าสู่ระบบของ กฟผ. เขต 3 ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีด้วยระบบส่ง 230 กิโลโวลต์ กับที่จังหวัดพังงาด้วยระบบส่ง 115 กิโลโวลต์

2.3.1.3 อาคารระบายน้ำล้นสร้างแยกจากตัวเขื่อนอยู่ด้านฝั้งขวาของลำน้ำ

ที่มา : Montri Suwanmontri, 1996

2.3.2 ประโยชน์ของเขื่อนรัชชประภา

เนื่องจากเขื่อนรัชชประภาเป็นเขื่อนใหญ่ สามารถเก็บกักน้ำในฤดูฝนและปล่อยใช้ในฤดูแล้ง โดยเขื่อนนี้เก็บน้ำได้ถึง 5,640 ล้านลูกบาศก์เมตร จึงสามารถติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าที่ใหญ่เขื่อนนี้จึงมีประโยชน์เพิ่มขึ้นอีก คือ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2530ก: 67-39)

2.3.2.1 ด้านชลประทานและการเพาะปลูก ช่วยประชากรในท้องที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอดำรงวิทยานิคมและอำเภอบึงพิน ให้สามารถทำนาปรังและปลูกพืชฤดูแล้งได้ รวมเนื้อที่ 91,875 ไร่ และให้ผลิตผลทางเกษตรมีมูลค่าประมาณปีละ 175 ล้านบาท

2.3.2.2 การบรรเทาอุทกภัย การกักเก็บน้ำของเขื่อนในฤดูฝนช่วยบรรเทาภาวะน้ำท่วมพื้นที่ตอนล่างได้เป็นอย่างดี

2.3.2.3 การผลักดันน้ำเค็มและน้ำเสีย ในฤดูแล้งน้ำในลำน้ำมีปริมาณน้อย จึงมักเกิดปัญหาน้ำในลำน้ำเน่า และที่ปากน้ำก็จะมีน้ำเค็มรุกเข้ามาตามลำน้ำ ซึ่งเขื่อนรัชชประภาสามารถปล่อยน้ำจำนวนมากไปเจือจางน้ำเสียได้ตลอดลำน้ำ เป็นผลให้น้ำจำนวนมากไหลไปปะทะด้านหน้าการรุกคืบน้ำเค็มที่ปากน้ำ จึงช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

2.3.2.4 การประมง เขื่อนรัชชประภาให้ผลผลิตด้านประมงน้ำจืดประมาณปีละ 1,550 ตัน มีมูลค่าไม่ต่ำกว่า 23 ล้านบาท เป็นการสร้างอาชีพให้ประชากรด้วยดี

2.3.2.5 การท่องเที่ยว เขื่อนรัชชประภาล้อมรอบด้วยธรรมชาติป่าเขาที่สวยงาม มีเกาะหลายเกาะ และสภาพป่าที่สมบูรณ์ ทำให้เกิดบรรยากาศเหมาะกับการท่องเที่ยว

2.3.2.6 การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อนรัชชประภาได้ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้า 3 เครื่อง รวมกำลังผลิตติดตั้ง 240,000 กิโลวัตต์ และยังเป็นโรงไฟฟ้าที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ปัจจุบัน

2.3.2.7 ประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น ทำให้เกิดการจ้างแรงงานเป็นการกระจายรายได้ในท้องถิ่น การอพยพและช่วยเหลือประชากรก็เป็นการพัฒนาท้องถิ่น ช่วยให้ประชากรอยู่ดีกินดีตามความมุ่งหมายของรัฐบาล

2.3.3 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

ในช่วงการศึกษาความเหมาะสมก่อนการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา กฟผ. ได้ดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมขั้นรายละเอียด โดยมอบหมายให้บริษัท ทีมคอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง จำกัด จัดทำรายงานดังกล่าวในปี พ.ศ. 2523 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ คือ

2.3.3.1 การก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้านที่สำคัญคือ การชลประทาน การผลิตพลังงานไฟฟ้า การประมง การป้องกันอุทกภัยในลุ่มน้ำตาปี-พุมดวง ป้องกันการรุกตัวของน้ำเค็ม และการทำไม้บริเวณพื้นที่น้ำท่วม

2.3.3.2 ผลกระทบจากการก่อสร้างและดำเนินการเขื่อนรัชชประภาที่สำคัญมีดังนี้

- 1) การสูญเสียพื้นที่ป่าและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
- 2) การสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนและพื้นที่ทำกิน
- 3) การเปลี่ยนระบบนิเวศวิทยาแหล่งน้ำจากลำน้ำธรรมชาติเป็นอ่างเก็บน้ำ
- 4) การควบคุมการปล่อยน้ำจากเขื่อน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำท้ายน้ำอย่างรวดเร็วในแต่ละวัน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเนื่องกับการกักเซาะและพังทลายของพื้นริมฝั่งน้ำทั้งในอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ท้ายน้ำ
- 5) การเก็บกักในอ่างเก็บน้ำ จะเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำและในลำน้ำท้ายน้ำ โดยคาดว่าน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนไปท้ายน้ำจะมีออกซิเจนละลายต่ำ แต่จะมีปริมาณก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์สูง แต่อย่างไรก็ตามคุณภาพน้ำจะดีขึ้นจนเป็นปกติเมื่อระยะห่างจากเขื่อนออกไป

2.3.4 การป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

การแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของเขื่อนรัชชประภา โดย กฟผ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการวางแผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และดำเนินงานแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยแผนงานย่อย 11 งาน ดังในตารางที่ 2-2

ตารางที่ 2-2 แผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมเขื่อนรัชชประภา

รายการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. งานอพยพประชากร	คณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎร
2. งานทำไม้ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
3. งานวางป่าในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
4. งานอพยพสัตว์ป่าตกค้างในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ	กรมป่าไม้
5. งานตรวจสอบป้องกันและอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร	กรมป่าไม้
6. งานขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ	กรมศิลปากร
7. งานศึกษาและกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่โรคในท้องถิ่น	กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับคณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล
8. งานศึกษาและกำหนดแผนจัดการทรัพยากรประมง	กรมประมง
9. งานศึกษาและกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขปัญหาดินเค็มในพื้นที่โครงการชลประทานตาปี พุมดวง ระยะที่ 1	กรมชลประทาน
10. งานสำรวจธรณีวิทยารายละเอียดเพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรธรณี	กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม
11. งานตรวจสอบและติดตามการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม	กฟผ. ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ที่มา : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2535

2.3.5 การอพยพประชากรและการตั้งถิ่นฐานใหม่

การโยกย้ายประชากรออกจากบริเวณพื้นที่โครงการ เป็นงานตามแผนแก้ไขและบรรเทาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ซึ่งจากการก่อสร้างเขื่อนต่าง ๆ ที่ผ่านมากฟผ. ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษ และพยายามดำเนินการอย่างดีที่สุด โดยได้กำหนดหลักการไว้อย่างชัดเจนว่า จะช่วยให้ประชากรเหล่านั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม หรืออย่างน้อยที่สุดก็เท่าเดิม ดังนั้นจึงมีนโยบายที่จะชดเชยความรู้สึกลูกพันท่อทรัพยากรสมบัติและถิ่นที่อยู่เก่า โดยให้ความเป็นธรรมในการกำหนดค่าทดแทนที่ดินและทรัพย์สินที่มีอยู่ ให้ความเสมอภาคด้วยการจัดสรรที่อยู่ที่ทำกินให้เท่าเทียมกัน และทุกคนมีสิทธิเลือกแปลงที่จัดสรรของตนเองด้วยวิธีจับสลาก นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือโดยสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ถนน ประปา ไฟฟ้า และสิ่งสาธารณสมบัติที่เคยมีอยู่ทดแทนให้ และยังให้ความช่วยเหลือและการส่งเสริมในสิ่งอื่น ๆ ตามความจำเป็นในการสร้างเนื้อสร้างตัวกันใหม่ ซึ่งในการดำเนินการอพยพประชากรจากพื้นที่เขื่อนรัชชประภา นั้น คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบการโยกย้ายประชากรไป

อยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ขึ้น 2 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนที่ดินและทรัพย์สิน และ คณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎร (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2530ข: 57-58)

คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนที่ดินและทรัพย์สิน ได้กำหนดแนวทางในการช่วยเหลือประชากรในพื้นที่อ่างเก็บน้ำให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการชดเชยความเสียหายต่าง ๆ เพื่อให้ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามนโยบายพัฒนาชนบทของรัฐบาล โดยได้มีการกำหนดราคาค่าทดแทนทรัพย์สินต่าง ๆ ของประชากร ดังนี้ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2530ข: 59)

1) ราคาค่าทดแทนที่ดิน (ทั้งในกรณีที่มีและไม่มีเอกสารสิทธิ์) ที่ดินอยู่ตำบล หมู่บ้านใดติดคลองแสง ติดถนนสาธารณะ หรือมีสภาพเป็นที่นา เป็นต้น ซึ่งจะกำหนดราคาแตกต่างกันไป ระหว่างอัตราไร่ละ 900-3,200 บาท

2) ราคาค่าทดแทนต้นไม้ ได้พิจารณาราคาที่หน่วยราชการอื่น ๆ ถือปฏิบัติใช้ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น กรมทางหลวง กรมชลประทาน รวมทั้ง กฟผ. เป็นต้น นอกจากนี้ยังพิจารณาดัชนีราคาของผู้บริโภคที่เพิ่มสูงขึ้น และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมทั้งต้นทุนการผลิตที่ประชากรได้จ่ายไป

3) ราคาค่าทดแทนอาคารสิ่งปลูกสร้าง ได้เปรียบเทียบกับค่าทดแทนของหน่วยราชการอื่นประกอบด้วย โดยกำหนดวัสดุประเภทที่ไม่ควรจ่ายค่าทดแทน ควรจ่ายร้อยละ 30 หรือควรจ่ายเต็มราคา วัสดุต่าง ๆ บ่อหรือสระต่าง ๆ ค่ารั้วถอน ค่าขนส่ง รวมทั้งค่าปลูกสร้าง

ในการจัดหาพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ คณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎรได้มีมติเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขื่อนรัชชประภา ห่างจากตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 86 กิโลเมตร และประมาณ 4 กิโลเมตร จากเขื่อนรัชชประภา (ภาพที่ 2-2) มีพื้นที่ประมาณ 25,700 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าและป่าละเมาะ มีไม้ไผ่ และต้นไม้เล็ก ๆ ปกคลุมดินเป็นดินและดินปนทราย มีพื้นที่บางส่วนเป็นดินเหนียวและดินเหนียวร่วน หน้าดินลึกพอประมาณ และมีลำน้ำไหลผ่าน โดยทั่ว ๆ ไปพื้นที่นี้เหมาะแก่การเพาะปลูกไม้ผลและยางพารา ซึ่งจากการสำรวจรายละเอียดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ เพื่อจำแนกประเภทของที่ดินซึ่งได้กันเขตไว้ พบว่าประกอบด้วยพื้นที่ 3 ประเภท คือ (ยุทธฉัย แก้วสัมฤทธิ์, 2533: 99-100)

1) พื้นที่เขตป่าถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี (ป่าเตรียมการสงวน) ประมาณ 11,087 ไร่ โดย กฟผ. ได้ดำเนินการทำเรื่องขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ และกรมป่าไม้ได้อนุมัติให้ กฟผ. เข้าทำประโยชน์ได้เป็นการชั่วคราวมีกำหนดระยะเวลา 30 ปี ดังนั้นการนำพื้นที่ส่วนนี้ไปจัดสรรจึงมีปัญหาในเรื่องการให้สิทธิแก่ประชากร

2) พื้นที่สาธารณประโยชน์บ้านตาขุน ประมาณ 1,822 ไร่ การขอใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะนี้ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่ง กฟผ. ไม่สามารถทำเรื่อง

เพิกถอนสภาพพื้นที่สาธารณประโยชน์เพื่อนำไปจัดสรรให้แก่ประชากรได้ นอกจากนี้ในกรณีที่มีการเพิกถอนสภาพพื้นที่เพื่อนำไปจัดให้แก่ประชากรนั้น ตามระเบียบและกฎหมายจะต้องดำเนินการเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 จัดโดยให้กรรมสิทธิแก่ประชากร

กรณีที่ 2 จัดโดยไม่ให้กรรมสิทธิแต่ให้ใช้ในระยะเวลาอันจำกัด

โดยมีค่าตอบแทน (เช่า)

ดังนั้น จึงเกิดปัญหาการให้สิทธิในที่ดินแก่ประชากร ซึ่งต้องดำเนินการไม่มีความแตกต่างกัน

3) พื้นที่ที่ กพผ. ได้จัดซื้อ ประมาณ 5,306 ไร่

ดังนั้นในเบื้องต้นจึงได้กำหนดสิทธิในที่ดินไว้ในลักษณะชั่วคราว คือ ดำเนินการให้ประชากรเข้าอยู่อาศัย และทำกินในพื้นที่ (สิทธิทำกิน) โดยมีได้ให้กรรมสิทธิในที่ดิน โดยมอบที่ดินให้ครอบครัวละ 20 ไร่ เป็นที่ดินทำกิน 19 ไร่ และที่อยู่อาศัย 1 ไร่ ในที่ดินจัดสรรนี้ กพผ. ได้จัดวางผังหมู่บ้านอพยพไว้อย่างมีระเบียบภายในเขตพื้นที่ทั้งหมด 9,210 ไร่ (ภาพที่ 2-3) ซึ่งสามารถจำแนกประเภทการใช้ที่ดินออกได้ดังนี้

พื้นที่ทำการเกษตร	7,315	ไร่
พื้นที่อยู่อาศัยและบริเวณบ้าน	385	ไร่
พื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์ทางสาธารณูปโภค	250	ไร่
พื้นที่สาธารณะ	225	ไร่
พื้นที่สำหรับขยายตัวในอนาคต	1,035	ไร่

จำนวนประชากรที่ถูกอพยพทั้งหมด 385 ครอบครัว ประกอบด้วยประชากรในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ 341 ครอบครัว บริเวณห้วยงาน 17 ครอบครัว และที่จัดสรร 27 ครอบครัว ซึ่งหลักเกณฑ์สำหรับประชากรผู้มีสิทธิได้รับที่จัดสรร มีดังนี้ (สุวมนตร์, 2530: 17)

1) ต้องเป็นผู้ได้รับเงินค่าทดแทนด้านที่อยู่อาศัย และค่าที่ดินหรือผลอาสินซึ่งจะได้รับที่จัดสรรเป็นพื้นที่ทำกิน 19 ไร่ และที่อยู่อาศัย 1 ไร่

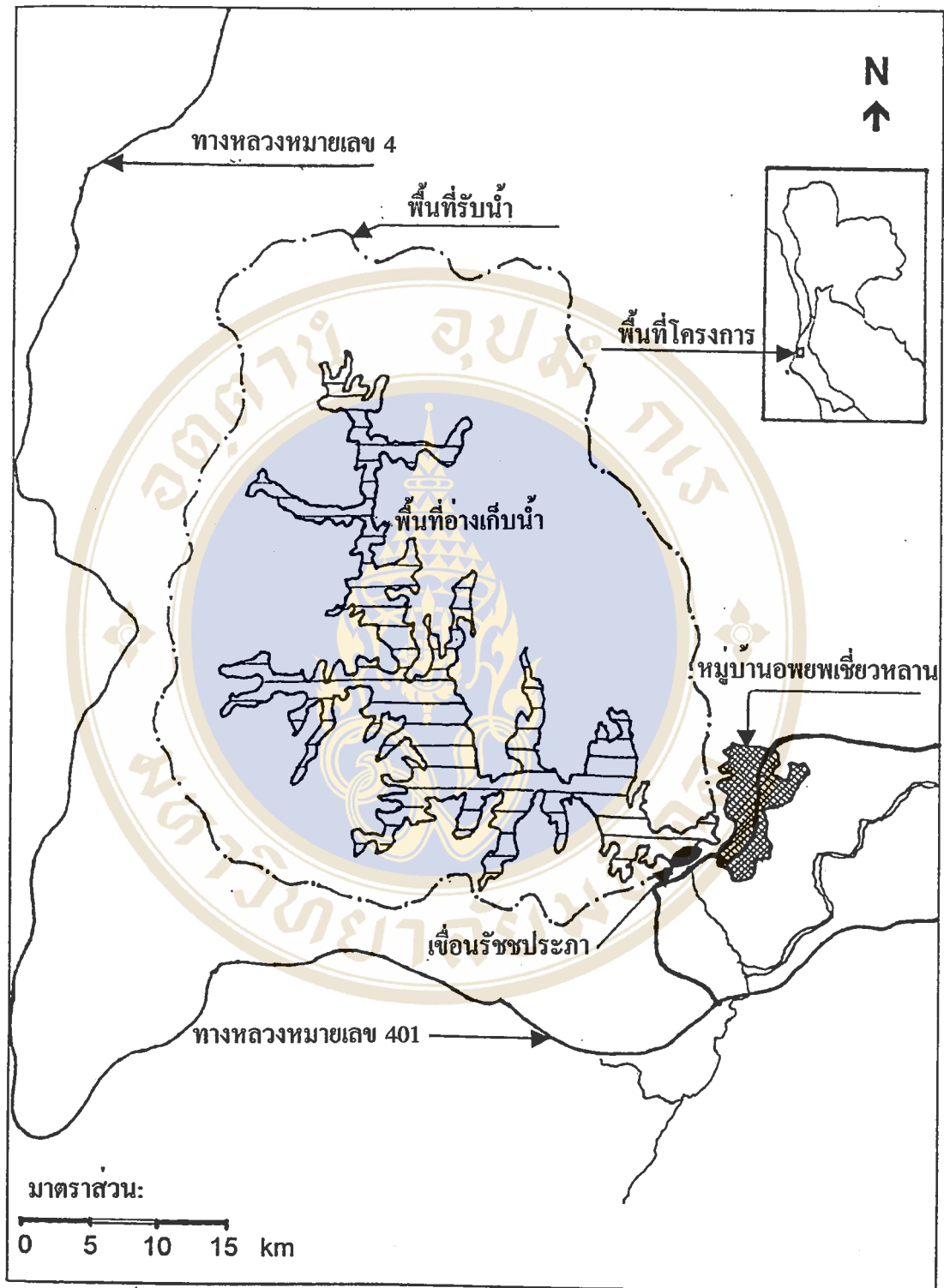
2) ต้องเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ หรือบริเวณพื้นที่ห้วยงานก่อสร้าง หรือบริเวณพื้นที่จัดสรรซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาจริง

3) ประชากรที่ได้รับค่าทดแทนบ้านที่อยู่อาศัยแต่ไม่ได้รับค่าทดแทนที่ดินหรือผลอาสิน เพราะไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองไม่มีสิทธิได้รับที่จัดสรร เว้นแต่ประชากรรายได้ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาจริง และมีเหตุผลอันควรได้รับการผ่อนผัน

เป็นกรณีพิเศษ ให้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการฯ ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการฯ เพื่อพิจารณาก่อนการให้ความเห็นชอบเสนอขออนุมัติให้ได้รับที่จัดสรรเป็นราย ๆ ไป

ประชากรได้ทำการอพยพไปยังพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ในช่วงปี พ.ศ.2526-2528 โดย กฟผ. ได้เตรียมอาชีพการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ และมีความเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ โดยได้ดำเนินงานเตรียมพื้นที่ เตรียมพันธุ์ยางพารา ปลูกยางพารา และปลูกพืชคลุมดิน และมอบสวนยางพาราครัวเรือนละ 19 ไร่ พร้อมกับที่ดินอยู่อาศัยครัวเรือนละ 1 ไร่ ให้กับประชากร โดยวิธีการจับฉลาก และให้ประชากรบำรุงรักษาส่วนของตนที่ได้รับ โดย กฟผ. จ่ายเงินค่าบำรุงรักษาสวนยางพาราให้แปลงละ 1,000 บาทต่อเดือน เป็นเวลา 24 เดือน ยางพาราจะใช้เวลาประมาณ 6 ปี จึงจะให้ผลผลิตและให้นานถึง 30-35 ปี น้ำยางจากต้นยางพาราจะทำรายได้ให้แก่ประชากรเดือนละประมาณ 8,000 บาทต่อพื้นที่ 19 ไร่

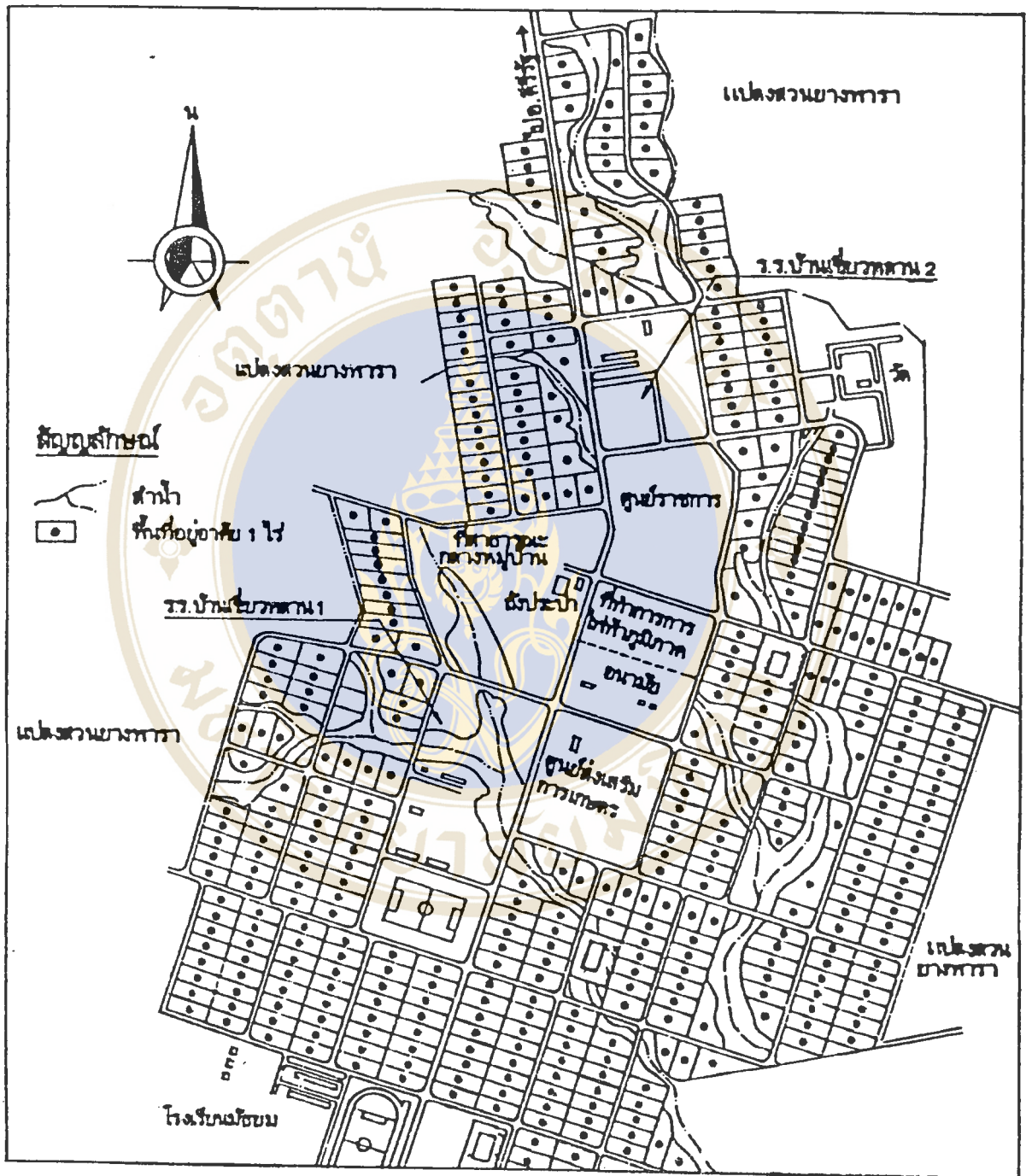
สำหรับสาธารณูปโภคและสาธารณสถานที่ก่อสร้างในหมู่บ้านแห่งใหม่ คณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎรมีนโยบายให้ส่วนราชการต้นสังกัดรับไปดำเนินการ โดย กฟผ. โอนค่าใช้จ่ายให้สำหรับการก่อสร้าง สำหรับงานบางอย่างที่ไม่แน่ชัดว่าหน่วยงานใดจะมารับงานต่อ กฟผ. ก็ดำเนินการเอง

ที่มา : Montri Suwanmontri, 1996

ภาพที่ 2-2 ที่ตั้งของหมู่บ้านอพยพเชืหวหลาน

Copyright by Mahidol University

ที่มา : สถานีอนามัยบ้านเขวหาดาน-ไกรสร

ภาพที่ 2-3 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านอพยพเขวหาดาน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และคุณภาพชีวิต

Yoshiaki Takahashi (1979; อ้างในอัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล, 2535: 3-4 ; อำนาจ ไกรสงคราม, 2538: 13) ได้ศึกษาเรื่อง Quality of life in Thailand : A Socio-economic Analysis โดยเก็บรวบรวมสถิติข้อมูลจาก 70 จังหวัด มาวิเคราะห์องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเชิงวัดตัว 6 ประเภท ได้แก่

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย และคมนาคม
- 2) วัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา การศึกษา
- 3) เศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิต อุปโภคภายในบ้าน การจ้างงาน คุณภาพการทำงาน
- 4) สุขภาพ ได้แก่ การรักษา การป้องกันและการส่งเสริม
- 5) สภาพด้านสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ความปลอดภัย
- 6) ประชากร ได้แก่ การเพิ่ม การย้ายถิ่น

จากข้อมูลทั้งหมด นำมาวิเคราะห์เมตริกสหสัมพันธ์ ผลการศึกษา พบว่าจังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตสูงสุด 10 อันดับแรก ได้แก่ ตรัง จันทบุรี ระยอง ภูเก็ต ชลบุรี สมุทรปราการ ยะลายนนทบุรี ระนอง และสระบุรี และพบว่า จังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตสูงนั้น มักจะมีรายได้ประชากรสูง เป็นเมืองที่เจริญหรือเป็นเมืองตากอากาศ เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตต่ำมักจะเป็นจังหวัดที่มีสภาพแวดล้อมไม่ดี มีภาวะเจริญพันธุ์สูงและมีการศึกษาต่ำ เป็นต้น

Campbell et al. (1976 ; อ้างใน Tatree Nontasak, 1978: 31-32) ศึกษาคุณภาพชีวิตของอเมริกัน โดยวัดความพึงพอใจในชีวิตด้านสุขภาพอนามัย (Health), มิตรภาพ (Friendships), ที่อยู่อาศัย (Housing), มาตรฐานการดำรงชีวิต (Standard of Living), การศึกษา (Education), การแต่งงาน (Marriage) และการมีเงินออม (Savings) พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ที่ศึกษามีความพึงพอใจในชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย โดยพบความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุดในการแต่งงาน และชีวิตครอบครัว และต่ำสุดในการมีเงินออมและการลงทุน การศึกษา และมาตรฐานการดำรงชีวิต และพบว่าคนผิวดำและผิวสีมีความพึงพอใจในชุมชนน้อยกว่าคนผิวขาวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกที่ดีต่อการให้บริการขั้นพื้นฐานในชุมชนน้อยกว่า เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาต่ำจะมีความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง

Wilkening และ Mcgrahan (1978 ; อ้างในเสาวนีย์ ตนะคุลย์, 2533: 11) ศึกษาถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม อันได้แก่ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพทางอาชีพ และสถานภาพสมรส จากประชาชนในรัฐวิสคอนซินทางตอนเหนือ จำนวน 1,423 คน พบว่า รายได้ ระดับการศึกษา และสถานภาพทางอาชีพ มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับความพึงพอใจในชีวิตของประชากรกลุ่มนี้ และพบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อน ญาติพี่น้อง และการเคร่งครัดในศาสนา โดยการเข้าร่วมศาสนพิธีของคนในรัฐวิสคอนซินทางตอนเหนือมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตโดยเฉพาะคนหนุ่มสาว

เสาวนีย์ ตนะคุลย์ (2533: 96-101) ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในหมู่บ้านปัญญานวธานี เสนานิเวศน์ แพลตดินแดง และชุมชน ศ.พทยา จำนวน 288 คน โดยใช้แบบสอบถาม ตัวแปรที่ใช้ศึกษา มี 3 กลุ่ม คือ

กลุ่ม 1 ตัวแปรอิสระเชิงโครงสร้าง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ และสถานภาพทางอาชีพ

กลุ่ม 2 ตัวแปรอิสระเชิงกระบวนการ ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคม ความศรัทธาในศาสนา ความเชื่อในไสยศาสตร์ และความเครียด

กลุ่ม 3 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจในอาชีพ ความพึงพอใจในครอบครัวหรือชีวิตสมรส ความพึงพอใจในที่อยู่อาศัย ความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจในสุขภาพ และความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม

ผลการศึกษา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตดี กล่าวคือ มีความรู้สึกว่าพึงพอใจในชีวิต และเมื่อพิจารณาความพึงพอใจในมิติต่าง ๆ พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจในงานอาชีพ และสุขภาพในระดับปานกลาง ในมิติครอบครัวหรือชีวิตสมรส และที่อยู่อาศัย ประชาชนมีความพึงพอใจในระดับสูง สำหรับการให้ความสำคัญแก่มิติต่าง ๆ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านครอบครัว หรือชีวิตสมรสมากที่สุด รองลงมาคือสุขภาพ งานอาชีพ และที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานอาชีพ และสภาพแวดล้อม สถานภาพสมรสและรายได้มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม สถานภาพทางอาชีพและระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจทุกมิติ ส่วนตัวแปรแรงสนับสนุนทางสังคม ความศรัทธาในศาสนาและความเครียดมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม ส่วนตัวแปรที่ไม่พบความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตก็คือความเชื่อในไสยศาสตร์

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ (2534: 155-186) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของคนไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท ซึ่งได้ศึกษาใน 13 มิติ คือ

1) ชีวิตครอบครัว ได้แก่ ชีวิตสมรส ชีวิตในบ้าน สภาพของลูกหลาน สภาพที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมใกล้เคียง พ่อแม่พี่น้อง และความสะดวกในการเดินทางจากบ้านไปถึงที่ทำงาน

2) สังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์กับเพื่อน เพื่อนบ้าน คนคุ้นเคย การมีส่วนร่วมในสโมสร องค์การสังคม และความสะดวกสบายในการพบปะสังสรรค์

3) การงาน ได้แก่ ความมั่นคง ความอิสระ โอกาสในการแสดงความสามารถ โอกาสความก้าวหน้าในการทำงาน รวมทั้งค่าตอบแทน รวมถึงความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงานและสภาพของสถานที่ทำงาน

4) สุขภาพอนามัย ได้แก่ ความแข็งแรงของร่างกาย และการออกกำลังกาย

5) การนันทนาการ ได้แก่ การใช้เวลาว่างในการเล่นกีฬา ทำงานอดิเรก ชมรายการบันเทิงต่าง ๆ และความสะดวกในการเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจ

6) ความเชื่อและศาสนา ได้แก่ การมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความศรัทธาหลักธรรมทางศาสนา และการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์

7) ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ ความภาคภูมิใจในตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิตด้านการงาน การศึกษาและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งความเชื่อมั่นในตนเอง

8) การได้รับการบริการทางด้านสุขภาพอนามัย และการสาธารณสุข ได้แก่ การให้บริการของสถานพยาบาล ความสามารถของแพทย์และพยาบาล และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

9) การบริโภคสินค้าและการบริการ ได้แก่ ความหลากหลายของสินค้า คุณภาพสินค้า ราคาสินค้า และการให้บริการของร้านค้า

10) การครอบครองทรัพย์สิน ได้แก่ การมีกรรมสิทธิ์ในบ้าน เฟอร์นิเจอร์ สิ่งอำนวยความสะดวก ยานพาหนะ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับต่าง ๆ

11) พึ่งถื่นของตน ได้แก่ การให้บริการของชุมชนทางด้านสาธารณสุข สาธารณภัย สาธารณูปโภค การศึกษา การขนส่ง และสวัสดิการอื่น ๆ

12) รัฐบาลไทย ได้แก่ นโยบายและการบริหารงานด้านเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

13) ชีวิตในเมืองไทย ได้แก่ สิทธิพื้นฐานในการได้รับข่าวสาร ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม คุณภาพการศึกษา การเลื่อนฐานะในสังคม และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า คนไทยในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดภาคกลางส่วนมากมีความพึงพอใจในชีวิตของตน มิติชีวิตที่แสดงระดับความพึงพอใจสูงมาก ได้แก่ ครอบครัว ตนเอง สุขภาพอนามัย และความเชื่อและศาสนา และมิติที่มีความแตกต่างกันอยู่บ้างสำหรับผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทที่สำคัญ คือ เรื่องของงานและรายได้ โดยพบว่า ผู้ที่อยู่ในเขตชนบทและอยู่ในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครจะมีความพึงพอใจในมิตินี้ต่ำ และกล่าวโดยสรุปได้ว่า คนไทยส่วนมากทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด มีความพึงพอใจในสภาพชีวิตของตนในปัจจุบัน

ปาริชาติ สุขุม (2535 ; อ้างใน อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล, 2536: 15) ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมือง ศึกษากรณีสี่เมืองหลัก คือ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ สงขลา และขอนแก่น ข้อมูลที่ใช้การศึกษา ได้แก่

1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ศาสนา ระดับการศึกษา อายุ จังหวัดที่เกิดในเขตเทศบาล นอกเขตเทศบาล จังหวัดที่อยู่นานที่สุด ระดับการศึกษาของบิดา มารดา ระยะเวลาที่อยู่บ้านปัจจุบัน

2) ข้อมูลด้านชุมชน ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม เป็นคำถามที่ประเมินสภาพของชุมชน และคุณภาพชีวิตในลักษณะความพึงพอใจเฉพาะด้าน ได้แก่ ด้านชุมชน ประกอบด้วย เมืองที่อยู่ และย่านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ ด้านอาชีพ ประกอบด้วย รายได้ และทรัพย์สิน ด้านสุขภาพ ด้านเพื่อนและญาติ ด้านชีวิตสมรส และด้านครอบครัว

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิตและครอบครัว และรองลงมา คือ ชีวิตครอบครัวเฉพาะคู่สามี-ภรรยา ความพึงพอใจในระดับปานกลาง ได้แก่ ความพึงพอใจต่อชุมชนทั้งเมือง และย่านที่อยู่ และความพึงพอใจในระดับต่ำสุด ได้แก่ ความพึงพอใจในที่อยู่ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นต่ำกับความพึงพอใจนั้น พบว่า ชนชั้นกลางพึงพอใจในชีวิตมากกว่าชนชั้นต่ำในด้านชีวิตครอบครัว ชีวิตสมรส อาชีพ การงาน รายได้ และที่อยู่อาศัย ส่วนมิติที่ชนชั้นต่ำมีความพึงพอใจมากกว่าชนชั้นกลาง ได้แก่ มิติด้านสุขภาพ ส่วนปัจจัยที่ทั้งสองกลุ่มมีระดับความพึงพอใจเท่าเทียมกัน คือ ความพึงพอใจในชีวิตในเมือง และสุดท้ายหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมมากกว่าชายเพียงเล็กน้อย

ชาญ เมตต์กรณจิต (2536: 76-79) ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตของชาวนิคมสร้างตนเอง เชื้อนอุบลรัตน์ โดยสำรวจความเห็นของสมาชิกสร้างตนเองที่อพยพมาจากบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ และความเห็นของเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองในเชิงเปรียบเทียบระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพก่อนมีการอพยพโยกย้ายก่อนการสร้างเขื่อน ประกอบกับการสังเกตการณ์ของผู้ทำการศึกษา โดยศึกษาในตัวชี้วัด 9 กลุ่ม คือ การประกอบอาชีพ การบริโภค สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ชีวิตด้านชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า โครงการนิคมสร้างตนเองเชื้อนอุบลรัตน์มีปัญหาในการดำเนินงานอยู่ระดับหนึ่งอันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนในนโยบายการสนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดการโครงการ ตลอดจนความร่วมมือจากประชาชน คุณภาพชีวิตของสมาชิกที่อพยพมาจากบริเวณอ่างเก็บน้ำอยู่ในระดับดีขึ้นเล็กน้อย โดยเฉพาะในเรื่องทางกายภาพเมื่อเทียบกับก่อนมีโครงการและมีบางเรื่องยังมีความอยู่ยากโดยเฉพาะในเรื่องความสะดวกในการประกอบอาชีพหลักและเรื่องการมีอาหารบริโภค

กอบกุล ภูธรารณ (2528: 24-105) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อยู่ในนิคมจัดสรรใหม่ของการสร้างเขื่อนต่าง ๆ : ศึกษากรณีเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี และเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ในนิคมมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพและสภาพชีวิตไปคือต้องเปลี่ยนจากการทำนาเป็นทำไร่ในนิคมสร้างเขื่อนลำปาวและมีปัญหาขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ซึ่งมีรายได้ในระดับปานกลาง ระหว่าง 20,001-50,000 บาท ต่อปี ส่วนราษฎรในนิคมสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ มีรายได้ต่ำกว่าราษฎรในนิคมสร้างเขื่อนลำปาว ซึ่งปัญหาสำคัญที่พบในนิคมสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ คือการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ สำหรับราษฎรในนิคมสร้างเขื่อนลำปาวมีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ในด้านภาวะเงินออมและภาวะหนี้สินนั้นราษฎรทั้งสองนิคมมีภาวะเงินออมและหนี้สินพอ ๆ กัน แต่ราษฎรในนิคมสร้างเขื่อนลำปาวมีจำนวนคนเป็นหนี้เอกชนมากกว่าราษฎรในนิคมสร้างเขื่อนศรีนครินทร์

เลอลักษณ์ รัตนรักษ์ (2529: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมเนื่องมาจากการก่อสร้างเขื่อนในหมู่บ้านอพยพโครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำห้วยกุ่ม จังหวัดชัยภูมิ พบว่า สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของผู้อพยพโดยเฉพาะรายได้ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำและไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก คือ ประมาณ 5,000-15,000 บาทต่อปี ถึงร้อยละ 77 ของจำนวนประชากรและประชากรส่วนใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรรม หันมาทำงานรับจ้างมากขึ้นกว่าเดิมเนื่องจากผู้ครอบครองที่ดินก่อนจัดสรรไม่ให้ใช้ประโยชน์จากที่ทำกินที่ได้รับ ขาดแคลน

เงินทุน และดินในพื้นที่ทำกินมีคุณภาพไม่ดี ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์เต็มที่จากที่ทำกินได้ อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่าจะดีขึ้นในภายหน้า เนื่องจากยังอยู่ในระยะเพิ่งเริ่มบุกเบิกถิ่นฐาน ส่วนทางด้านสังคมนั้น พบว่า การตั้งบ้านเรือนของประชากรเป็นแบบกลุ่มที่มีระเบียบแบบแผนขึ้น การดำเนินชีวิตในพื้นที่อพยพมีความสะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากการจัดหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นบางประการให้ แต่ก็ยังมีปัญหาต่อเนื่องกับการจัดหมู่บ้านอพยพซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพสังคมของประชากร คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และคุณภาพน้ำใช้และน้ำเพาะปลูก และปัญหาคุณภาพดินในพื้นที่จัดสรร

ดังนั้นการศึกษาคูณภาพชีวิตในครั้งนี้จึงทำการศึกษาคูณภาพชีวิตทั้งสองด้าน โดยในด้านวัตถุได้ทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร และในด้านจิตใจได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ของประชากร เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร

2.4.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขประชากร

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขประชากร ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายด้าน ดังนี้

โสภณ สุวรรณรุจิ (2529: บทคัดย่อเอกสารวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดหมู่บ้านพัฒนาในถิ่นฐานใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งในการดำเนินการจัดตั้งถิ่นฐานใหม่มีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มุ่งดำเนินการให้ราษฎรในถิ่นฐานใหม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม และการจัดตั้งถิ่นฐานใหม่ของโครงการเชี่ยวหลานก็เช่นเดียวกัน ได้ยึดหลักการไว้ว่าจะต้องจัดให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรืออย่างน้อยต้องไม่ด้อยกว่าชีวิตความเป็นอยู่เดิม และต้องการให้การจัดตั้งถิ่นฐานใหม่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการก่อสร้าง จึงได้จัดหมู่บ้านในถิ่นฐานใหม่โดยมีรายละเอียดที่สรุปได้ ดังนี้

1) สถานที่อยู่อาศัย ให้เพียงพอต่อขนาดของครอบครัวรวมทั้งมีเนื้อที่เหลือสำหรับการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ผลชนิดต่าง ๆ พอเหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อเสริมการดำรงชีวิตในครอบครัว

2) ที่ดินทำกิน ให้พอเพียงพอต่อการทำกินทั้งครอบครัว พร้อมทั้งอาชีพใหม่และโครงการเสริมอาชีพอื่น ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (15-20 ปี)

3) จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ สำหรับใช้ในการเพาะปลูกอย่างเพียงพอพร้อมทั้งน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค

4) จัดโครงการที่เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของราษฎร ให้เป็นราษฎรที่อยู่ในระดับได้รับการพัฒนาแล้ว เช่น การศึกษาระดับมัธยมศึกษา สถานือนามัย สถานีตำรวจ การฝึกอบรมอาชีพ

ในการตั้งถิ่นฐานใหม่ดังกล่าว ปรากฏว่าเป็นที่พอใจของราษฎร โดยราษฎรยินยอมรับการจัดการและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎรกำหนดขึ้นด้วยดี ซึ่งจากการศึกษาการจัดตั้งถิ่นฐานใหม่ของโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน ปรากฏข้อเท็จจริง 2 ประการ คือ ทำให้ราษฎรในถิ่นฐานใหม่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม และทำให้เกิดความเรียบร้อยต่อการดำเนินโครงการก่อสร้างเขื่อน นอกจากนี้ยังได้พบว่ากลวิธีในการจัดตั้งถิ่นฐานใหม่ให้แก่ราษฎรตามโครงการดังกล่าวเป็นการจัดตั้งถิ่นฐานใหม่ที่รูปแบบหนึ่ง ในอันที่จะแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ และก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของรัฐสืบไป

วิชัย เหลืองธรรมชาติ (2532: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องความพึงพอใจและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ของประชากรในหมู่บ้านอพยพ โครงการเขื่อนรัชชประภา (เชี่ยวหลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ประชากรผู้อพยพมีความพึงพอใจด้านการประกอบอาชีพ ด้านสาธารณูปโภค และการปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับชุมชน อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดว่ามีความพึงพอใจและปรับตัวได้มาก ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ และการปรับตัวของผู้อพยพมีดังนี้ คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจด้านการประกอบอาชีพ และความพึงพอใจด้านสาธารณูปโภค ซึ่งได้แก่ ความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในท้องถิ่นปลายทาง โดยผู้อพยพที่ตั้งใจจะอาศัยอยู่อย่างถาวร มีความพึงพอใจมากกว่าผู้อพยพที่ตั้งใจจะอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งได้แก่ ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในท้องถิ่นปลายทาง และระดับการศึกษาของผู้อพยพ โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพนานไม่เกิน 3 ปี ปรับตัวได้ดีกว่าผู้อยู่เกิน 3 ปี และผู้อพยพที่มีการศึกษาสูงกว่าปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาดำกว่า

นริศ เจริญสุข (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจเชิงเปรียบเทียบของสมาชิกหมู่บ้านอพยพ โครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านอพยพ และจากการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผลการศึกษารูปได้ว่า สมาชิกทุกครัวเรือนในหมู่บ้านอพยพประกอบอาชีพหลักทำสวนยางพารา โดยมีสมาชิกที่ใช้ทุนส่วนตัวใน

การทำสวนยางพาราเป็นส่วนน้อย และส่วนใหญ่จะกู้เงินจาก ธ.ก.ส. และยังพบว่าสมาชิกในหมู่บ้านอพยพมีระดับรายได้สูงมากกว่าก่อนการอพยพ ในด้านการกระจายรายได้ พบว่า ครัวเรือนสมาชิกในหมู่บ้านอพยพมีการกระจายรายได้ที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนในภาคใต้ของประเทศ ส่วนปัญหาของสมาชิกที่พบคือในช่วงระยะเวลาที่รอผลตอบแทนจากสวนยางพารา สมาชิกส่วนใหญ่จะขาดรายได้เพื่อการครองชีพ

วรพล จันทรัมย์ (2532: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาถึงความต้องการอาชีพเสริมของประชากรอพยพตามสภาพแวดล้อมในโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งผลการศึกษาพบว่าอาชีพเสริมมีความจำเป็นสำหรับประชากรอพยพ เนื่องจากพื้นที่อพยพใหม่มีสภาพของดินไม่อุดมสมบูรณ์ และบางแห่งไม่เหมาะต่อการปลูกพืชทำให้ยางพาราไม่สามารถให้น้ำยางพาราได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งอาชีพเสริมที่ประชากรต้องการสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมในครัวเรือน และวิชาชีพ สำหรับการปลูกพืชนั้นพบว่ามีความต้องการทางด้านพืชไร่ ทำสวนผลไม้ และปลูกผัก ด้านการเลี้ยงสัตว์ ประชากรต้องการเลี้ยงสัตว์ปีกที่ให้อาหารง่าย เนื้อ ด้านการอุตสาหกรรมในครัวเรือน พบว่าประชากรต้องการมากในด้านการถนอมอาหารและการทำของที่ระลึก สำหรับด้านวิชาชีพนั้น ประชากรแสดงความต้องการเป็นช่างไฟฟ้า (ซ่อมวิทยุ/โทรทัศน์) ซ่อมรถจักรยานและช่างเครื่องยนต์ ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ประชากรอพยพเห็นว่ามีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยเฉพาะการบริการขั้นพื้นฐานทางสังคม สาธารณสุขและการคมนาคม มีเพียงอย่างเดียวที่เห็นว่ายังเป็นปัญหา คือ ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ

สุโข อุบลพิชัย (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงบทบาทของสถาบันการศึกษา ศาสนา และสาธารณสุข ที่มีต่อการพัฒนาแบบผสมผสานของหมู่บ้านอพยพในโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน ผลการศึกษาพบว่า

1) บทบาทของสถาบันการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาหมู่บ้านอพยพอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าเกณฑ์เป้าหมายความจำเป็นพื้นฐานของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนของเด็กวัยประถมศึกษาที่สามารถเรียนจบภายใต้การศึกษภาคบังคับ นอกจากนั้นพวกผู้ใหญ่ก็สามารถอ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี และสามารถรับข่าวสารที่สำคัญ และความรู้ต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพจากโครงการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ

2) บทบาทของสถาบันศาสนาที่มีต่อการพัฒนาหมู่บ้านอพยพอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าเกณฑ์เป้าหมายความจำเป็นพื้นฐานของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย จากการศึกษ พบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพส่วนใหญ่แล้วไม่มีการเสพสิ่งเสพติดและเล่นการ

พนัน และยังพบว่าความร่วมมือร่วมใจกันของประชากรในการปกป้องผลประโยชน์สาธารณะรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม และการทำกิจกรรมทางด้านศาสนามีอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างสูง

3) บทบาทของสถาบันสาธารณสุขต่อการพัฒนาหมู่บ้านอพยพอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าเกณฑ์เป้าหมายความจำเป็นพื้นฐานของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเช่นเดียวกัน ซึ่งจากการศึกษา พบว่าระบบสาธารณสุขมูลฐาน และการวางแผนครอบครัว สามารถบริการและเข้าถึงราษฎรได้ทั้งหมดคนในหมู่บ้านอพยพ

4) บทบาทในลักษณะของการทำงานแบบผสมผสานของสถาบันต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ สถาบันการศึกษา ศาสนา และสาธารณสุข นั้นอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ จากการศึกษพบว่าสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาหมู่บ้านหลายรูปแบบ

จิตติมา จิตติประวัติ (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงการเข้าไปใช้บริการของชุมชนอื่นของประชากรหมู่บ้านอพยพเขื่อนรัชชประภา โดยชุมชนอื่นที่กล่าวถึงนี้ คือ ชุมชนในระดับท้องถิ่นตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี อันได้แก่ สุขาภิบาลพนม สุขาภิบาลเขาวง สุขาภิบาลท่าขนอน เทศบาลตำบลท่าข้าม และเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ประชากรในหมู่บ้านอพยพเขื่อนรัชชประภานอกจากจะมีการใช้บริการต่าง ๆ ที่มีให้บริการภายในหมู่บ้านแล้ว ยังมีความต้องการที่จะเข้าไปใช้บริการจากชุมชนภายนอกอื่น ๆ อีกด้วย เนื่องจากบริการบางประเภทไม่มีบริการในหมู่บ้าน เช่น ธนาคาร เป็นต้น หรือบางประเภทมีบริการในหมู่บ้านแต่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชากรในหมู่บ้านอพยพได้อย่างเพียงพอ เช่น การบริการด้านสิ่งของอุปโภค-บริโภค ของใช้ประจำวัน การรักษาพยาบาลและการไปรษณีย์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนที่ประชากรหมู่บ้านอพยพเข้าไปใช้บริการในระดับสูง ได้แก่ เทศบาลตำบลท่าข้าม และสุขาภิบาลเขาวง ในระดับปานกลาง ได้แก่ เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี และสุขาภิบาลพนม และในระดับต่ำ ได้แก่ สุขาภิบาลท่าขนอน โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเข้าไปใช้บริการมี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงจากหมู่บ้านอพยพถึงชุมชนอื่น ๆ ปัจจัยรอง ได้แก่ ความสามารถของชุมชนอื่น ๆ ในการให้บริการได้ตามความต้องการของประชากรหมู่บ้านอพยพ และปัจจัยเสริม ได้แก่ ความพึงพอใจในการเลือกที่จะเข้าไปใช้บริการของชุมชนใดของประชากรหมู่บ้านอพยพ

เอกอรร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์โครงการเขื่อนรัชชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ ได้ใช้วิธีวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์ เพื่อจะนำไปใช้หาความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของโครงการ หลังจากที่โครงการได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยนำข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงมาทำการประเมินผลอีกครั้งหนึ่ง เปรียบเทียบกับที่ทาง กฟผ. ได้ทำการประเมินไว้แล้วก่อนที่จะมีโครงการ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลทั้งปฏิกิริยาและพฤติกรรมที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กฟผ. และนำข้อมูลต่าง ๆ มาปรับให้เป็นค่าทางเศรษฐศาสตร์ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการของการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost Benefit Analysis) เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ และเกณฑ์การตัดสินใจในการลงทุน พิจารณาจากมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน และอัตราผลตอบแทนภายในโครงการ ผลการวิเคราะห์พบว่า เมื่อทำการ Re-evaluation จะได้ค่าผลตอบแทนโครงการมากกว่าการประเมินผลเริ่มแรกก่อนมีโครงการ และเมื่อเทียบผลของการ Re-evaluation โดยการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์กับการที่ไม่ได้มีการปรับค่าทางเศรษฐศาสตร์ พบว่า เมื่อปรับค่าทางเศรษฐศาสตร์โครงการมีความคุ้มค่าที่จะลงทุนมากกว่าในระดับอัตราคิดลดที่เท่ากัน โดยมูลค่า NPV เท่ากับ 4,013.95 ล้านบาท ค่า B/C Ratio เท่ากับ 1.74 และค่า IRR ของโครงการเท่ากับ 9.83%

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การศึกษาคุณภาพชีวิตในงานวิจัยนี้ จะศึกษาในตัวชี้วัดดังต่อไปนี้

1) ลักษณะทั่วไปของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2) ตัวแปรคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ ตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่

ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ

- อาชีพ

- รายได้สุทธิของครัวเรือน

- การมีหนี้สิน

- การมีเงินออม

- การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน เป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน (กชช.2ค, รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก.) โดยแบ่งออกเป็นการมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย

ตัวชี้วัดทางสังคม

- การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร เป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชนบท (จปฐ., รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก.)

- สุขภาพอนามัย เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาตัวชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชนบท (จปฐ.) ในด้านสุขภาพอนามัยได้ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัด ดังนั้นจึงใช้ตัวชี้วัดจากเครื่องชี้วัดภาวะสังคมของประเทศไทย ปี พ.ศ.2539 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก.) ตัวชี้วัดที่ใช้ คือ อัตราการป่วยด้วยโรคที่สำคัญ ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของโรคที่ป่วยและเป็นเครื่องชี้วัดระดับสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยตรง โรคที่สำคัญในประเทศไทย ได้แก่ โรคอุจจาระร่วง บิด อาหารเป็นพิษ หัด ตับอักเสบบ ไทฟอยด์ บาดทะยัก ไอกรณ พิษสุนัขบ้า คอตีบ และโปลิโอ

- การคิดสิ่งเสพติด มีผลต่อคุณภาพชีวิต เนื่องจากเป็นเหตุแห่งการสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนสภาพร่างกายและจิตใจ

- ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน มีผลต่อคุณภาพชีวิต เนื่องจากสังคมในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการให้ความสำคัญทางด้านวัตถุและทางเศรษฐกิจมากกว่าทางจิตใจ คนในครอบครัวมีความเครียดมากขึ้น ส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมอื่น ๆ จึงได้ทำการศึกษาโดยใช้ตัวชี้วัดความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

- การอ่านออกเขียนได้ของทุกคนในครอบครัว เป็นตัวชี้วัดด้านการศึกษาในเครื่องชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชนบท

- การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากได้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาด้านสภาวะแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของคนอย่างมาก จึงศึกษาโดยใช้ตัวชี้วัดการร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชนบท

ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน

- ไฟฟ้า เป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน ใช้ตัวชี้วัดการมีไฟฟ้าใช้ และคุณภาพของไฟฟ้าที่ใช้

- แหล่งน้ำ เป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน แบ่งเป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร โดยใช้ตัวชี้วัดคุณภาพน้ำ

- การคมนาคม เป็นตัวชี้วัดในเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน ใช้ตัวชี้วัดความสะดวกในการเดินทางทั้งภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน
 - การติดต่อสื่อสาร เป็นการบริการขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่จะมีในชุมชน ใช้ตัวชี้วัดความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร
- 3) ตัวแปรคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร
- 4) คุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร ได้แก่ การศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุร่วมกับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยได้ทำการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร ซึ่งคุณภาพชีวิตทั้ง 2 ด้านนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากรอพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 และ 5 ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจะทำการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ

3.1.1 ประชากรเป้าหมาย

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน แต่เนื่องจากประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านในปัจจุบัน มิได้เป็นผู้ที่อพยพเนื่องจากเขื่อนรัชชประภาทั้งหมด ดังนั้นจึงทำการศึกษาเฉพาะประชากรที่อพยพเนื่องจากเขื่อนรัชชประภา และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลานเท่านั้น โดยมีประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 464 ครัวเรือน อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 (บ้านไกรสร) จำนวน 290 ครัวเรือน และหมู่ที่ 5 (บ้านเขื่อนหาลาน) จำนวน 174 ครัวเรือน และกลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษานี้เลือกโดยเจาะจง 3 กลุ่ม คือ

3.1.1.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง สามเฒ่า หรือภรรยาของครอบครัวหลัก (ครอบครัวที่มีรายได้มากที่สุด) ในครัวเรือนนั้น

3.1.1.2 กลุ่มแม่บ้าน หมายถึง ภรรยาในครอบครัวหลัก (ครอบครัวที่มีรายได้มากที่สุด) ในครัวเรือนนั้น

3.1.1.3 กลุ่มเยาวชน อายุ 14-20 ปี

ในการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานได้ทำการศึกษาในประชากรเป้าหมายกลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน ส่วนการศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากรทำการศึกษาในประชากรเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน ในกรณีที่สุ่มตัวอย่างได้ครัวเรือนของผู้นำชุมชนให้ถือว่าผู้นำชุมชนอยู่ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน

3.1.2 ขนาดและการสุ่มตัวอย่าง

ในการหาขนาดตัวอย่าง ได้ดำเนินการตามกลุ่มประชากรเป้าหมายดังนี้

3.1.2.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน ทำการคำนวณหาขนาดตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษา โดยคำนวณจากสูตรที่ใช้ในการหาขนาดตัวอย่าง ดังนี้ (อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2535: 38-39)

$$n = \frac{p(1-p)}{\frac{e^2}{Z^2} + \frac{p(1-p)}{N}}$$

โดย n = ขนาดตัวอย่างประชากรที่ต้องการ

Z = ระดับความมั่นใจที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ในที่นี้กำหนดให้ 95% มีค่าเท่ากับ 1.96

(จากตารางการแจกแจงแบบปกติ)

p = ค่าสัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยกำหนด ในที่นี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 0.5 ซึ่งเป็นค่าที่ทำให้ขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้มีค่ามากที่สุด (Johnson & Gouri, 1992: 345-346)

e = สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ ในที่นี้กำหนดให้ 10% (0.1)

N = ขนาดประชากรทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา เท่ากับ 464 ครัวเรือน

นำค่าเหล่านี้ไปแทนในสูตร เพื่อคำนวณหาขนาดตัวอย่างในการศึกษา

$$n = \frac{0.5(1-0.5)}{\frac{0.1^2}{1.96^2} + \frac{0.5(1-0.5)}{464}} = 79.6$$

จากการคำนวณ ได้ขนาดตัวอย่างของประชากรเท่ากับ 80 ครัวเรือน และเนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่ไม่ใช่ประชากรผู้ตอบพมิจำนวนน้อย ดังนั้นการศึกษารั้งนี้จึงหาขนาดของ

ตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจะได้ขนาดตัวอย่างประชากรในหมู่ที่ 4 จำนวน 48 ครั้วเรือน (จาก 290 ครั้วเรือน) และหมู่ที่ 5 จำนวน 32 ครั้วเรือน (จาก 174 ครั้วเรือน)

จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) เพื่อเลือกตัวอย่างครั้วเรือนที่ศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 หาช่วงของการสุ่ม (Sampling interval) ซึ่งมีสูตรดังนี้ (Kalton, 1990: 13, 16-17)

$$\text{Sampling interval } (I) = N/n$$

เมื่อ N คือขนาดของประชากร

n คือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ทำการแทนค่าลงในสูตร

$$I = 464/80 = 5.8$$

จากการคำนวณจะได้ค่าช่วงของการสุ่มประมาณ 6 นั่นคือ ศึกษา 1 ครั้วเรือน แล้วเว้นไปครั้งละ 6 ครั้วเรือน จนกว่าจะได้ครบตามจำนวนที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 หากครั้วเรือนตั้งต้นในการศึกษา โดยใช้วิธี Simple Random Sampling ทำการจับสลากหมายเลข 1-6 ขึ้นมา 1 หมายเลข เพื่อเป็นครั้วเรือนแรกที่จะศึกษา จากนั้นทำการศึกษาไปตามเส้นทางคมนาคม ในกรณีที่สุ่มพบประชากรที่ไม่ได้เป็นผู้ถูกอพยพให้ทำการศึกษาในครั้วเรือนถัดไป และเริ่มนับใหม่ไปอีก 6 ครั้วเรือน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มหัวหน้าครั้วเรือนทั้งหมด 110 ราย โดยทำการเก็บในหมู่ที่ 4 จำนวน 63 ราย และหมู่ที่ 5 จำนวน 47 ราย ตามสัดส่วนประชากร ดังแสดงในตารางที่ 3-1

3.1.2.2 กลุ่มแม่บ้าน ทำการศึกษาในครั้วเรือนเดียวกับกลุ่มหัวหน้าครั้วเรือน โดยกำหนดให้มีขนาดตัวอย่างไม่น้อยกว่า 30 ราย ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งหมด 47 ราย จากหมู่ที่ 4 จำนวน 30 ราย และหมู่ที่ 5 จำนวน 17 ราย ดังแสดงในตารางที่ 3-1

3.1.2.3 กลุ่มเยาวชน ทำการศึกษาในครั้วเรือนเดียวกับกลุ่มหัวหน้าครั้วเรือน โดยกำหนดให้มีขนาดตัวอย่างไม่น้อยกว่า 30 ราย ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งหมด 67 ราย จากหมู่ที่ 4 จำนวน 38 ราย และหมู่ที่ 5 จำนวน 29 ราย ดังแสดงในตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 ขนาดประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษา

หมู่ที่	ขนาดประชากร (ราย)			รวม
	หัวหน้าครัวเรือน	แม่บ้าน	เยาวชน	
4	63	30	38	131
5	47	17	29	93
รวม	110	47	67	224

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าครัวเรือน (ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่อยู่ หรือไม่สามารให้ข้อมูลได้ ได้ทำการสอบถามจากบุคคลอื่นในครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลแทนหัวหน้าครัวเรือนได้) และแบบสัมภาษณ์สำหรับแม่บ้านและเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.3.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าครัวเรือน มีลักษณะดังนี้

ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายปิด และปลายเปิดที่สร้างขึ้นสำหรับหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้พหุพเนื่องจากการสร้างเงื่อนไขรชชประภา โดยรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์มี 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ซึ่งได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ-สังคม ในเรื่องอาชีพ รายได้-รายจ่ายของครัวเรือน การมีหนี้สินและเงินออม การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน สุขภาพอนามัย การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร การติดสิ่งเสพติด ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิก และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม และการบริการขั้นพื้นฐาน ในด้านไฟฟ้า แหล่งน้ำ การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร โดยแบ่งเป็นความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย ด้านชีวิตครอบครัว ด้านอาชีพ และด้านการบริการขั้นพื้นฐาน แบบสัมภาษณ์ในส่วนนี้เป็นแบบวัดโดยใช้มาตรวัดของ Likert (วิเชียร เกตุสิงห์, 2530: 79)

3.1.3.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับแม่บ้านและเยาวชน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของประชากร และคำถามสำหรับวัดระดับความพึงพอใจ โดยมีลักษณะข้อคำถามเช่นเดียวกับแบบสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าครัวเรือน และได้ปรับปรุงข้อคำถามบางข้อในส่วนของแบบวัดความพึงพอใจ เพื่อให้เหมาะสมกับประชากรตัวอย่างแต่ละกลุ่ม

3.1.5 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยรายละเอียดและข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการกำหนดคำถาม

ขั้นตอนที่ 2 สร้างคำถามซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ คำถามแบบปลายเปิด และแบบปลายปิด ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ จากนั้นนำไปปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องและเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับประชากรในหมู่บ้านอพยพเชิยวหลาน จำนวน 10 ชุด เพื่อทดสอบความเข้าใจในคำถาม และตรวจสอบความบกพร่องของคำถามเมื่อนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยทำการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบแก้ไขแบบสัมภาษณ์เป็นครั้งสุดท้าย เพื่อความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.6 การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นใหม่ซึ่งยังไม่เป็นมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องมีการนำไปทดสอบว่าเครื่องมือนี้มีคุณภาพดีหรือไม่ เพื่อให้ทราบถึงความเข้าใจในคำถาม และตรวจสอบความบกพร่องของคำถาม โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับประชากรในหมู่บ้านอพยพเชิยวหลาน จำนวน 10 ชุด ซึ่งประชากรที่เป็นตัวอย่างในการทดสอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้ไม่ใช่ตัวอย่างที่จะศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ในส่วนของแบบวัดความพึงพอใจได้นำผลการทดสอบไปทำการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ดังนี้

การทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การหาความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ ทำได้โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of Alpha) ของครอนบาช (Cronbach) ดังนี้ (อ้างในพวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538: 125-126)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s^2} \right]$$

เมื่อ α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อ

s_i^2 = คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

s^2 = คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

ผลการหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows พบว่า แบบวัดความพึงพอใจมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8507 แสดงว่าแบบวัดความพึงพอใจทั้งฉบับสูงกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับตามเกณฑ์ของสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2532: 113) ซึ่งกำหนดไว้เท่ากับ ร้อยละ 80 (0.80)

3.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ

3.2.1 ประชากรเป้าหมาย

ทำการศึกษาผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ในชุมชน (key informants) จำนวน 4 คน ใน 3 กลุ่มประชากร คือ

3.2.1.1 ผู้นำชุมชน ได้ทำการสัมภาษณ์สารวัตรกำนันตำบลเขาพัง 1 ท่าน

3.2.1.2 ผู้รู้ในชุมชน ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับความนับถือในชุมชน ได้แก่ ผู้สูงอายุซึ่งได้อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ก่อนอพยพ 1 ท่าน และเจ้าอาวาสวัดไกรสรเขตราม 1 รูป

3.2.1.3 เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการระดับตำบล ที่ทำงานในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี ได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเขวหลาน-ไกรสร ซึ่งทำงานในชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเป็นเวลา 13 ปี 1 ท่าน

3.2.2 วิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ในชุมชน (key informants) ดังได้กล่าวแล้ว โดยกำหนดประเด็นต่าง ๆ ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ และความคิดเห็นของประชากรทั้งก่อนและหลังการอพยพ และได้ทำการตรวจสอบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึกโดยการปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ จากนั้นได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

การสัมภาษณ์ ได้กระทำในระหว่างวันที่ 10-20 กันยายน พ.ศ.2540

3.3 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิต

การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชากรที่ศึกษา กระทำได้โดยศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน จากนั้นจึงทำการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม ดังนี้

3.3.1 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุในการวิจัยนี้ ได้ใช้เกณฑ์การให้คะแนน โดยให้คะแนนแต่ละตัวชี้วัด เท่ากับ 1 คะแนน ซึ่งจะช่วยให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน มีคะแนนเต็มเท่ากับ 5, 8 และ 7 คะแนน ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 3-2 เกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน

ตัวชี้วัด	ระดับคะแนน	
	1 คะแนน	0 คะแนน
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (5 ตัวชี้วัด)		
รายได้สุทธิของครัวเรือน	มากกว่าหรือเท่ากับ 0 บาท/ปี	น้อยกว่า 0 บาท/ปี
การมีหนี้สิน	ไม่มี	มี
การมีเงินออม	มี	ไม่มี

ตารางที่ 3-2 เกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ระดับคะแนน	
	1 คะแนน	0 คะแนน
การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน		
- การมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน	มี	ไม่มี
- การมีเอกสารสิทธิในที่อยู่อาศัย	มี	ไม่มี
ปัจจัยทางสังคม (8 ตัวชี้วัด)		
การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
สุขภาพอนามัย	ไม่เป็นโรคที่สำคัญ	เป็นโรคที่สำคัญ
การตัดสินใจเสพติด	ไม่ติด	ติด
ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน		
- ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว	ดี	ไม่ดี
- ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน	ดี	ไม่ดี
การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน	ได้ทุกคน	อื่นๆ
การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม		
- การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
- การเข้าร่วมกิจกรรมการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
การบริการขั้นพื้นฐาน (7 ตัวชี้วัด)		
ไฟฟ้า	มี	ไม่มี
การคมนาคม		
- การเดินทางภายในหมู่บ้าน	สะดวก	ไม่สะดวก
- การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน	สะดวก	ไม่สะดวก
แหล่งน้ำ		
- คุณภาพน้ำเพื่อการบริโภค	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา
- คุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา
- คุณภาพน้ำเพื่อการเกษตร	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา
การติดต่อสื่อสาร	สะดวก	ไม่สะดวก

จากนั้นทำการประเมินสภาพความเป็นอยู่ของประชากรทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน โดยการรวมคะแนนในแต่ละด้าน และนำมาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์การจัดกลุ่มสภาพความเป็นอยู่ในแต่ละด้าน ในการจัดกลุ่มตามเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินระดับคุณภาพชีวิต และการจัดกลุ่มคะแนน (พิมพิลาศ ตันติพงษ์, 2540; ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง, 2540; พุทธชาติ สีนธนาภา, 2540; วรริดา อิมสุดใจ, 2540; ศิริพรรณ ชาญสุกิจเมธี, 2540) พบว่า ในแต่ละงานวิจัยจะมีการจัดกลุ่มคะแนนที่เหมาะสมกับงานวิจัยนั้น ๆ โดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการจัดกลุ่มคะแนน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดกลุ่มสภาพความเป็นอยู่ในแต่ละด้านของประชากรออกเป็น 3 ช่วงกลุ่ม เท่า ๆ กัน สำหรับในด้านที่ไม่สามารถจัดช่วงกลุ่มได้เท่ากัน ได้จัดช่วงกลุ่มโดยใช้หลักการกระจายแบบปกติ (Normal Distribution) ดังนี้ (ภาพที่ 3-1)

3.3.1.1 สภาพเศรษฐกิจ มีคะแนนเต็ม 5 คะแนน จัดเป็น 3 ระดับ ดังนี้

สภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง	= 4-5	คะแนน
สภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง	= 2-3	คะแนน
สภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ	= 0-1	คะแนน

3.3.1.2 สภาพสังคม มีคะแนนเต็ม 8 คะแนน จัดเป็น 3 ระดับ ดังนี้

สภาพสังคมอยู่ในระดับสูง	= 6-8	คะแนน
สภาพสังคมอยู่ในระดับปานกลาง	= 3-5	คะแนน
สภาพสังคมอยู่ในระดับต่ำ	= 0-2	คะแนน

3.3.1.3 สภาพการบริการขั้นพื้นฐาน มีคะแนนเต็ม 7 คะแนน จัดเป็น 3 ระดับ ดังนี้

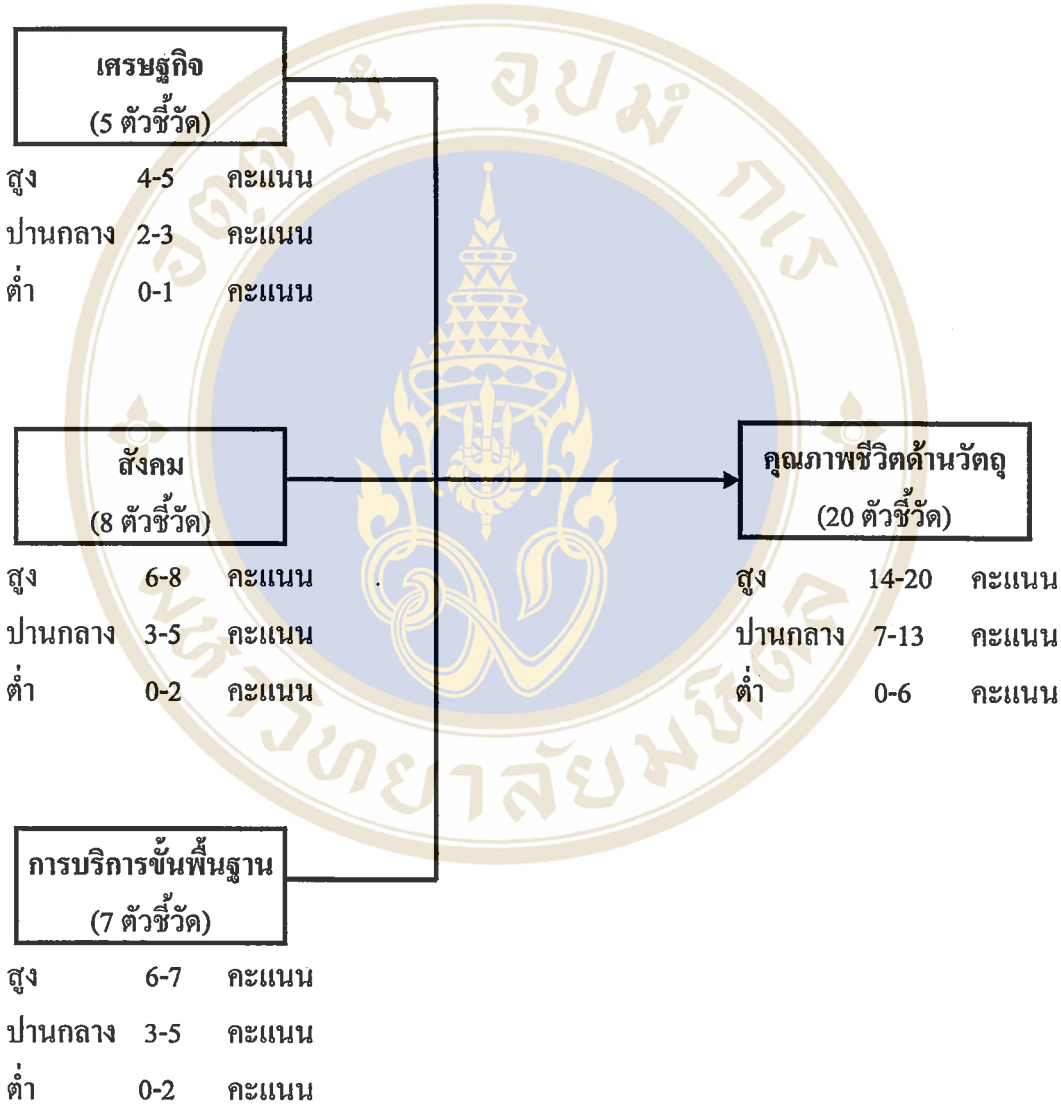
สภาพการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับสูง	= 6-7	คะแนน
สภาพการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง	= 3-5	คะแนน
สภาพการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับต่ำ	= 0-2	คะแนน

จากนั้นทำการประเมินระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ โดยรวมคะแนนสภาพความเป็นอยู่ทั้ง 3 ด้าน ในแต่ละชุดตัวอย่าง และนำมาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์การจัดกลุ่มระดับคุณภาพชีวิต โดยผู้วิจัยได้นำคะแนนเต็มของคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ (20 คะแนน) มาจัดกลุ่มเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับสูง	= 14-20	คะแนน
คะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับปานกลาง	= 7-13	คะแนน
คะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับต่ำ	= 0-6	คะแนน

เกณฑ์การประเมินระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

ให้คะแนนตัวชี้วัดในแต่ละด้าน

ภาพที่ 3-1 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

3.3.2 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ทำได้โดยประเมินระดับคะแนนความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร โดยได้ข้อมูลจากแบบวัดความพึงพอใจตามวิธีการของ Likert ซึ่งใช้มาตราวัด 5 ระดับ และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

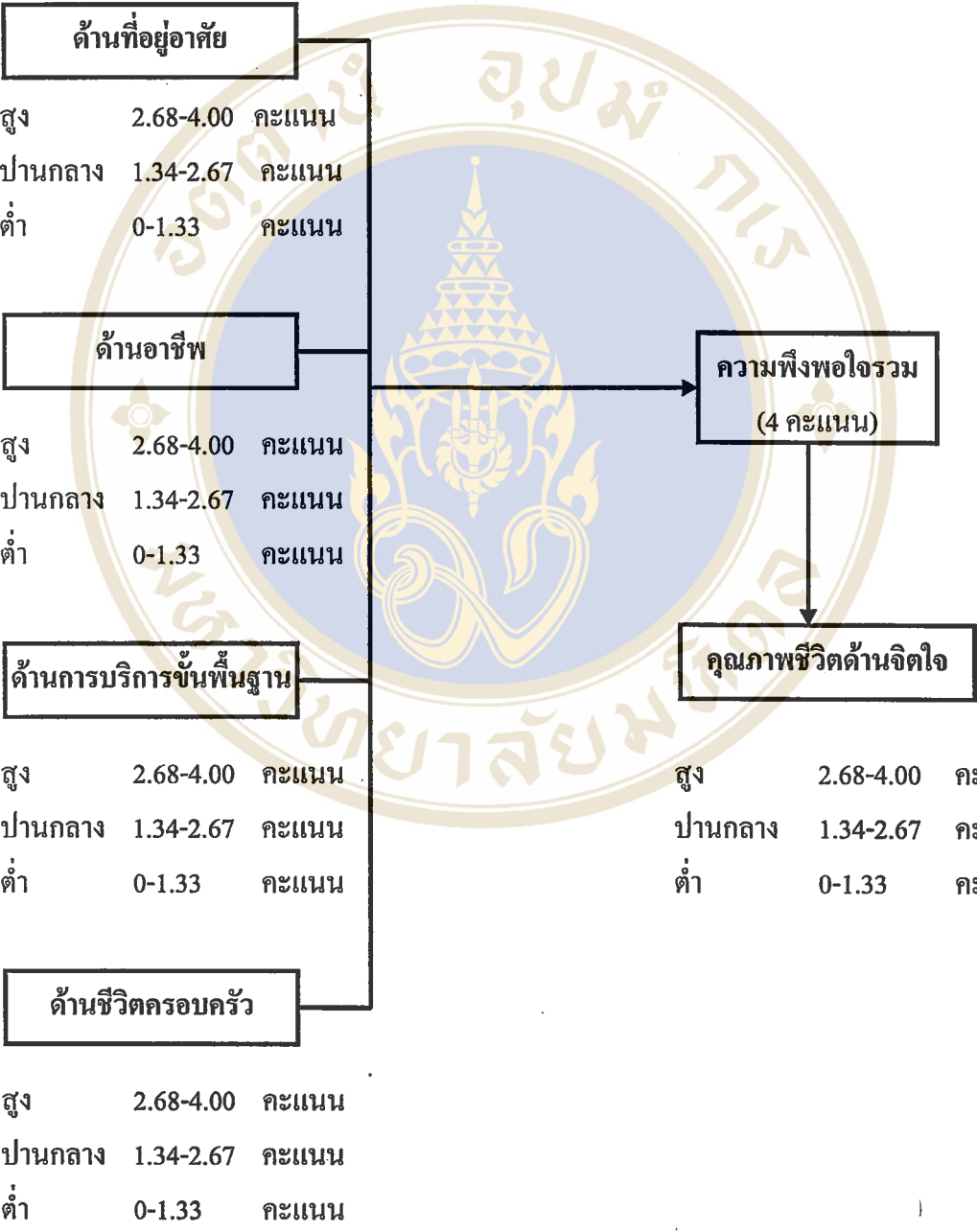
ระดับความพึงพอใจ	คะแนน
พอใจมาก	4
พอใจ	3
เฉย	2
ไม่พอใจ	1
ไม่พอใจมาก	0

เมื่อได้คะแนนความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ (ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาชีพ ด้านการบริการขั้นพื้นฐาน และด้านชีวิตครอบครัว) ครบแล้ว นำคะแนนในแต่ละชุดมาหาค่าเฉลี่ยโดยรวมและในแต่ละด้าน จากนั้นนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากแต่ละชุดของแบบสัมภาษณ์ของประชากรตัวอย่างทั้งหมดมาหาค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำคะแนนความพึงพอใจทั้งโดยรวม และในแต่ละด้านมาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์การจัดกลุ่มระดับความพึงพอใจ ในการจัดกลุ่มดังกล่าว กระทำได้โดยนำคะแนนเต็มของความพึงพอใจ (4 คะแนน) มาจัดเป็นช่วง ซึ่งวิธีการแบ่งช่วงคะแนนความพึงพอใจที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ปรับมาจากวิธีการแบ่งช่วงของค่าทัศนคติของสรชัย (2528: 160) และสามารถแบ่งกลุ่มระดับความพึงพอใจ หรือระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจตามเกณฑ์คะแนนออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ภาพที่ 3-2)

คะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับสูง	= 2.68-4.00 คะแนน
คะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง	= 1.34-2.67 คะแนน
คะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับต่ำ	= 0-1.33 คะแนน

เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

ศึกษาความพึงพอใจในแต่ละด้าน

ภาพที่ 3-2 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

3.3.3 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม

การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร สามารถกระทำได้โดยการพิจารณา คะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ร่วมกับด้านจิตใจ ซึ่งมีขั้นตอนการประเมินดังนี้ (ภาพที่ 3-3)

3.3.3.1 กำหนดค่าคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

นำค่าคะแนนเดิมของคุณภาพชีวิตด้านวัตถุมาให้ค่าคะแนนใหม่ เป็น 1-3 คะแนน

คุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับสูง (14-20 คะแนน)	=	3	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับปานกลาง (7-13 คะแนน)	=	2	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับต่ำ (0-6 คะแนน)	=	1	คะแนน

3.3.3.2 กำหนดค่าคะแนนคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ

นำค่าคะแนนเดิมของคุณภาพชีวิตด้านจิตใจมาให้ค่าคะแนนใหม่เป็น 1-3 คะแนน

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับสูง (2.68-4.00 คะแนน)	=	3	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจระดับปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	=	2	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับต่ำ (0-1.33 คะแนน)	=	1	คะแนน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ส่วนใหญ่ได้เน้นให้ความสำคัญในการศึกษาคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจมากกว่าคุณภาพชีวิตทางด้านวัตถุ เนื่องจากการศึกษาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจเป็นการศึกษาโดยให้ตัวบุคคลเป็นคนประเมินระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง จึงควรจะได้รับการยอมรับและให้ความน่าเชื่อถือมากกว่า ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงให้น้ำหนักคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจมากกว่าคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ 2 เท่า โดยนำ 2 ไปคูณกับคะแนนคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ และได้ค่าคะแนนใหม่ ดังนี้

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับสูง	=	6	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง	=	4	คะแนน
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับต่ำ	=	2	คะแนน

3.3.3.3 คุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร

การประเมินระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม กระทำได้โดยทำการรวมคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุและด้านจิตใจของประชากร และนำคะแนนที่ได้มาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์การจัดกลุ่มระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม ซึ่งมีคะแนนอยู่ในช่วง 3-9 คะแนน จากนั้นทำการจัดกลุ่มคะแนนระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับสูง	= 8-9	คะแนน
คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง	= 5-7	คะแนน
คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ	= 3-4	คะแนน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

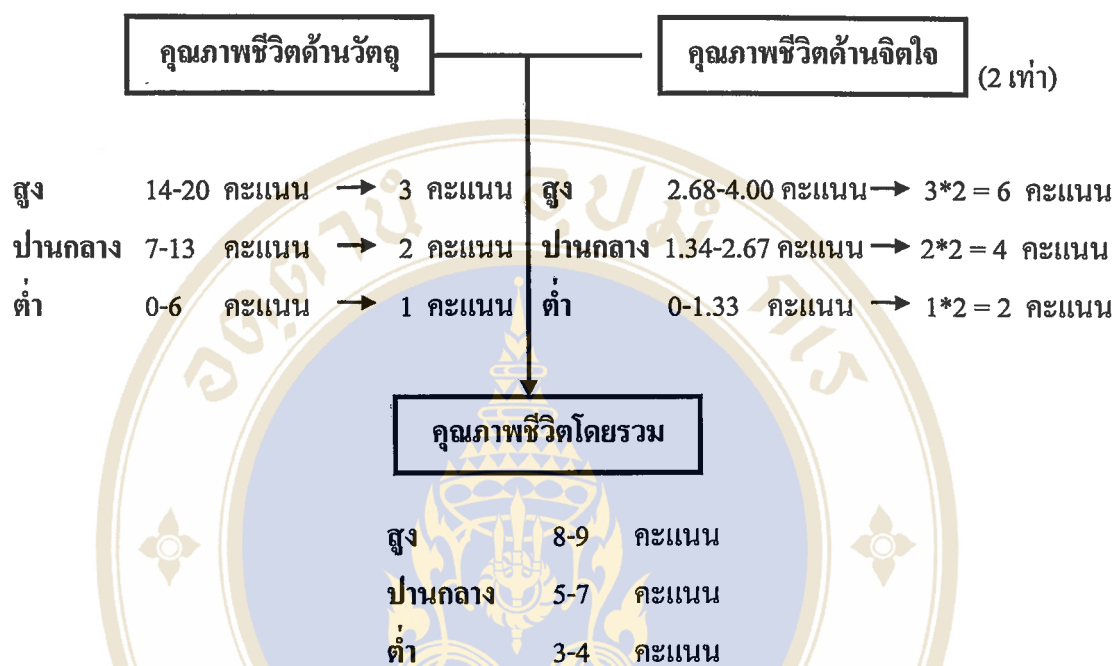
เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว จากนั้นทำการวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows และสถิติดังนี้

3.4.1 ใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) ในการเสนอข้อมูลลักษณะทั่วไปของประชากร สภาพเศรษฐกิจ-สังคม การบริการขั้นพื้นฐาน และความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร โดยนำเสนอแยกตามกลุ่มประชากรในแต่ละหมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และ 5

3.4.2 ทดสอบสมมติฐานหลักโดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square) ทดสอบความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจ-สังคม การบริการขั้นพื้นฐาน รวมถึงระดับคุณภาพชีวิตทั้งโดยรวมและในแต่ละด้านของประชากร 2 หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังทดสอบความแตกต่างของระดับความพึงพอใจของประชากรที่ทำการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดระดับความเชื่อมั่น 95%

3.4.3 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก นำมาทำการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตโดยรวม

ภาพที่ 3-3 เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตโดยรวม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร ซึ่งประกอบไปด้วยคุณภาพชีวิตทางด้านวัตถุ คือ สภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร และคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ คือ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามรายละเอียดดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 ผลการวิจัยสามารถนำเสนอในรายละเอียดโดยแบ่งออกเป็น 7 ส่วน ดังนี้

- 4.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านก่อนการอพยพ (หมู่บ้านบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ) และสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน
- 4.2 ลักษณะทั่วไปของประชากร
- 4.3 สถานภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร
- 4.4 การประเมินสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร
- 4.5 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร
- 4.6 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร
- 4.7 ปัญหาในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน

4.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านก่อนการอพยพ (หมู่บ้านบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ) และสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลาน

จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้รู้ในชุมชน จำนวน 4 ท่าน พบผลการศึกษา ดังนี้

4.1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านก่อนการอพยพ (หมู่บ้านบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ)

หมู่บ้านก่อนอพยพตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลเขาพัง และตำบลไกรสร อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าทึบ โดยเป็นทั้งเขตอุทยานแห่งชาติเขาสก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำของคลองพุมดวง ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำตาปี โดยทางต้นน้ำเรียกว่า คลองแสง ซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี ลักษณะการตั้งชุมชนของประชากรบริเวณนี้จะมีลักษณะกระจัดกระจายเป็นแนวยาวตลอดแนวคลองแสง ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้าน 2 ชั้น มีใต้ถุน โดยชาวบ้านจะสร้างบ้านเรือนในบริเวณที่ไม่ห่างจากลำน้ำมากนัก และอยู่ในบริเวณที่ทำกิน ดังนั้นบ้านแต่ละหลังจึงตั้งอยู่ห่างกัน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวยอด (ปลูกข้าวบนที่สูง) และทำสวนผลไม้ ผลไม้ส่วนใหญ่ที่ปลูก คือ ทุเรียน ลำไย เงาะ และมังคุด และมีอาชีพรับจ้างทำงานในเหมืองแร่ดีบุก และตัดหวายเป็นอาชีพเสริม ที่ดินทำกินที่มีอยู่จะเป็นการไปจับจองกันตามใจชอบ ซึ่งดินมีความอุดมสมบูรณ์มาก ไม่ต้องใส่ปุ๋ยในการเพาะปลูก ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกจะไดมาจากน้ำในคลองแสง ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน มีเพียงเอกสารใบเสร็จรับเงินการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.5) เท่านั้น ในด้านค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ชาวบ้านไม่ค่อยมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของอาหารสด เนื่องจากพวกอาหารต่าง ๆ เช่น ปลาจะได้มาจากคลองแสง ข้าวจะได้มาจากการเพาะปลูก แหล่งน้ำกิน น้ำใช้ได้มาจากคลองแสงเช่นเดียวกัน จะมีค่าใช้จ่ายบ้างในเรื่องของอาหารแห้ง เช่น กะปิ น้ำตาล กระเทียม และของใช้ที่จำเป็น เช่น น้ำมันก๊าด

ในด้านการคมนาคม ถ้าเป็นการเดินทางภายในหมู่บ้านจะใช้การเดินทางโดยเท้า แต่ถ้าเป็นการเดินทางระหว่างหมู่บ้านหรือเข้าอำเภอ จะใช้เส้นทางน้ำในคลองแสงเป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง ซึ่งพาหนะในการเดินทาง คือ เรือ หรือแพไม้ไผ่ในกรณีที่ระยะทางไม่ไกล การคมนาคมในพื้นที่แห่งนี้มีปัญหาอยู่มาก เนื่องจากในฤดูฝน น้ำในคลองจะเชียวมาก แต่ในฤดูแล้ง น้ำในคลองจะน้อยและแห้งเป็นบางตอนจนต้องมีการลงไปเข็นเรือ

ด้านสาธารณสุข ในช่วงแรกนั้นพื้นที่แห่งนี้ไม่มีสถานบริการด้านสาธารณสุข เมื่อมีการเจ็บป่วยชาวบ้านจะรักษาโดยใช้หมอพื้นบ้าน และสมุนไพร ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต ได้ทรงเข้าเยี่ยมชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ และเมื่อเสด็จกลับไป ก็ได้จัดตั้งสถานีอนามัยให้ 1 แห่ง ในโครงการของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่บ้านบางแก้ว ซึ่งชาวบ้านได้ใช้บริการที่สถานีอนามัยแห่งนี้ในกรณีที่เจ็บป่วยเล็กน้อย ถ้าเจ็บป่วยมากต้องเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลในอำเภอบ้านตาขุน โรคที่พบในพื้นที่แห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นโรคที่ไม่เป็นอันตรายร้ายแรง และพบโรคมาเลเรียบ้าง นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ

ซึ่งทางเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เหตุผลว่าเนื่องจากปัญหาในการเดินทาง ทำให้วัดขึ้นหมดยกก่อนที่จะมาถึงในพื้นที่

ส่วนในด้านการศึกษา ในพื้นที่มีโรงเรียนอยู่ 6 โรงเรียน ตั้งอยู่ที่บ้านไกรสร บ้านบางแก้ว บ้านปากแปะ บ้านบางเคียน บ้านโนนบุย และบ้านปากอม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้งหมด และมีระดับการศึกษาสูงสุด ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ป.4) ดังนั้นเด็กส่วนใหญ่ในพื้นที่แห่งนี้จะจบการศึกษาชั้น ป.4 ถ้าต้องการศึกษาต่อต้องเดินทางเข้ามาเรียนในอำเภอ โรงเรียนบางแห่งจะสร้างที่พักสำหรับนักเรียนที่มาเรียนหนังสือด้วย เนื่องจากนักเรียนบางคนบ้านอยู่ไกลจากโรงเรียนมาก และการเดินทางไม่สะดวก

การมีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่นั้น เดิมชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ไม่มีไฟฟ้าใช้ แสงสว่างในตอนกลางคืนจะได้จากตะเกียงน้ำมันก๊าด แต่ในช่วงก่อนที่จะอพยพบางบ้านก็มีโทรทัศน์ขาว-ดำ โดยได้ไฟมาจากแบตเตอรี่

สำหรับด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านช่วยกันดูแลความปลอดภัยกันเอง ซึ่งในพื้นที่ไม่ค่อยมีโจรผู้ร้าย

นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีศาสนสถานอื่น ๆ อีก ได้แก่ วัดบางแก้ว 1 แห่ง ที่ทำการรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง และมีลายพระหัตถ์เลข “ภปร.” และ “สก.” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ซึ่งได้พระราชทานไว้ในปี พ.ศ. 2512 ที่โรงเรียนบ้านปากแปะ

4.1.2 ช่วงก่อนการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา

ในช่วงก่อนการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา ได้มีเจ้าหน้าที่มาทำการวัดระดับน้ำในคลองแสง แต่ไม่ได้บอกชาวบ้านว่าจะมีการสร้างเขื่อน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2520 จึงมีการพูดถึงเรื่องการสร้างเขื่อน และได้พากันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านส่วนหนึ่งไปดูโครงการเขื่อนศรีนครินทร์ ในช่วงแรกนั้นชาวบ้านไม่ยอมให้มีการสร้างเขื่อน หลังจากนั้นกำนันจึงได้มีการประชุมชี้แจงชาวบ้านทั้งหมด และมีเจ้าหน้าที่มาอธิบายถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา โดยแจ้งว่าชาวบ้านที่ถูกอพยพออกไปจะได้รับการชดเชยในด้านที่ดินที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และทรัพย์สินต่าง ๆ โดยจะมีการจัดเตรียมหมู่บ้านอพยพพร้อมทั้งสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปาไว้ให้ ในส่วนของที่ดินทำกินนั้นทางโครงการเขื่อนได้ถามกำนันว่าจะปลูกยางพารา หรือปาล์ม ซึ่งทางกำนันก็ได้มาประชุมถามชาวบ้านทั้งหมด และตกลงกันว่าจะปลูกยางพารา ซึ่งทาง กฟผ. ได้จัดเตรียมไว้ให้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ขอรับรองทาง กฟผ. ให้ช่วยเคลื่อนย้ายลายพระหัตถ์เลข “ภปร.” และ “สก.” ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จากโรง

เรียนบ้านปากแปะมาไว้ที่หมู่บ้านอพยพด้วย ส่วนการชดเชยทรัพย์สินนั้น ทาง กฟผ. จะดูจากภาพถ่ายทางอากาศ แล้วชดเชยตามที่ปรากฏจริงในภาพถ่าย ดังนั้นชาวบ้านที่รู้ว่าจะมีการสร้างเขื่อนและจะมีการชดเชยทรัพย์สินจึงมาสร้างบ้านซึ่งหลังปีที่ถ่ายภาพทางอากาศก็ไม่ได้มีการชดเชย การชดเชยจะมีรายชื่อในแต่ละครัวเรือนว่าได้รับค่าชดเชยครัวเรือนละเท่าใด ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็พอใจกับการชดเชยของเขื่อนรัชชประภา ก่อนที่จะมีการย้ายทางเจ้าหน้าที่ได้นำแผนที่หมู่บ้านอพยพที่จัดเตรียมไว้มาให้ชาวบ้านดู เพื่อให้เห็นสภาพของหมู่บ้านอพยพ และมีข่าวออกมาว่าทางโครงการเขื่อนรัชชประภาจะให้ใช้ไฟฟ้าและน้ำประปาฟรี

4.1.3 สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านอพยพเขื่อนลำน

เมื่อชาวบ้านจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำ พื้นที่ห้วยงาน และพื้นที่จัดสรร ได้รับเงินชดเชยแล้ว บางคนก็นำเงินไปซื้อรถ เพื่อนำมาขนย้ายของ บางคนก็ออกไปซื้อที่ข้างนอก แต่ชาวบ้านทั้งหมดได้ย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านอพยพ ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ.2526-2528 ซึ่งหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ตั้งตัวเขื่อน อยู่ห่างจากตัวเขื่อนประมาณ 4 กิโลเมตร พื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตป่าถาวร พื้นที่สาธารณประโยชน์ของบ้านตาขุน และพื้นที่ที่ทาง กฟผ. ได้จัดซื้อไว้ โดยทาง กฟผ. ได้จัดเตรียมพื้นที่ไว้้อย่างเรียบร้อย เป็นที่อยู่อาศัยครัวเรือนละ 1 ไร่ ที่ดินทำกินซึ่งปลูกยางพาราไว้แล้ว 2 ปี ครัวเรือนละ 19 ไร่ และได้สร้างถนน ไฟฟ้า น้ำประปา วัด โรงเรียน สถานีอนามัย และสถานีตำรวจไว้ให้ พื้นที่หมู่บ้านอพยพประกอบไปด้วย 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 และ 5 โดยมีเส้นทางสายหลักเป็นเส้นแบ่งเขตหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านย้ายมาอยู่ในหมู่บ้านช่วงแรก ต้องสร้างบ้านชั่วคราวอยู่ก่อน เพื่อที่จะสร้างบ้านอีกครั้งหนึ่งโดยใช้เงินที่ได้จากการชดเชยมาสร้าง ดังนั้นลักษณะบ้านเรือนที่สร้างจึงแตกต่างกันไป การที่ย้ายมาอยู่ในที่แห่งใหม่ซึ่งมีความสะดวกสบายอย่างกระทันหัน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ปรับตัวไม่ทัน ใช้เงินที่ได้มาไม่เป็น นำเงินไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย เป็นผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องเป็นหนี้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้บางครัวเรือนก็เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก มีการหย่าร้างบ้าง ซึ่งมีไม่มากนัก

สำหรับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านอพยพเดิม ซึ่งมีประมาณ 27 ครัวเรือนนั้น ทาง กฟผ. ได้ทำการเวนคืนที่ดินเดิม เพื่อสามารถวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมด และได้ทำการชดเชยให้แก่ผู้อาศัยอยู่เดิมเช่นเดียวกับชาวบ้านในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ และห้วยงาน

ในช่วง 2 ปีแรก ทาง กฟผ. เป็นผู้ดูแลในเรื่องต่าง ๆ ให้ บางครัวเรือนได้ที่ดินทำกินไม่คิดก็ได้เปลี่ยนที่ใหม่ บางครัวเรือนสวนยางพาราเกิดไฟไหม้ ก็ได้ให้ความช่วยเหลือและปลูกยางให้ใหม่ และได้ให้เงินแก่ชาวบ้านครัวเรือนละ 1,000 บาทต่อเดือน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในช่วงที่ยัง

ไม่ให้ผลผลิต เป็นเวลา 2 ปี หลังจากนั้นทาง กฟผ. ได้โอนความรับผิดชอบด้านไฟฟ้าให้การไฟฟ้าฝ่ายภูมิภาค และด้านการประปาให้การประปาส่วนภูมิภาคเป็นผู้ดูแล และได้มีการเรียกเก็บค่าบริการ มาตรการน้ำและหม้อไฟฟ้า และในปัจจุบันมีการเปลี่ยนสายไฟฟ้าให้ใหม่ ในด้านเงินลงทุนทำสวนยางพารา ทาง กฟผ. ได้ประสานงานกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ในการให้สินเชื่อแก่ชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการปลูกยางพารา เป็นเงิน 121,000 บาทต่อครัวเรือน โดยให้ ธกส. จ่ายให้เป็นรายเดือน พร้อมทั้งจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในหมู่บ้านซึ่งเป็นสหกรณ์สาขาโดยชาวบ้านได้รวบรวมเงินทุนกันเอง และในปี พ.ศ.2535 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านให้เป็นเขตสุขาภิบาลตำบลเขาพัง ซึ่งทาง กฟผ. ได้โอนความรับผิดชอบในเรื่องด้านต่าง ๆ ได้แก่ ถนน การดูแลรักษาความสะอาดในหมู่บ้าน และสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน ให้อยู่ในความรับผิดชอบของสุขาภิบาล หลังจากนั้นได้มีการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะ และไปรษณีย์ในหมู่บ้าน

ในด้านการคมนาคม ในปัจจุบันมีปัญหา กล่าวคือ ถนนที่ทาง กฟผ. ได้สร้างให้เกิดการชำรุด เนื่องจากได้ใช้มาเป็นเวลานาน ซึ่งทางสุขาภิบาลก็ได้ทำการซ่อมแซมเป็นถนนคอนกรีตเป็นช่วง ๆ ตามเงินงบประมาณที่ได้รับมาในแต่ละปี

ส่วนด้านแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตรนั้น ชาวบ้านได้ใช้น้ำฝนเป็นน้ำบริโภคทุกครัวเรือน โดยทางอำเภอได้ให้องค์เก็บน้ำทุกครัวเรือน และไม่เคยมีปัญหาในด้านคุณภาพน้ำและการขาดแคลนน้ำ ส่วนน้ำใช้ได้ใช้น้ำประปา ช่วงมาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ ๆ น้ำก็ใสสะอาดดี แต่ในปัจจุบันน้ำประปามีปัญหามาก เนื่องจากถังเก็บน้ำและท่อส่งน้ำซึ่งเป็นท่อเหล็กได้ใช้งานมานานเป็นเวลา 10 กว่าปี ประกอบกับไม่เคยทำความสะอาดถังเก็บน้ำเลย ทำให้น้ำมีตะกอนสนิม ชุ่น และมีกลิ่นเหม็น ซึ่งน้ำดิบที่ใช้ทำน้ำประปาได้มาจากเขื่อน และน้ำสำหรับใช้ในการทำสวนยางพาราบางครัวเรือนใช้น้ำฝน หรือใช้น้ำในสระน้ำหรือแอ่งน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งมีปัญหาขาดแคลนน้ำบ้างในฤดูแล้ง นอกจากนี้แหล่งน้ำธรรมชาติในหมู่บ้าน ทางประมงอำเภอได้ปล่อยปลาตะเพียนให้ 3-4 ปีต่อครั้ง ทำให้ชาวบ้านได้จับปลามากินบ้าง

สำหรับการมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน จากการประสานงานระหว่าง กฟผ. กับกรมป่าไม้ เพื่อเพิกถอนสภาพที่ดินในหมู่บ้าน ให้สามารถออกเอกสารสิทธิ์แก่ชาวบ้านได้ โดยในปัจจุบันได้ออกนส.3 ในที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้านได้ 200 ครัวเรือนแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่ในระหว่างการดำเนินการ

ในด้านสาธารณสุข พบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านยังคงเป็นโรคมาเลเรียบ้าง ซึ่งชาวบ้านสามารถรับการรักษาได้จากโรงพยาบาลในอำเภอบ้านตาขุนในกรณีเจ็บป่วยมาก แต่ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อยสามารถไปรับการรักษาได้ที่สถานีอนามัยบ้านเขี้ยวหลาน-ไกรสรซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 2 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านอพยพรวมถึงชาวบ้านจากตำบลใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดต่อกันนิยมมาใช้

บริการจากสถานีนามัยแห่งนี้ และในปี พ.ศ.2541 มีสถานีนามัยขนาดใหญ่ขึ้นมาในหมู่บ้าน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 4 คน นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีคลินิกอีก 2 แห่ง

ด้านการศึกษา ในหมู่บ้านมีโรงเรียน 3 แห่ง เป็นโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านพัฒนา และบ้านพัฒนา 2 และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม ซึ่งเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนทั้ง 3 แห่งนี้ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน และมีการแจกเสื้อผ้าให้กับเด็กยากจนซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก โดยทาง กฟผ. ได้ให้ความสนับสนุนทางการเงินด้วย ซึ่งเด็กที่มาเรียนในโรงเรียนทั้ง 3 แห่งนี้เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพและหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนในด้านจำนวนครู บุคลากร และอุปกรณ์ด้านการศึกษายังคงมีเพียงพอโดยได้งบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้โรงเรียนบ้านพัฒนายังมีการศึกษานอกโรงเรียน (กสน.) ทำการเปิดสอนในวันอาทิตย์ ซึ่งมีชาวบ้านเรียนจบและมีงานทำแล้วจำนวนหนึ่ง และในปี พ.ศ.2541 โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคมจะมีการเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) ซึ่งต้องมีการเก็บเงินค่าเล่าเรียน

ส่วนในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในหมู่บ้านมีสถานีตำรวจ 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่เพียง 5 นายเท่านั้น ดังนั้นจึงมีฝ่ายอาสาสมัครจากชาวบ้านมาช่วยอยู่ยามในตอนกลางคืน ซึ่งถ้าเกิดมีปัญหา สามารถเรียกเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านตาขุนได้ ปัญหาในเรื่องนี้ส่วนใหญ่เกิดจากคนภายนอกหมู่บ้านมากกว่า

และสำหรับด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ในหมู่บ้านมีปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องของขยะที่ทางสุขาภิบาลไม่ค่อยมาเก็บ ในด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ชาวบ้านได้ร่วมทำกิจกรรมการปลูกต้นไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมของโครงการเขื่อนรัชชประภา โดยในหมู่บ้านไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นของชุมชนเลย

ปัญหาที่สำคัญในหมู่บ้านอพยพ คือ ปัญหาในด้านที่ดินทำกิน เนื่องจากในปัจจุบันจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่จำนวนที่ดินทำกินมีอยู่เท่าเดิม คือ 19 ไร่ต่อครัวเรือน ทำให้รายได้ที่ได้จากที่ดินทำกินไม่เพียงพอกับจำนวนสมาชิกที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนที่ดินสำหรับอยู่อาศัยนั้นยังไม่เป็นปัญหาที่สำคัญมากนัก เนื่องจากชาวบ้านสามารถแบ่งที่ดินเพื่อปลูกบ้านได้ ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังพบปัญหาเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้านติดยาเสพติด ซึ่งจากข้อมูลของสถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านตาขุน พบว่า ในปี พ.ศ.2539 มีคดียาเสพติด (กัญชา) 3 ราย และสารระเหย 2 ราย จากคดีที่เกิดในหมู่บ้านอพยพทั้งหมด 19 ราย และในปี พ.ศ.2540 ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนกันยายน พบคดียาเสพติด (กัญชา) 6 ราย และสารระเหย 1 ราย จากคดีที่เกิดในหมู่บ้านอพยพทั้งหมด 12 ราย และยังพบว่ามีการติดยาเสพติดในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน เนื่องจากเชื่อว่าการทำทำงานกลางแดดได้ดีและนานขึ้น

เมื่อสอบถามผู้นำชุมชนถึงความรู้สึกของชาวบ้าน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่ามีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และมีความรู้สึกพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากชาวบ้านได้อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานานกว่า 10 ปี แล้ว จึงมีความรู้สึกเคยชิน และเมื่อให้เปรียบเทียบสภาพในปัจจุบันกับในอดีต จะเห็นว่าในอดีตนั้นมีข้อดีตรงที่ไม่ต้องใช้จ่ายมาก มีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีไฟฟ้าใช้ และมีความลำบากในด้านการคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร ทำให้ไม่สามารถรับข่าวสารด้านต่าง ๆ จากภายนอก แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านมีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ และมีความสะดวกในด้านการคมนาคม และการติดต่อสื่อสารอย่างมาก ทำให้ได้รับรู้ข่าวสารในด้านต่าง ๆ มากกว่าในอดีต แต่ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูง ทุกสิ่งทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อ

4.2 ลักษณะทั่วไปของประชากรที่ศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 110 ราย กลุ่มแม่บ้าน จำนวน 47 ราย และกลุ่มเยาวชน จำนวน 67 ราย พบลักษณะทั่วไปของประชากรที่ศึกษา ดังนี้ (ตารางที่ 4-1)

4.2.1 เพศ

ผลการศึกษาประชากรใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน แม่บ้าน และเยาวชน เป็นเพศชาย ร้อยละ 54.3 และเพศหญิง ร้อยละ 45.7 เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบว่า ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และเยาวชน เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง กล่าวคือ เพศชาย ร้อยละ 74.5 และ 58.2 ตามลำดับ สำหรับในกลุ่มแม่บ้าน ประชากรที่ศึกษาเป็นเพศหญิงทั้งหมด

4.2.2 อายุ

จากการศึกษาประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีอายุตั้งแต่ 14-84 ปี เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุ พบว่า ประชากรที่ศึกษาร้อยละ 29.6 มีอายุระหว่าง 11-20 ปี รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง 31-40 ปี, 41-50 ปี, 51-60 ปี, มากกว่า 60 ปี และ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.5, 16.6, 14.8, 12.9 และ 8.5 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบว่า กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน มีอายุตั้งแต่ 23-84 ปี อายุเฉลี่ย 48.9 ปี และเมื่อพิจารณาตามช่วงอายุ พบว่า ร้อยละ 25.5 มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 31-40 ปี รองลงมา มีอายุระหว่าง 51-60 ปี และอายุมากกว่า 60 ปี ในกลุ่มแม่บ้าน พบว่า มีอายุตั้งแต่ 24-77 ปี อายุ

เฉลี่ย 44.2 ปี เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 29.8 มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 41-50 ปี รองลงมามีอายุระหว่าง 31-40 ปี ส่วนในกลุ่มเยาวชน ได้ทำการศึกษาเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 14-20 ปี เท่านั้น และมีอายุเฉลี่ย 14.8 ปี

4.2.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ประชากรที่ศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 1-12 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.4 คน โดยพบประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 48.6 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5-6 คน รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน, 7-8 คน, มากกว่า 8 คน และ 1-2 คน ตามลำดับ

4.2.4 ระดับการศึกษา

ประชากรที่ศึกษาร้อยละ 54.5 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยส่วนใหญ่จบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมา มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ได้รับการศึกษา การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญา/ปวส. ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มประชากร พบว่ากลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และแม่บ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ป.4) มากที่สุด ร้อยละ 77.3 และ 68.1 ตามลำดับ ส่วนในกลุ่มเยาวชน ร้อยละ 85.0 กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตารางที่ 4-1 ลักษณะทั่วไปของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากร

ลักษณะทั่วไปของประชากร	กลุ่มประชากร			ร้อยละ
	หัวหน้าครัวเรือน	แม่บ้าน	เยาวชน	รวม
	(N = 110)	(N = 47)	(N = 67)	(N = 224)
เพศ				
ชาย	74.5	0.0	58.2	54.3
หญิง	25.5	100.0	41.8	45.7
อายุ				
11-20 ปี	0.0	0.0	100.0	29.6
21-30 ปี	9.8	17.0	0.0	8.5
31-40 ปี	25.5	23.4	0.0	17.5
41-50 ปี	20.5	29.8	0.0	16.6
51-60 ปี	21.4	19.1	0.0	14.8
มากกว่า 60 ปี	21.4	10.6	0.0	12.9
ค่าเฉลี่ย (ปี)	48.9	44.2	14.8	37.9
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (ปี)	14.4	13.1	0.9	19.2
ค่าสูงสุด (ปี)	84	77	20	84
ค่าต่ำสุด (ปี)	23	24	14	14
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน				
1-2 คน	3.7	2.2	3.0	3.2
3-4 คน	31.5	37.0	13.6	27.3
5-6 คน	50.0	37.0	54.5	48.6
7-8 คน	10.2	15.2	24.2	15.5
มากกว่า 8 คน	4.6	8.7	4.6	5.5
ค่าเฉลี่ย (คน)	5.1	5.5	5.8	5.4
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คน)	1.1	2.1	1.5	1.8
ค่าสูงสุด (คน)	12	12	9	12
ค่าต่ำสุด (คน)	1	2	2	1

ตารางที่ 4-1 ลักษณะทั่วไปของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากร (ต่อ)

				ร้อยละ
ลักษณะทั่วไปของประชากร	กลุ่มประชากร			รวม (N = 224)
	หัวหน้าครัวเรือน	แม่บ้าน	เยาวชน	
	(N = 110)	(N = 47)	(N = 67)	
ระดับการศึกษา				
ไม่ได้รับการศึกษา	6.4	21.3	0.0	7.6
ประถมศึกษา	77.3	68.1	7.5	54.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	9.1	8.5	85.0	31.7
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	2.7	0.0	7.5	3.6
อนุปริญญา/ปวส.	4.5	2.1	0.0	2.7

4.3 สถานภาพด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

การศึกษาสภาพเศรษฐกิจ-สังคม ได้แก่ อาชีพ รายได้สุทธิของครัวเรือน การมีเงินออม การมีหนี้สิน การมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน สุขภาพอนามัย การติดสิ่งเสพติด การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการป้องกันควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำ การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร เป็นการศึกษาถึงคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ ซึ่งพบผลการศึกษา ดังนี้

4.3.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจในประชากร หมู่ที่ 4 และ 5 พบผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 4-2 โดยผลการวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่าประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกตัวชี้วัด

4.3.1.1 อาชีพ

จากการศึกษาในครัวเรือนทั้ง 2 หมู่บ้าน พบว่า ร้อยละ 87.3 มีอาชีพหลักในการทำสวนยางพารา และร้อยละ 66.4 ไม่มีอาชีพรอง โดยในกลุ่มที่มีอาชีพรองนั้น พบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรองด้วยการรับจ้าง และเพาะปลูก

เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบผลการศึกษาในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ครัวเรือนที่ทำการศึกษาทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 มีอาชีพหลักในการทำสวนยางพารา ร้อยละ 87.3 และ 87.2 และไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 61.9 และ 72.3 ตามลำดับ โดยกลุ่มที่มีอาชีพรอง ในหมู่ที่ 4 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง และเพาะปลูก แต่ในหมู่ที่ 5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย

4.3.1.2 รายได้สุทธิของครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 17,116 บาทต่อปี โดยมีรายได้สุทธิสูงสุด 228,000 บาทต่อปี และต่ำสุด คือ มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า ประชากรที่ศึกษาในหมู่ที่ 4 มีรายได้สุทธิของครัวเรือนเฉลี่ย 21,474 บาทต่อปี ซึ่งสูงกว่าหมู่ที่ 5 ที่มีรายได้สุทธิของครัวเรือนเฉลี่ย 11,275 บาทต่อปี

เมื่อทำการจัดกลุ่มรายได้แล้ว พบว่า ครัวเรือนที่ศึกษาร้อยละ 34.5 มีรายได้สุทธิของครัวเรือนระหว่าง 0-10,000 บาทต่อปี รองลงมา มีรายได้สุทธิของครัวเรือนระหว่าง 10,001-40,000 บาทต่อปี ร้อยละ 24.5, มากกว่า 40,000 บาทต่อปี ร้อยละ 23.7 และมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ร้อยละ 17.3 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่ามีรายได้สุทธิของครัวเรือนระหว่าง 0-10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 31.7 ในหมู่ที่ 4 และ ร้อยละ 38.3 ในหมู่ที่ 5 รองลงมา หมู่ที่ 4 มีรายได้สุทธิของครัวเรือนอยู่ระหว่าง 10,001-40,000 บาทต่อปี และมากกว่า 40,000 บาทต่อปี ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 27.0 และในหมู่ที่ 5 มีรายได้สุทธิของครัวเรือนระหว่าง 10,001-40,000 บาทต่อปี และมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 21.3

4.3.1.3 การมีเงินออม

พบครัวเรือนที่ศึกษามากกว่าร้อยละ 80 ไม่มีเงินออม โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 82.5 และในหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 85.1

4.3.1.4 การมีหนี้สิน

จากการศึกษา พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีหนี้สินถึงร้อยละ 80.9 โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 79.4 และในหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 83.0 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนที่ทำการศึกษามีแหล่งกู้ยืมเงินมากกว่า 1 แหล่ง โดยกู้จาก ธกส. และสหกรณ์ และมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพ

4.3.1.5 การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน

การศึกษาตัวชี้วัดการมีเอกสารสิทธิในที่ดิน ได้ทำการศึกษการมีเอกสารสิทธิทั้งในที่ดินทำกิน และที่ดินที่อยู่อาศัย โดยในด้านการมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.1 ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน แต่มีใบจอง (นส.2) เป็นหนังสือที่แสดงสิทธิในที่ดินทำกิน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 11.9 มีเอกสารสิทธิเป็น นส.3 โดยในหมู่ที่ 4 พบว่าไม่มีเอกสารสิทธิ ร้อยละ 88.7 และในหมู่ที่ 5 พบ ร้อยละ 87.2

ด้านการมีเอกสารสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัย พบว่าครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 80 มีเอกสารสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยเป็น นส.3 ส่วนที่เหลือไม่มีเอกสารสิทธิ แต่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นใบจอง (นส.2) โดยในหมู่ที่ 4 พบมีเอกสารสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัย ร้อยละ 90.3 และในหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 76.6

ขนาดที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น พบว่าไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้จากการทำสวนยางพารา 19 ไร่ นั้นไม่เพียงพอกับความต้องการ และยังพบว่าที่อยู่อาศัยมีความคับแคบ แต่ครัวเรือนที่ทำการศึกษามากกว่าครึ่งไม่ต้องการขายทั้งที่ดินทำกิน และที่ดินอยู่อาศัย

ตารางที่ 4-2 สภาพทางเศรษฐกิจของประชากร

		ร้อยละ	
ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ	ครัวเรือน		รวม
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
(N = 110)			
อาชีพ			
- อาชีพหลัก			
เพาะปลูก (ยางพารา)	87.3	87.2	87.3
อื่น ๆ	12.7	12.8	12.7
- รับจ้าง	(7.9)	(6.4)	(7.3)
- รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	(1.6)	(4.3)	(2.7)
- ธุรกิจส่วนตัว	(3.2)	(2.1)	(2.7)
$\chi^2 = 0.000$ Sig. = 0.992			
- อาชีพรอง			
มี	38.1	27.7	33.6
ไม่มี	61.9	72.3	66.4
อาชีพรองที่พบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เพาะปลูก	21.7	38.5	27.8
เลี้ยงสัตว์	13.0	23.1	16.7
รับจ้าง	60.9	8.7	44.4
ค้าขาย	0.0	23.1	8.3
รายได้สุทธิของครัวเรือน			
รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	14.3	21.3	17.3
0-10,000 บาทต่อปี	31.7	38.3	34.5
10,001-40,000 บาทต่อปี	27.0	21.3	24.5
มากกว่า 40,000 บาทต่อปี	27.0	19.1	23.7
$\chi^2 = 2.153$ Sig. = 0.541			

ตารางที่ 4-2 สภาพทางเศรษฐกิจของประชากร (ต่อ)

ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ	ร้อยละ		รวม (N = 110)
	ครัวเรือน		
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
รายได้สุทธิของครัวเรือน (ต่อ)			
ค่าเฉลี่ย (บาท/ปี)	21,473.5	11,274.9	17,115.9
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บาท/ปี)	47,788.2	35,282.9	43,012.1
ค่ามัธยฐาน (บาท/ปี)	12,160.0	5,440.0	9,480.0
ค่าสูงสุด (บาท/ปี)	228,000	126,200	228,000
ค่าต่ำสุด (บาท/ปี)	< 0	< 0	< 0
การมีเงินออม			
มี	17.5	14.9	16.4
ไม่มี	82.5	85.1	83.6
$\chi^2 = 0.129$ Sig. = 0.719			
การมีหนี้สิน			
มี	79.4	83.0	80.9
ไม่มี	20.6	17.0	19.1
$\chi^2 = 0.228$ Sig. = 0.633			
แหล่งกู้ยืมเงิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เพื่อนบ้าน	4.8	8.5	6.3
ญาติพี่น้อง	3.2	2.1	2.7
ธนาคารพาณิชย์	1.6	0.0	0.9
ธ.ก.ส.	63.5	70.2	65.2
สหกรณ์	36.5	46.8	40.2
วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
ใช้จ่ายในครัวเรือน	19.0	19.1	18.8
ลงทุนประกอบอาชีพ	57.1	63.8	58.9
อื่น ๆ	6.3	10.6	8.0

ตารางที่ 4-2 สภาพทางเศรษฐกิจของประชากร (ต่อ)

ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ	ร้อยละ	
	ครัวเรือน	
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)
รวม (N = 110)		
การมีเอกสารสิทธิในที่ดิน		
- เอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน		
มี	11.3	12.8
ไม่มี	88.7	87.2
$\chi^2 = 0.055$ Sig. = 0.814		
ความเพียงพอของที่ดินทำกิน		
เพียงพอ	19.7	12.8
ไม่เพียงพอ	80.3	87.2
ความต้องการขายที่ดินทำกิน		
ต้องการขาย	4.8	6.4
ไม่ต้องการขาย	85.5	89.4
ไม่แน่ใจ	9.7	4.3
- เอกสารสิทธิในที่ดินอยู่อาศัย		
มี	90.3	76.6
ไม่มี	9.7	23.4
$\chi^2 = 3.827$ Sig. = 0.050		
ความเพียงพอของที่ดินอยู่อาศัย		
เพียงพอ	48.4	31.9
ไม่เพียงพอ	51.6	68.1
ความต้องการขายที่ดินอยู่อาศัย		
ต้องการขาย	4.8	2.1
ไม่ต้องการขาย	85.5	95.7
ไม่แน่ใจ	9.7	2.1

4.3.2 ปัจจัยด้านสังคม

ผลการศึกษาสภาพสังคมของประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 และ 5 พบผลการศึกษาและผลการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 4-3 ซึ่งผลการวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า สภาพสังคมของประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกตัวชี้วัด

4.3.2.1 การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มของประชากร

พบครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านถึงร้อยละ 90.0 และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่ม โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ (สหกรณ์) กลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนเฉพาะกิจ (ชกส.) และกลุ่มองค์กรประชาชน (อสม. และกลุ่มแม่บ้าน) เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่าครัวเรือนในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 88.9 และ 91.5 ตามลำดับ

4.3.2.2 สุขภาพอนามัย

จากการศึกษาครัวเรือนตัวอย่างทั้ง 2 หมู่บ้าน พบว่า ร้อยละ 83.6 ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนป่วยเป็นโรคที่สำคัญ โดยในหมู่ที่ 4 พบ ร้อยละ 81.0 และในหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 87.2 ในครัวเรือนที่มีสมาชิกป่วยเป็นโรคที่สำคัญ พบโรคอุจจาระร่วง บิด หัด ตับอักเสบบ ไทฟอยด์ คอติบ และอาหารเป็นพิษ ส่วนโรคอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่นอกเหนือจากโรคที่สำคัญ คือ โรคมาเลเรีย

ในกรณีที่ประชากรศึกษามีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.5 จะใช้บริการที่สถานอนามัยภายในหมู่บ้าน แต่ในกรณีที่มีอาการเจ็บป่วยมาก ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.0 จะใช้บริการจากโรงพยาบาลในอำเภอบ้านตาขุน หรือโรงพยาบาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.3.2.3 การติดสิ่งเสพติด

พบว่า ครัวเรือนที่ศึกษา ร้อยละ 91.8 มีสมาชิกไม่ติดสิ่งเสพติด โดยในกลุ่มที่ติดสิ่งเสพติด พบว่าติดสิ่งเสพติดจำพวกกระท่อม เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า สมาชิกในครัวเรือนศึกษาทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 ไม่ติดยาเสพติด ร้อยละ 90.5 และ 93.6 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ระดับลึก พบว่าปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งในหมู่บ้าน

4.3.2.4 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน

การศึกษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และกับเพื่อนบ้าน โดยความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น พบว่าครัวเรือนที่ศึกษา ร้อยละ 78.7 มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ดี และร้อยละ 21.3 มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดี เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า ทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ดีในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 78.7 ส่วนที่มีความสัมพันธ์ไม่ดีนั้น พบร้อยละ 21.3 และ 21.2 ตามลำดับ สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านนั้น พบร้อยละ 93.6 ของครัวเรือนที่ศึกษา มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน โดยในหมู่ที่ 4 พบครัวเรือนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับหมู่ที่ 5 คือ ร้อยละ 93.5 และ 93.6 ตามลำดับ

4.3.2.5 การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิกในครัวเรือน

พบครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนอ่านออกเขียนได้ทุกคน ร้อยละ 78.2 โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 81.0 และหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 74.5 ในด้านการได้รับการศึกษาต่อหลังจบการศึกษาภาคบังคับของสมาชิก พบครัวเรือนที่สมาชิกในครัวเรือนทุกคนได้รับการศึกษาต่อ ร้อยละ 62.9 โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 54.2 และหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 73.2

4.3.2.6 การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

การศึกษาตัวชี้วัดการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ได้ศึกษาถึงการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยในด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ร้อยละ 66.4 ของครัวเรือนที่ศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ที่ร่วมทำ ได้แก่ การปลูกต้นไม้ เมื่อพิจารณาแยกตามหมู่บ้านพบว่าหัวหน้าครัวเรือนในหมู่ที่ 4 ร้อยละ 65.1 มีสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรม ส่วนในหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 68.1

ในด้านการร่วมทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พบว่า ร้อยละ 82.7 ของครัวเรือนที่ศึกษา ไม่มีสมาชิกเข้าร่วมทำกิจกรรม และร้อยละ 17.3 ได้เข้าร่วมทำกิจกรรม ซึ่งได้แก่ การกำจัดขยะมูลฝอย และการขุดลอกคูคลอง เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้านแล้ว พบว่าครัวเรือนทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสมาชิกเข้าร่วมทำกิจกรรมร้อยละ 17.5 และ 17.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-3 สภาพทางสังคมของประชากร

ตัวชี้วัดทางสังคม	ครัวเรือน		ร้อยละ
	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	รวม
	(N = 63)	(N = 47)	(N = 110)
การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของประชากร			
ไม่เข้าร่วม	11.1	8.5	10.0
เข้าร่วม	88.9	91.5	90.0
$\chi^2 = 0.202$ Sig. = 0.653			
กลุ่มที่ประชากรเข้าร่วม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
กลุ่มอาชีพ (สหกรณ์)	77.8	78.7	78.2
กองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนเฉพาะกิจ (รทส.)	68.3	74.5	70.9
กลุ่มองค์กรประชาชน (อสม., แม่บ้าน)	17.5	17.0	17.3
สุขภาพอนามัย			
การป่วยเป็นโรคที่สำคัญ			
ไม่เป็น	81.0	87.2	83.6
เป็น	19.0	12.8	16.4
$\chi^2 = 0.776$ Sig. = 0.378			
โรคที่สำคัญที่ประชากรเป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
โรคอุจจาระร่วง	12.7	8.5	10.9
โรคบิด	4.8	0.0	2.7
โรคอาหารเป็นพิษ	1.6	0.0	0.9
โรคหัด	1.6	4.3	2.7
โรคตับอักเสบ	0.0	4.3	1.8
โรคทัยฟอยด์	1.6	0.0	0.9
โรคคอติบ	1.6	0.0	0.9

ตารางที่ 4-3 สภาพทางสังคมของประชากร (ต่อ)

		ร้อยละ	
ตัวชี้วัดทางสังคม	ครัวเรือน		รวม
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
(N = 110)			
การรักษา กรณีเจ็บป่วยเล็กน้อย			
ซื้อยากินเอง	7.9	2.1	5.5
สถานีนอนมัย	82.5	87.2	84.5
อื่น ๆ (คลินิก)	9.5	10.6	10.0
การรักษา กรณีเจ็บป่วยมาก			
สถานีนอนมัย	6.3	6.4	6.4
โรงพยาบาลของรัฐ	88.9	91.5	90.0
คลินิก	0.0	2.1	0.9
การติดสิ่งเสพติด			
ติด	9.5	6.4	8.2
ไม่ติด	90.5	93.6	91.8
$\chi^2 = 0.111$ Sig. = 0.739			
ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน			
- ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว			
ดี	78.7	78.7	78.7
ไม่ดี	21.3	21.2	21.3
$\chi^2 = 0.000$ Sig. = 0.996			
- ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน			
ดี	93.5	93.6	93.6
ไม่ดี	6.5	6.4	6.4
$\chi^2 = 0.000$ Sig. = 0.988			

ตารางที่ 4-3 สภาพทางสังคมของประชากร (ต่อ)

ตัวชี้วัดทางสังคม	ครัวเรือน		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
การอ่านออกเขียนได้ของสมาชิก			
ได้ทุกคน	81.0	74.5	78.2
อื่น ๆ (ได้บางคน และไม่ได้ทุกคน)	19.0	25.5	21.8
$\chi^2 = 0.664$ Sig. = 0.415			
การศึกษาต่อหลังจบการศึกษาภาคบังคับ (กรณีมีสมาชิกที่เรียนจบ)			
ได้ศึกษาต่อทุกคน	54.2	73.2	62.9
อื่น ๆ (ได้บางคน และไม่ได้ทุกคน)	45.8	26.8	37.1
การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม			
- การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ			
ไม่เข้าร่วม	34.9	31.9	33.6
เข้าร่วม	65.1	68.1	66.4
$\chi^2 = 0.109$ Sig. = 0.741			
กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการเข้าร่วม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
การปลูกต้นไม้	63.5	68.1	65.5
การป้องกันรักษาป่าไม้	12.7	14.9	13.6
การอนุรักษ์สัตว์ป่า	4.8	10.6	7.3
การป้องกันการบุกรุกเขตป่าสงวน	6.3	8.5	7.3
- การเข้าร่วมกิจกรรมการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม			
ไม่เข้าร่วม	82.5	83.0	82.7
เข้าร่วม	17.5	17.0	17.3
$\chi^2 = 0.004$ Sig. = 0.952			
กิจกรรมการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีการเข้าร่วม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
การจัดขยะมูลฝอย	12.7	4.3	9.1
การขุดลอกคูคลอง	6.3	12.8	8.2

4.3.3 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

จากการศึกษาตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน ในประชากร หมู่ที่ 4 และ 5 พบผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 4-4 และพบว่าประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในทุกตัวชี้วัด

4.3.3.1 ไฟฟ้า

พบว่า ครัวเรือนที่ศึกษาทั้งหมดมีไฟฟ้าใช้ ส่วนคุณภาพของไฟฟ้าที่ได้รับนั้นพบว่า ส่วนใหญ่มีการดับและตกบ่อยครั้ง

4.3.3.2 แหล่งน้ำ

ในด้านแหล่งน้ำ ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งน้ำสำหรับบริโภค แหล่งน้ำอุปโภค และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร พบว่าแหล่งน้ำสำหรับบริโภคของครัวเรือนที่ศึกษาทั้งหมดในพื้นที่ คือ น้ำฝน ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 98.2 ไม่มีปัญหาในด้านคุณภาพของน้ำบริโภค ส่วนแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคนั้นส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.4 ใช้น้ำประปา และมีปัญหาด้านคุณภาพของน้ำมาก โดยปัญหาที่พบมากที่สุด คือ น้ำมีตะกอนขุ่น รองลงมา คือ น้ำมีกลิ่นเหม็น น้ำมีสนิมเหล็ก น้ำมีการขาดแคลน และปัญหาอื่นๆ คือ น้ำหยุตไหลบ่อย สำหรับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (น้ำสำหรับทำยางแผ่น) พบว่า ร้อยละ 40.4 ของครัวเรือนที่ศึกษา ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ รองลงมา คือ ใช้น้ำฝน ใช้น้ำจากแหล่งอื่น ๆ คือ ชื่อน้ำจากกรณชนน้ำ และใช้น้ำประปา และครัวเรือนที่ศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.7 ไม่มีปัญหาในเรื่องคุณภาพน้ำ ส่วนอีกร้อยละ 41.3 นั้นมีปัญหาในด้านคุณภาพน้ำ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ น้ำมีการขาดแคลน และน้ำมีตะกอนขุ่น

4.3.3.3 การคมนาคม

ในด้านการคมนาคม พบว่า ในการเดินทางภายในหมู่บ้าน ครัวเรือนที่ศึกษา ร้อยละ 68.8 ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง รองลงมา คือ ใช้การเดินทางเท้า และร้อยละ 80.9 เห็นว่ามีความสะดวกในการเดินทาง โดยพบในหมู่ที่ 4 ร้อยละ 79.4 และในหมู่ที่ 5 ร้อยละ 83.0 สำหรับการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน พาหนะที่ใช้ส่วนใหญ่ คือ รถโดยสารประจำทาง และรถ

จักรยานยนต์ ซึ่งครัวเรือนที่ศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.8 เห็นว่ามีความสะดวกในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน โดยพบในหมู่ที่ 4 ร้อยละ 82.5 และหมู่ที่ 5 ร้อยละ 80.9

4.3.3.4 การติดต่อสื่อสาร

พบว่า ครัวเรือนที่ศึกษา ร้อยละ 92.9 ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ รองลงมา คือ หอกระจายข่าว เพื่อนบ้าน วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ส่วนการติดต่อกับบุคคลภายนอกหมู่บ้านนั้น พบว่า ร้อยละ 58.0 ใช้โทรศัพท์ รองลงมา ไปติดต่อด้วยตนเอง และติดต่อโดยใช้ไปรษณีย์ และเห็นว่าการติดต่อสื่อสารมีความสะดวก ร้อยละ 74.5 โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 74.6 และหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 74.5

ตารางที่ 4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน	ครัวเรือน		ร้อยละ
	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	รวม
	(N = 63)	(N = 47)	(N = 110)
ไฟฟ้า			
มี	100.0	100.0	100.0
ไม่มี	0.0	0.0	0.0
คุณภาพไฟฟ้า			
ใช้ได้ทุกเวลาที่ต้องการ	1.6	6.4	3.7
ไฟตกหรือดับบ่อยครั้ง	98.4	93.6	96.3
แหล่งน้ำ			
- น้ำสำหรับบริโภค			
แหล่งน้ำหลักสำหรับบริโภค			
น้ำฝน	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร (ต่อ)

		ร้อยละ	
ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน	ครัวเรือน		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
คุณภาพน้ำสำหรับบริโภค			
ไม่มีปัญหา	98.4	97.9	98.2
มีปัญหา	1.6	2.1	1.8
$\chi^2 = 0.639$ Sig. = 0.424			
ปัญหาคุณภาพน้ำสำหรับบริโภค (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
น้ำมีการขาดแคลน	1.6	2.1	1.8
- น้ำเพื่อการอุปโภค			
แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค			
แหล่งน้ำธรรมชาติ	6.3	0.0	3.6
น้ำประปา	93.7	100.0	96.4
คุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค			
ไม่มีปัญหา	4.8	8.5	6.4
มีปัญหา	95.2	91.5	93.6
$\chi^2 = 0.635$ Sig. = 0.426			
ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
น้ำมีตะกอนขุ่น	90.5	85.1	88.2
น้ำมีกลิ่นเหม็น	76.2	78.7	77.3
น้ำมีสนิมเหล็ก	55.6	78.7	65.5
น้ำมีการขาดแคลน	12.7	10.6	11.8
อื่น ๆ (น้ำหุงต้มไหลบ่อบ)	44.4	55.3	49.1

ตารางที่ 4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร (ต่อ)

ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน	ครัวเรือน		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
- น้ำเพื่อการเกษตร			
แหล่งน้ำหลักเพื่อการเกษตร			
แหล่งน้ำธรรมชาติ	35.6	46.7	40.4
น้ำฝน	37.3	33.3	35.6
น้ำประปา	10.2	4.4	7.7
อื่น ๆ (น้ำซื้อ)	16.9	15.6	16.3
คุณภาพน้ำเพื่อการเกษตร			
ไม่มีปัญหา	52.5	66.7	58.7
มีปัญหา	47.5	33.3	41.3
$\chi^2 = 2.330$ Sig. = 0.127			
ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่อการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
น้ำมีตะกอนขุ่น	25.0	26.7	25.6
น้ำมีกลิ่นเหม็น	7.1	0.0	4.6
น้ำมีการขาดแคลน	75.0	80.0	76.7
การคมนาคม			
- การคมนาคมภายในหมู่บ้าน			
พาหนะในการเดินทางภายในหมู่บ้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เดินเท้า	50.8	63.8	55.4
จักรยาน	0.0	2.1	0.9
จักรยานยนต์	68.3	72.3	68.8
รถยนต์ส่วนตัว	3.2	0.0	1.8

ตารางที่ 4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร (ต่อ)

ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน	ร้อยละ	
	ครัวเรือน	
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47) (N = 110)
ความสะดวกในการเดินทางภายในหมู่บ้าน		
มีความสะดวก	79.4	83.0
ไม่มีความสะดวก	20.6	17.0
$\chi^2 = 0.228$ Sig. = 0.633		
- การคมนาคมออกนอกหมู่บ้าน		
พาหนะในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
จักรยานยนต์	39.7	46.8
รถยนต์ส่วนตัว	12.7	8.5
รถโดยสารประจำทาง	76.2	87.2
อื่น ๆ (อาศัยรถเพื่อนบ้าน)	4.8	4.3
ความสะดวกในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน		
มีความสะดวก	82.5	80.9
ไม่มีความสะดวก	17.5	19.1
$\chi^2 = 0.052$ Sig. = 0.820		
การติดต่อสื่อสาร		
แหล่งข่าวสาร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
หนังสือพิมพ์	38.1	25.5
วิทยุ	50.8	59.6
โทรทัศน์	93.7	95.7
หอกระจายข่าว	77.8	78.7
เพื่อนบ้าน	58.7	68.1

ตารางที่ 4-4 สภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร (ต่อ)

			ร้อยละ
ตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน	ครัวเรือน		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
การติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกหมู่บ้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
ไปรษณีย์	25.4	38.3	30.4
โทรศัพท์	50.8	70.2	58.0
ไปติดต่อเอง	44.4	25.5	35.7
ฝากเพื่อนบ้านไปบอก	3.2	2.1	2.7
ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร			
มีความสะดวก	74.6	74.5	74.5
ไม่มีความสะดวก	25.4	25.5	25.4
$\chi^2 = 0.013$ Sig. = 0.911			

4.4 การประเมินสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

การประเมินสภาพความเป็นอยู่ในแต่ละด้านของประชากรที่ศึกษา กระทำได้โดยให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดในแต่ละด้าน และนำคะแนนที่ได้มาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในบทที่ 3 พบว่าประชากรมีสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน ดังแสดงผลในตารางที่ 4-5

4.4.1 สภาพเศรษฐกิจ

จากการให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ พบว่าประชากรที่ศึกษามีคะแนนเฉลี่ย 2.1 คะแนน จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน โดยในหมู่ที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ย 2.2 คะแนน ซึ่งสูงกว่าหมู่ที่ 5 ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 2.0 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษา ร้อยละ 69.1 มีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 65.1 และหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 74.5 และเมื่อพิจารณาคะแนนในระดับสูง พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 ร้อยละ 15.9 มีสภาพเศรษฐกิจในระดับสูง ในขณะที่หมู่ที่ 5 ไม่พบประชากรที่มีสภาพเศรษฐกิจในระดับสูง และเมื่อวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า

ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการที่ประชากรในหมู่ที่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าหมู่ที่ 5 ในทุกตัวชี้วัด แม้ว่าจะดีกว่าไม่มากจนมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อให้ค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้วัดและคิดคะแนนโดยรวมออกมา มีผลทำให้ระดับคะแนนสภาพเศรษฐกิจของประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

4.4.2 สภาพสังคม

จากการศึกษาตัวชี้วัดทางสังคมของประชากร พบว่ามีคะแนนเฉลี่ย 5.9 คะแนน จากคะแนนเต็ม 8 คะแนน โดยประชากรที่ศึกษาทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 มีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 5.9 และ 6.0 คะแนน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาคะแนนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.5 มีสภาพสังคมอยู่ในระดับสูง โดยในหมู่ที่ 4 พบร้อยละ 63.5 และหมู่ที่ 5 พบร้อยละ 68.1 รองลงมา ทั้ง 2 หมู่บ้านมีสภาพสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และไม่พบครัวเรือนที่มีสภาพสังคมอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกัน และได้เข้าร่วมทำกิจกรรมภายในหมู่บ้านทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านมีสถานที่ให้บริการด้านสาธารณสุขและการศึกษาทำให้สภาพสังคมโดยรวมของประชากรอยู่ในระดับที่ดี เมื่อวิเคราะห์ทางสถิติโดยจัดระดับสภาพสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่าสภาพสังคมของประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.3 สภาพการบริการขั้นพื้นฐาน

เมื่อให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดด้านการบริการขั้นพื้นฐาน พบว่า ประชากรที่ศึกษามีคะแนนเฉลี่ย 4.9 คะแนน จากคะแนนเต็ม 7 คะแนน โดยหมู่ที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ย 5.0 คะแนน ซึ่งสูงกว่าหมู่ที่ 4 ที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.8 คะแนน เล็กน้อย

เมื่อนำคะแนนที่ได้มาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษา ร้อยละ 57.3 มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง และร้อยละ 38.2 อยู่ในระดับสูง ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการชดเชยจากทางเขื่อนรัชชประภาโดยการสร้างระบบไฟฟ้า น้ำประปา และถนนให้แก่หมู่บ้านอพยพ โดยในหมู่ที่ 4 พบ ร้อยละ 65.1 อยู่ในระดับปานกลาง และในหมู่ที่ 5 พบอยู่ในระดับปานกลางและสูงในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 46.8 เมื่อวิเคราะห์ทางสถิติโดยจัดระดับ

สภาพการบริการขั้นพื้นฐานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่าสภาพการบริการขั้นพื้นฐานของประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-5 ระดับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

สภาพความเป็นอยู่	ประชากร		ร้อยละ
	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	รวม
	(N = 63)	(N = 47)	(N = 110)
สภาพเศรษฐกิจ (5 คะแนน)			
ต่ำ (0-1 คะแนน)	19.0	25.5	21.8
ปานกลาง (2-3 คะแนน)	65.1	74.5	69.1
สูง (4-5 คะแนน)	15.9	0.0	9.1
$\chi^2 = 11.676$ Sig. = 0.002*			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.2	2.0	2.1
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.9	0.7	0.9
ค่าสูงสุด (คะแนน)	5	3	5
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1	1	1
สภาพสังคม (8 คะแนน)			
ต่ำ (0-2 คะแนน)	0.0	0.0	0.0
ปานกลาง (3-5 คะแนน)	36.5	31.9	34.5
สูง (6-8 คะแนน)	63.5	68.1	65.5
$\chi^2 = 0.905$ Sig. = 0.636			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	5.9	6.0	5.9
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	1.1	1.0	1.1
ค่าสูงสุด (คะแนน)	8	8	8
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	3	4	3

หมายเหตุ * มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-5 ระดับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร (ต่อ)

สภาพความเป็นอยู่	ประชากร		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
สภาพการบริการขั้นพื้นฐาน (7 คะแนน)			
ต่ำ (0-2 คะแนน)	3.2	6.4	4.5
ปานกลาง (3-5 คะแนน)	65.1	46.8	57.3
สูง (6-7 คะแนน)	31.7	46.8	38.2
$\chi^2 = 2.587$ Sig. = 0.108			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	4.8	5.0	4.9
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	1.1	1.3	1.2
ค่าสูงสุด (คะแนน)	7	7	7
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	2	2	2

หมายเหตุ * มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

จากผลการศึกษาที่กล่าวมา สามารถสรุปตามสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1.6.1 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.6.1.1 ประชากรหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน
ผลการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการศึกษาตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยประชากรในหมู่ที่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าหมู่ที่ 5

สมมติฐานที่ 1.6.1.2 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพสังคมไม่แตกต่างกัน
ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้านมีสภาพสังคมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.1.3 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.5 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร

การศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันนั้น เป็นการศึกษาถึงคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย ความพึงพอใจด้านอาชีพ ความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐาน และความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัว รวม 39 ข้อ โดยแบ่งระดับความพึงพอใจออกเป็น 3 ระดับ คือ ต่ำ ปานกลาง และสูง ดังแสดงผลการศึกษาในตารางที่ 4-6

4.5.1 ความพึงพอใจรวม

ในการศึกษาความพึงพอใจโดยรวมนั้น พบว่าประชากรที่ศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 2.54 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน โดยประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกัน กล่าวคือ กลุ่มเยาวชน 2.58 คะแนน กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน 2.53 คะแนน และกลุ่มแม่บ้าน 2.49 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากร ร้อยละ 64.7 มีความพึงพอใจรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนที่เหลืออยู่ในระดับสูง โดยไม่พบประชากรที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีความพึงพอใจรวมส่วนใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 69.1, 68.1 และ 55.2 ตามลำดับ เมื่อนำคะแนนความพึงพอใจมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

4.5.2 ความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจในแต่ละด้านแล้ว พบว่าประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 2.69 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน โดยในกลุ่มเยาวชนมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.89 คะแนน รองลงมา คือกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน 2.64 คะแนน และกลุ่มแม่บ้าน 2.52 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษาถึงร้อยละ 96.5 มีความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยอยู่ในระดับสูงและปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบผลการศึกษานี้ลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยในระดับสูงและปานกลาง ร้อยละ 97.3, 91.5 และ 98.5 ตามลำดับ เมื่อนำคะแนนความพึงพอใจมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่าประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

4.5.3 ความพึงพอใจด้านอาชีพ

พบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดมีคะแนนความพึงพอใจด้านอาชีพเฉลี่ย 2.00 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน โดยพบว่าในกลุ่มเยาวชน มีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด 2.42 คะแนน ขณะที่กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และแม่บ้านมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 1.87 และ 1.72 คะแนน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ร้อยละ 59.4 ของประชากรที่ศึกษา มีความพึงพอใจด้านอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาอยู่ในระดับสูง และระดับต่ำ เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง กล่าวคือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 65.5 กลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ 51.1 และกลุ่มเยาวชน ร้อยละ 55.2 รองลงมา กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และกลุ่มแม่บ้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 20.9 และ 34.0 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มเยาวชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 22.3 เมื่อนำคะแนนความพึงพอใจมาวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีความพึงพอใจด้านอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

4.5.4 ความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐาน

จากการศึกษาความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐาน พบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานเฉลี่ย 2.56 คะแนน โดยพบว่ากลุ่มแม่บ้านมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยเท่ากับกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน คือ 2.59 คะแนน ในขณะที่กลุ่มเยาวชนมีคะแนนเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก คือ 2.48 คะแนน

เมื่อพิจารณาถึงระดับความพึงพอใจตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง และสูงถึงร้อยละ 99.1 โดยในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และแม่บ้านที่ทำการศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง และสูง โดยไม่พบประชากรที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำเลย ในขณะที่กลุ่มเยาวชน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง และสูง ร้อยละ 97.0 และเมื่อนำคะแนนความพึงพอใจมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

4.5.5 ความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัว

พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวเฉลี่ย 2.78 คะแนน โดยพบว่าประชากรในแต่ละกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.80 คะแนน ขณะที่กลุ่มเยาวชนมีคะแนนเฉลี่ย 2.79 คะแนน และกลุ่มแม่บ้านมีคะแนนเฉลี่ย 2.73 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 55.8 รองลงมา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 42.9 เมื่อพิจารณาประชากรในแต่ละกลุ่ม พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน แม่บ้าน และเยาวชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 53.6, 57.4 และ 58.2 รองลงมา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 45.5, 40.4 และ 40.3 ตามลำดับ เมื่อนำคะแนนความพึงพอใจมาวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-6 ระดับความพึงพอใจ จำแนกตามกลุ่มประชากร

ระดับความพึงพอใจ	ร้อยละ			รวม (N = 224)
	กลุ่มประชากร			
	หัวหน้าครัวเรือน (N = 110)	แม่บ้าน (N = 47)	เยาวชน (N = 67)	
ความพึงพอใจรวม (4 คะแนน)				
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	0.0	0.0	0.0	0.0
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	69.1	68.1	55.2	64.7
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	30.9	31.9	44.8	35.3
$\chi^2 = 3.800$ Sig. = 0.149				
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.53	2.49	2.58	2.54
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.33	0.38	0.47	0.39
ค่าสูงสุด (คะแนน)	3.54	3.36	3.46	3.54
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1.78	1.35	1.51	1.35
ความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย (4 คะแนน)				
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	2.7	8.5	1.5	3.6
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	47.3	46.8	35.8	43.8
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	50.0	44.7	62.7	52.7
$\chi^2 = 4.215$ Sig. = 0.122				
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.64	2.52	2.89	2.69
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.63	0.69	0.61	0.65
ค่าสูงสุด (คะแนน)	4.00	4.00	4.00	4.00
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1.00	0.60	1.20	0.60

หมายเหตุ * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-6 ระดับความพึงพอใจ จำแนกตามกลุ่มประชากร (ต่อ)

ระดับความพึงพอใจ	กลุ่มประชากร			ร้อยละ
	หัวหน้าครัวเรือน	แม่บ้าน	เยาวชน	รวม
	(N = 110)	(N = 47)	(N = 67)	(N = 224)
ความพึงพอใจด้านอาชีพ (4 คะแนน)				
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	20.9	34.0	3.0	18.3
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	65.5	51.1	55.2	59.4
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	13.6	14.9	41.8	22.3
$\chi^2 = 33.041$ Sig. = 0.000*				
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	1.87	1.72	2.42	2.00
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.68	0.73	0.68	0.74
ค่าสูงสุด (คะแนน)	3.86	3.00	4.00	4.00
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	0.60	0.20	0.80	0.20
ความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐาน (4 คะแนน)				
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	0.0	0.0	3.0	0.9
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	60.9	59.6	53.7	58.5
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	39.1	40.4	43.3	40.6
$\chi^2 = 0.304$ Sig. = 0.859				
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.59	2.59	2.48	2.56
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.35	0.38	0.54	0.42
ค่าสูงสุด (คะแนน)	3.43	3.57	3.43	3.57
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1.62	1.43	1.29	1.29

หมายเหตุ * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-6 ระดับความพึงพอใจ จำแนกตามกลุ่มประชากร (ต่อ)

ระดับความพึงพอใจ	กลุ่มประชากร			ร้อยละ
	หัวหน้าครัวเรือน	แม่บ้าน	เยาวชน	รวม
	(N = 110)	(N = 47)	(N = 67)	(N = 224)
ความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัว (4 คะแนน)				
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	0.9	2.1	1.5	1.3
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	45.5	40.4	40.3	42.9
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	53.6	57.4	58.2	55.8
$\chi^2 = 0.418$ Sig. = 0.811				
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.80	2.73	2.79	2.78
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.52	0.56	0.50	0.52
ค่าสูงสุด (คะแนน)	4.00	3.67	4.00	4.00
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1.00	1.00	1.17	1.00

หมายเหตุ * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการศึกษาความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ของประชากร สามารถสรุปตามสมมติฐาน ได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1.6.2 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่โดยรวม และในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.6.2.1 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.2.2 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.2.3 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านอาชีพไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจด้านอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.2.4 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจด้านการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.2.5 ประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน มีระดับความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจด้านชีวิตครอบครัวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.6 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร

ในการประเมินระดับคุณภาพชีวิตของประชากร จะทำการประเมินจากคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ โดยการให้ค่าคะแนน และนำมาพิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 ซึ่งผลการประเมินแสดงไว้ในตารางที่ 4-7

4.6.1 คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ

พบว่า ประชากรที่ศึกษามีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุเฉลี่ย 13.05 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน โดยในหมู่ที่ 4 และ 5 มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 13.00 และ 13.11 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนคุณภาพชีวิตเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษามีคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับปานกลาง และสูงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ร้อยละ 51.8 และ 48.2 ตามลำดับ โดยไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำเลย เมื่อพิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน พบว่าในหมู่ที่ 4 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 55.6 ในขณะที่หมู่ที่ 5 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 53.2 และไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับต่ำในทั้ง 2 หมู่บ้านเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นผลเนื่องจากการได้รับการชดเชยทางด้านต่าง ๆ ทำให้ประชากรมีสภาพเศรษฐกิจ-สังคมค่อนข้างดี และมีการบริการขั้นพื้นฐานที่ครบถ้วน ส่งผลให้มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับปานกลางและสูง เมื่อนำคะแนนคุณภาพชีวิตมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.6.2 คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

ประชากรที่ทำการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจเฉลี่ย 2.54 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน โดยประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 2.54 และ 2.55 คะแนน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาคะแนนคุณภาพชีวิตเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษา ร้อยละ 64.5 มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 35.5 และไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำเลย โดยในหมู่ที่ 4 และ 5 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 63.5 และ 66.0 ตามลำดับ และไม่พบประชากรที่มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับต่ำ ทั้ง 2 หมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากการได้รับการชดเชยด้านต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้ว ประกอบกับช่วงเวลากว่า 10 ปี ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอพยพ จึงทำให้เกิดความเคยชิน ส่งผลให้ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางและสูง และเมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.6.3 คุณภาพชีวิตโดยรวม

จากการประเมินระดับคุณภาพชีวิตทางด้านวัตถุ ร่วมกับคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ พบ ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากรที่ทำการศึกษา ดังนี้

ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดมีคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมเฉลี่ย 7.19 คะแนน โดยพบว่าใน หมู่ที่ 4 และ 5 มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ 7.16 และ 7.21 คะแนน

เมื่อพิจารณาคะแนนคุณภาพชีวิตเทียบกับเกณฑ์ พบว่า ประชากรที่ศึกษา ร้อยละ 64.5 มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 35.5 โดยไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำเลย เมื่อพิจารณาในรายหมู่บ้าน พบว่า ประชากรใน หมู่ที่ 4 และ 5 มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 63.5 และ 66.0 ตามลำดับ โดยไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่พบ ประชากรที่มีคุณภาพชีวิตด้านวัตถุและจิตใจในระดับต่ำ ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของ ประชากรที่ศึกษา ซึ่งได้มาจากการคิดคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุและจิตใจรวมกัน อยู่ในระดับ ปานกลางและสูง และเมื่อนำคะแนนคุณภาพชีวิตมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยจัดระดับคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับต่ำและปานกลาง และระดับสูง พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชา กรทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4-7 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร

ร้อยละ			
คุณภาพชีวิต	ประชากร		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	
	(N = 63)	(N = 47)	
คุณภาพชีวิตด้านวัตถุ			
ต่ำ (0-6 คะแนน)	0.0	0.0	0.0
ปานกลาง (7-13 คะแนน)	55.6	46.8	51.8
สูง (14-20 คะแนน)	44.4	53.2	48.2
$\chi^2 = 0.825$ Sig. = 0.364			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	13.00	13.11	13.04
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	1.85	2.05	1.93
ค่าสูงสุด (คะแนน)	17	16	17
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	8	8	8
คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ			
ต่ำ (0-1.33 คะแนน)	0.0	0.0	0.0
ปานกลาง (1.34-2.67 คะแนน)	63.5	66.0	64.5
สูง (2.68-4.00 คะแนน)	36.5	34.0	35.5
$\chi^2 = 0.072$ Sig. = 0.789			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	2.54	2.55	2.54
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	0.31	0.30	0.30
ค่าสูงสุด (คะแนน)	3.20	3.43	3.43
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	1.85	1.97	1.85

ตารางที่ 4-7 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร (ต่อ)

ร้อยละ			
คุณภาพชีวิต	ประชากร		รวม (N = 110)
	หมู่ที่ 4 (N = 63)	หมู่ที่ 5 (N = 47)	
คุณภาพชีวิตโดยรวม			
ต่ำ (3-4 คะแนน)	0.0	0.0	0.0
ปานกลาง (5-7 คะแนน)	63.5	66.0	64.5
สูง (8-9 คะแนน)	36.5	34.0	35.5
$\chi^2 = 0.071$ Sig. = 0.789			
ค่าเฉลี่ย (คะแนน)	7.18	7.21	7.19
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (คะแนน)	1.23	1.10	1.17
ค่าสูงสุด (คะแนน)	9	9	9
ค่าต่ำสุด (คะแนน)	6	6	6

จากผลการศึกษาระดับคุณภาพชีวิต สามารถสรุปผลตามสมมติฐาน ได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1.6.3 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม และในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.6.3.1 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ (คะแนนรวมของสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน) ไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.3.2 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน) ไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 1.6.3.3 ประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม (ด้านวัตถุและด้านจิตใจ) ไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.7 ปัญหาในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลาน

จากผลการศึกษาแบบสอบถามประชากรทั้ง 3 กลุ่ม ที่แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วน ของปัญหาในหมู่บ้านอพยพ พบปัญหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (ตารางที่ 4-8)

4.7.1 ปัญหาด้านที่ดินทำกิน

เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างมากในหมู่บ้าน เมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้ที่ตอบทั้งหมด ซึ่งพบว่ามากกว่าร้อยละ 98 มีปัญหาในด้านที่ดินทำกิน โดยในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน พบร้อยละ 90.9 และกลุ่มแม่บ้าน และเยาวชน พบร้อยละ 100.0 เนื่องจากขนาดที่ดินที่มีจำกัด ครัวเรือนละ 19 ไร่ และดินในพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ได้ผลผลิตจากยางพาราไม่มากนัก ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม และในบางครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนหลายคน พบว่าสมาชิกที่อยู่วัยทำงานบางคนไม่มีอาชีพ ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนซึ่งได้มาจากการทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอกับความต้องการ นอกจากนี้ในปัจจุบันได้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้ราคายางพาราลดลง แต่ราคาสินค้าที่จำเป็นต่าง ๆ สูงขึ้น สถานะเศรษฐกิจของประชากรในหมู่บ้านจึงมีปัญหาอย่างมาก

4.7.2 ปัญหาด้านสาธารณสุข

พบว่า ร้อยละ 25.3 จากจำนวนผู้ที่ตอบแบบสอบถามในส่วนนี้ทั้งหมด มีปัญหาเกี่ยวกับสถานีนอนมัยบ้านเขี้ยวหลาน-ไกรสร โดยพบในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 30.2 และกลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ 29.7 เนื่องจากประชากรทั้งภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงใช้บริการจากสถานีนอนมัยเป็นจำนวนมาก แต่สถานีนอนมัยมีขนาดเล็ก และจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ทำให้พื้นที่การ

ให้บริการไม่เพียงพอ และการรักษาพยาบาลค่อนข้างล่าช้า แต่ในปี พ.ศ.2541 จะมีการขยายสถานีนามมายให้เป็นขนาดใหญ่ และมีจำนวนเจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้นเป็น 4 คน

4.7.3 ปัญหาด้านการศึกษา

จากจำนวนประชากรทั้ง 3 กลุ่ม พบผู้ที่มีปัญหาในด้านนี้ ร้อยละ 27.0 โดยในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน พบร้อยละ 25.0 แม่บ้าน ร้อยละ 13.5 และเยาวชน ร้อยละ 43.9 เมื่อพิจารณาจำนวนผู้ที่ตอบจะเห็นได้ว่าในกลุ่มเยาวชนพบจำนวนผู้ที่มีปัญหาสูงกว่าอีก 2 กลุ่ม เนื่องจากเยาวชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหานี้ ซึ่งปัญหาที่พบ คือ ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่งผลให้นักเรียนในระดับนี้ต้องเดินทางไปศึกษาในตัวอำเภอ หรือจังหวัด ทำให้เสียเวลาในการเดินทาง และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่ในปี พ.ศ.2541 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในหมู่บ้าน จะทำการเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ยังพบว่าบางครัวเรือนไม่มีเงินสำหรับส่งลูกเรียนหนังสือ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

4.7.4 ปัญหาด้านการบริการขั้นพื้นฐาน

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนผู้ที่มีปัญหาในด้านนี้จากจำนวนผู้ที่ตอบทั้งหมด จะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่ง โดยแบ่งเป็นปัญหาในด้านไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร และพบว่าประชากรมีปัญหาด้านน้ำประปามากที่สุด คือ ร้อยละ 90.8 รองลงมา เป็นปัญหาด้านการคมนาคม ร้อยละ 65.5 การติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 28.7 และไฟฟ้า ร้อยละ 24.7

4.7.4.1 ปัญหาน้ำประปา ที่พบส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านคุณภาพน้ำ กล่าวคือ น้ำมีกลิ่นเหม็น มีโคลน และมีสนิมเหล็ก ทำให้ประชากรไม่สามารถบริโภคได้ และพบปัญหาเมื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น การทำความสะอาด เนื่องจากถังเก็บน้ำประปา และท่อส่งน้ำสกปรกและเป็นสนิม นอกจากนี้ยังพบว่าน้ำประปาหยุดไหลบ่อยครั้ง

4.7.4.2 ปัญหาด้านการคมนาคม พบว่าถนนที่ใช้ในการเดินทางภายในหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสุขาภิบาลตำบลเขาพัง ชำรุดเสียหายค่อนข้างมาก ทำให้เกิดปัญหาในเส้นทางภายในหมู่บ้าน และการเดินทางไปประกอบอาชีพโดยเฉพาะในฤดูฝน เนื่องจากยังไม่มีถนนเข้าไปถึงสวนยางพาราทุกแห่ง และบางครัวเรือนมีสวนยางพาราอยู่ห่างจากที่พักอาศัยถึง 10 กิโลเมตร

4.7.4.3 ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร พบปัญหาโทรศัพท์สาธารณะภายในหมู่บ้านมีจำนวนน้อย และชำรุดบ่อยครั้ง นอกจากนี้ยังไม่มีโทรศัพท์ในแต่ละบ้าน

4.7.4.4 ปัญหาด้านไฟฟ้า พบว่ามีการตก-ดับ และหม้อแปลงระเบิดบ่อยครั้ง

4.7.5 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

จากการสอบถาม พบว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในหมู่บ้าน คือ แหล่งน้ำธรรมชาติในหมู่บ้าน ซึ่งประชากรบางส่วนนำมาใช้ในการทำยางแผ่นสวกปรก และขาดแคลนในฤดูแล้ง โดยพบร้อยละ 27.0 จากจำนวนผู้ที่ตอบทั้งหมด และพบมากที่สุด ร้อยละ 36.5 ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน รองลงมา ร้อยละ 24.3 ในกลุ่มแม่บ้าน ปัญหาอื่น ๆ คือ ปัญหาขยะ ซึ่งทางสุขาภิบาลไม่ค่อยมาจัดเก็บ โดยพบร้อยละ 12.6 จากจำนวนผู้ที่ตอบทั้งหมด

ตารางที่ 4-8 ปัญหาในหมู่บ้านอพยพ จำแนกตามกลุ่มประชากร

ปัญหา	ร้อยละ			
	กลุ่มประชากร *			รวม
	หัวหน้าครัวเรือน (N = 96)	แม่บ้าน (N = 37)	เยาวชน (N = 41)	
ด้านที่ดินทำกิน	97.9	100.0	100.0	98.8
ด้านสาธารณสุข	30.2	29.7	9.8	25.3
ด้านการศึกษา	25.0	13.5	43.9	27.0
ด้านการบริการพื้นฐาน				
- น้ำประปา	100.0	89.2	70.7	90.8
- การคมนาคม	67.7	70.3	56.1	65.5
- การติดต่อสื่อสาร	19.8	27.0	51.2	28.7
- ไฟฟ้า	31.1	35.1	0.0	24.7
ด้านสิ่งแวดล้อม				
- แหล่งน้ำ	36.5	24.3	7.3	27.0
- ขยะ	11.5	5.4	21.9	12.6

หมายเหตุ * คัดจากจำนวนผู้ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาคุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ เพื่อชี้ให้เห็นถึงระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบวัดความพึงพอใจ และการสัมภาษณ์ระดับลึก จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึกใช้วิธีการพรรณนา และข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบวัดความพึงพอใจทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Sciences) ข้อมูลที่ทำการวิเคราะห์แล้วจะนำเสนอโดยใช้อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และไคสแควร์ ซึ่งสามารถอภิปรายและสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานของประชากร

จากการศึกษา พบว่ากลุ่มหัวหน้าครัวเรือนทั้งในหมู่ที่ 4 และ 5 มีสภาพทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันในทุกตัวชี้วัด เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.3 ประกอบอาชีพหลักในการทำสวนยางพาราที่ทางเขื่อนรัชชประภาได้จัดเตรียมไว้ ครัวเรือนละ 19 ไร่ และร้อยละ 66.4 ไม่มีอาชีพรอง ทำให้ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้สุทธิต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี และมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 17,116 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้ที่ค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับผลการศึกษาของ Montti (1996: 163-169) ที่ทำการศึกษารูปแบบการจัดตั้งหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อนในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะเขื่อนสิรินธร เขาแหลม บางกลาง และรัชชประภา โดยสำรวจหมู่บ้านอพยพจากทั้ง 4 เขื่อน และพบว่าประชากรในหมู่บ้านอพยพเขื่อนหาลานมีรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือน 68,237 บาทต่อปี เหตุที่รายได้มีความแตกต่างกันมากเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าในปี พ.ศ.2540 ช่วงที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล ได้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ราคายางพาราต่ำลง ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนลดลงด้วย ในด้านการมี

เงินออม พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม ร้อยละ 83.6 และมีหนี้สิน ร้อยละ 80.9 ซึ่งส่วนใหญ่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และสหกรณ์ เนื่องจากทางเขื่อนรัชชประภาได้ประสานงานให้ ธกส. เข้ามาให้เงินกู้แก่ประชากรเพื่อส่งเสริมการทำสวนยางพารา หลังจากประชากรอพยพเข้ามาอยู่ได้เพียง 2 ปี โดยให้ ธกส. จำยให้เป็นรายเดือน พร้อมกับจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในหมู่บ้านซึ่งเป็นสหกรณ์สาขาที่ชาวบ้านรวบรวมเงินทุนตั้งกันขึ้นมาเอง ดังนั้นจึงพบว่าประชากรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าว สำหรับการมีเอกสารสิทธิในที่ดิน พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.4 มีเอกสารสิทธิในที่ดินอยู่อาศัย แต่ในที่ดินทำกินส่วนใหญ่ร้อยละ 88.1 ยังไม่มีเอกสารสิทธิ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการขอเอกสารสิทธิ ทั้งที่ดินทำกินและที่ดินอยู่อาศัยในปัจจุบันไม่เพียงพอกับความต้องการของสมาชิกในครัวเรือน แต่ประชากรส่วนใหญ่ไม่ต้องการขาย และไม่ต้องการย้ายไปอยู่ที่อื่น

ในด้านสุขภาพอนามัย พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.6 สมาชิกในครัวเรือนไม่ป่วยเป็นโรคที่สำคัญ แต่จากการสัมภาษณ์ระดับลึกพบประชากรเป็นโรคมาลาเรียบ้าง ถ้ามีการเจ็บป่วยเล็กน้อยส่วนใหญ่จะไปรับการรักษาที่สถานีนานามัย ร้อยละ 84.5 และในกรณีเจ็บป่วยมาก ร้อยละ 90.0 ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ (โรงพยาบาลบ้านตาขุน และโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี) ในด้านการติดสิ่งเสพติด พบประชากรส่วนใหญ่ไม่ติดสิ่งเสพติด ร้อยละ 91.8 ผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับข้อมูลจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านตาขุน ซึ่งพบจำนวนคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 5 ราย (จากคดีทั้งหมด 19 ราย) ในปี พ.ศ.2539 เป็น 7 ราย (จากคดีทั้งหมด 12 ราย) ในช่วง 9 เดือนแรกของปี พ.ศ.2540 ในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน พบว่าประชากรมีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ดี ร้อยละ 78.7 และกับเพื่อนบ้าน ร้อยละ 93.6 เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วเป็นเครือญาติกัน ในด้านการศึกษา พบประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 78.2 มีสมาชิกในครัวเรือนอ่านออกเขียนได้ทุกคน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม พบว่ากิจกรรมที่ประชากรเข้าร่วมมากที่สุด คือ การปลูกต้นไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมของเขื่อนรัชชประภา สำหรับภายในหมู่บ้านไม่พบกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

ในด้านการบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำ และการคมนาคม ซึ่งทางเขื่อนรัชชประภาได้จัดสร้างให้ภายในหมู่บ้านนั้น สรุปได้ว่าในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน แต่พบไฟตกหรือดับบ่อย ร้อยละ 96.3 ในเรื่องแหล่งน้ำบริโภค ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดบริโภคน้ำฝน และไม่มีปัญหาในด้านคุณภาพน้ำ ในเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคนั้น ส่วนใหญ่ใช้น้ำประปา และมีปัญหาด้านคุณภาพน้ำมากถึง ร้อยละ 93.6 ปัญหาที่พบ คือ น้ำมีตะกอนขุ่น มีกลิ่นเหม็น มีสนิมเหล็ก และน้ำหยาบไหลบ่อ ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ ร้อยละ 40.4 รองลงมาใช้น้ำฝน ร้อยละ 35.6 และไม่มีปัญหาด้านคุณภาพน้ำ ร้อยละ 58.7 ในเรื่องการคมนาคม

พบว่า ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 68.8 และเดินเท้า ร้อยละ 55.4 ในการเดินทางภายในหมู่บ้าน และใช้รถโดยสารประจำทาง ร้อยละ 79.5 และใช้รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 42.0 ในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน ในด้านความสะดวกในการเดินทาง พบว่าประชากรที่ศึกษา ร้อยละ 80.9 มีความสะดวกในการเดินทางภายในหมู่บ้าน และร้อยละ 81.8 มีความสะดวกในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน สำหรับในด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ โทรศัพท์ และไปรษณีย์ ซึ่งมีขึ้นในหมู่บ้านหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านอพยพให้เป็นสุขาภิบาลตำบลเขาพังในปี พ.ศ.2535 นั้น พบว่าส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ ร้อยละ 92.9 และหออกระจายข่าว ร้อยละ 76.8 สำหรับการติดต่อกับบุคคลภายนอกหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์ ร้อยละ 58.0 ไปติดต่อเอง ร้อยละ 35.7 และส่วนใหญ่มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 74.5

เมื่อทำการประเมินสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐาน โดยให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดในแต่ละด้าน พบว่า ประชากรในหมู่ที่ 4 มีคะแนนสภาพเศรษฐกิจเฉลี่ย 2.24 คะแนน สูงกว่าหมู่ที่ 5 ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 2.00 คะแนน เมื่อพิจารณาระดับคะแนนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยในหมู่ที่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าประชากรในหมู่ที่ 5 เนื่องจากไม่พบประชากรที่มีสภาพเศรษฐกิจในระดับสูงในหมู่ที่ 5 และเมื่อวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากประชากรในหมู่ที่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าหมู่ที่ 5 เกือบทุกตัวชี้วัด แม้ไม่มากจนมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อให้ค่าคะแนนและคิดคะแนนโดยรวมออกมาทำให้ระดับคะแนนที่ได้มีความแตกต่างกัน สำหรับในด้านสภาพสังคม พบประชากรมีคะแนนเฉลี่ย 5.97 คะแนน โดยหมู่ที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าหมู่ที่ 4 เล็กน้อย เมื่อพิจารณาระดับคะแนนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสภาพสังคมอยู่ในระดับสูง โดยไม่พบประชากรที่มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ และประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพสังคมที่ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับด้านการบริการขั้นพื้นฐาน พบว่าประชากรในหมู่ที่ 4 และ 5 มีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาระดับคะแนนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบส่วนใหญ่มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานในระดับปานกลาง ร้อยละ 57.3 และประชากรทั้ง 2 หมู่บ้าน มีสภาพการบริการขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 เหตุที่พบคะแนนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกัน และได้เข้าร่วมทำกิจกรรมภายในหมู่บ้านทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านมีสถานที่ให้บริการด้านสาธารณสุขและการศึกษาทำให้ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่อยู่ในระดับที่ดี

5.2 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบันของประชากร

พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีคะแนนความพึงพอใจรวมเฉลี่ย 2.536 คะแนน จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่ม พบว่า ทั้ง 3 กลุ่มมีคะแนนความพึงพอใจรวมเฉลี่ยใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ พบว่า ประชากรที่ศึกษามีความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน ดังเห็นได้จากคะแนนความพึงพอใจ ซึ่งพบว่าประชากรร้อยละ 64.7 มีความพึงพอใจรวมอยู่ในระดับปานกลาง และร้อยละ 35.3 ในระดับสูง โดยไม่พบประชากรที่อยู่ในระดับต่ำ และเมื่อวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า ประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากประชากรได้อพยพมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นเวลาานกว่า 10 ปี จึงสามารถปรับตัวและเกิดความเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก ที่พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิชัย เหลืองธรรมชาติ (2532: 65-67) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความพึงพอใจและการปรับตัวของประชากรในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลาน และพบว่าประชากรผู้อพยพมีความพึงพอใจและสามารถปรับตัวได้มากในทุก ๆ ด้าน

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจในแต่ละด้าน พบว่าในด้านอาชีพ ประชากรมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ คือ 2.00 คะแนน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมักรการ (2534: 150-160) ที่ทำการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของคนไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองและชาวชนบท และพบว่าชาวชนบทและผู้อยู่ในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร มีความพึงพอใจในเรื่องงาน และรายได้ต่ำ เช่นเดียวกับปาริชาติ สุขุม (2535; อ้างในอัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล 2535: 4-10) ซึ่งศึกษาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมืองในสี่เมืองหลัก คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สงขลา และขอนแก่น พบว่าประชากรมีความพึงพอใจในรายได้ต่ำสุด และเมื่อพิจารณาประชากรทั้ง 3 กลุ่ม พบว่ามีคะแนนความพึงพอใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากกลุ่มเยาวชนไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการประกอบอาชีพ จึงทำให้มีความพึงพอใจในระดับสูง และมีคะแนนเฉลี่ยที่ค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มแม่บ้าน และหัวหน้าครัวเรือน แต่กลุ่มแม่บ้านซึ่งพบระดับความพึงพอใจในระดับต่ำมากที่สุด และมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด เพราะว่าเป็นผู้รับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายภายในบ้าน เมื่ออาชีพการทำสวนยางพาราให้รายได้ไม่ดี จึงทำให้มีความพึงพอใจน้อยกว่าอีก 2 กลุ่ม และเมื่อจัดช่วงคะแนนก็พบประชากร ร้อยละ 59.4 มีความพึงพอใจด้านอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิชัย เหลืองธรรมชาติ (2532:65-67) ที่พบว่าประชากรในหมู่บ้านอพยพเขี้ยวหลานส่วน

ใหญ่ ร้อยละ 58.9 มีความพึงพอใจในด้านการประกอบอาชีพมาก เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากในปัจจุบันประชากรประสบปัญหาในด้านความไม่เพียงพอของที่ดินทำกินซึ่งมีจำนวนจำกัด เพียง 19 ไร่ต่อครัวเรือน และดินในที่ดินบางส่วนขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ได้ผลผลิตค่อนข้างน้อย ประกอบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ยางพารามีราคาต่ำ ส่งผลให้รายได้จากการทำสวนยางพาราไม่เพียงพอกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ปัญหาด้านอาชีพที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้พบในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่อื่น ๆ เช่นเดียวกัน กล่าวคือ จากการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหลังการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ โดยบริษัท เช่าที่อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2530: 5-8 - 5-10) พบว่า ชุมชนที่จัดสรรใหม่ของเขื่อนศรีนครินทร์และเขื่อนท่าทุ่งนา มีปัญหาในด้านอาชีพ และที่ดินทำกิน เนื่องจากขนาดที่ดินทำกินไม่เพียงพอคุณภาพดินต่ำ และการขาดแคลนน้ำ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริมทำให้รายได้ต่อครัวเรือนค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดในจังหวัดกาญจนบุรี และจากการศึกษาถึงคุณภาพชีวิตของชาวนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ของชาญ เมตต์กรณ์จิต (2536: 77-78) พบปัญหาในด้านอาชีพเช่นกัน โดยมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพดินในพื้นที่ส่วนหนึ่งของนิคมที่ใช้ทำการเกษตร การขาดแคลนน้ำเพื่อการบริโภค และการเกษตร

ในด้านการบริการขั้นพื้นฐาน พบว่าประชากรมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยค่อนข้างสูง คือ 2.56 คะแนน เมื่อจัดช่วงคะแนน พบว่าประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 โดยพบว่าประชากร ร้อยละ 58.5 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง และร้อยละ 40.6 ในระดับสูง เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากในหมู่บ้านมีการบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ อันได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และน้ำประปา ซึ่งทางเขื่อนรัชชประภาได้ชดเชยให้อย่างพร้อมมูล แม้ว่าในปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เสื่อมโทรมลง และชำรุดเสียหายในบางส่วน แต่ประชากรยังคงมีความพอใจเมื่อเทียบกับก่อนมีเขื่อนรัชชประภาซึ่งไม่มีสิ่งเหล่านี้เลย

ในด้านที่อยู่อาศัย และด้านชีวิตครอบครัว พบคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยค่อนข้างสูง คือ 2.69 และ 2.78 คะแนน ตามลำดับ เมื่อจัดช่วงคะแนน พบว่าประชากรทั้ง 3 กลุ่ม มีระดับความพึงพอใจทั้ง 2 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านที่อยู่อาศัย และชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 52.7 และ 55.8 ตามลำดับ เนื่องจากประชากรที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วเป็นเครือญาติกัน และรู้จักมักคุ้นกันมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการอพยพ ดังนั้นเมื่ออพยพมาอยู่ในหมู่บ้านจึงมีความสนิทสนมและไม่มีปัญหาขัดแย้งกัน

โดยภาพรวมแล้ว ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดมีความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน เนื่องจากไม่พบประชากรที่มีคะแนนความพึงพอใจรวมในระดับต่ำ

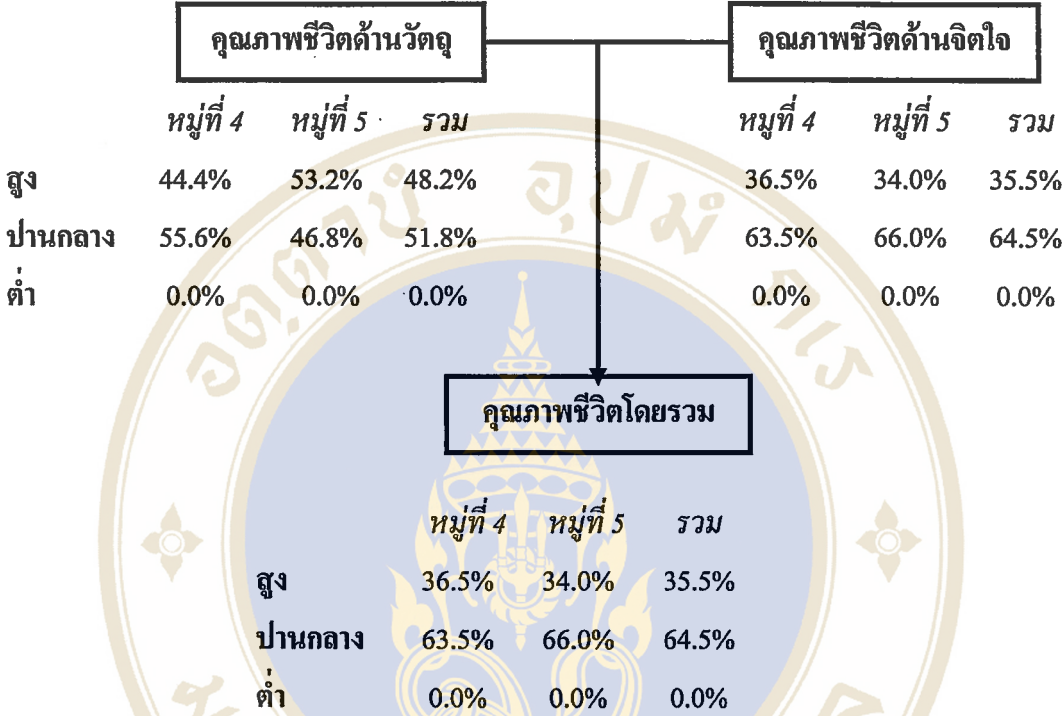
5.3 ระดับคุณภาพชีวิตของประชากร

การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชากร โดยให้ค่าคะแนนตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการบริการขั้นพื้นฐานเพื่อหาระดับคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และพิจารณาคะแนนที่ได้เทียบกับเกณฑ์ พบผลการศึกษาดังแสดงในภาพที่ 5-1 กล่าวคือ ประชากรมีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุอยู่ในระดับปานกลาง และระดับสูงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 51.8 และ 48.2 ตามลำดับ และไม่พบประชากรที่มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ สำหรับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ซึ่งวัดโดยใช้ความพึงพอใจนั้น พบว่า ร้อยละ 64.5 มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และไม่พบประชากรที่มีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน

เมื่อนำคะแนนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุ และด้านจิตใจ มาทำการประเมินเพื่อหาระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม พบว่า ประชากรที่ศึกษามีคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสูง ร้อยละ 64.5 และ 35.5 ตามลำดับ โดยไม่พบกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน เนื่องจากสภาพของหมู่บ้านอพยพในปัจจุบันมีระบบการบริการขั้นพื้นฐานครบถ้วน ทั้งไฟฟ้า ประปา การติดต่อสื่อสาร และการคมนาคม แม้ว่าคุณภาพจะไม่ค่อยดีนัก แต่ส่งผลให้หมู่บ้านอพยพมีความเจริญ และมีการพัฒนาไปค่อนข้างมาก ทำให้ประชากรมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ระดับลึกที่ว่าประชากรในปัจจุบันมีคุณภาพชีวิตที่ดีและดีขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต โดยให้ความเห็นว่าในอดีตมีข้อดีตรงที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ แต่มีข้อเสีย คือ ไม่มีไฟฟ้าใช้ และมีความลำบากในด้านการคมนาคม และการติดต่อสื่อสารทำให้ไม่ได้รับข่าวสารด้านต่าง ๆ จากภายนอก แต่ในปัจจุบันประชากรมีไฟฟ้า น้ำประปา และความสะดวกในด้านการคมนาคม และการติดต่อสื่อสารอย่างมาก ทำให้ได้รับรู้ข่าวสารในด้านต่าง ๆ มากกว่าในอดีต แต่ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูง และสอดคล้องกับผลการศึกษาของชาญ เมตต์กรูณจิต (2536: 77-78) ซึ่งทำการประเมินคุณภาพชีวิตของชาวนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ และพบว่าคุณภาพชีวิตของสมาชิกที่อพยพมาจากบริเวณอ่างเก็บน้ำอยู่ในระดับดีขึ้นเล็กน้อย โดยเฉพาะในเรื่องทางกายภาพเมื่อเทียบกับก่อนมีโครงการ และยังพบว่าค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น เนื่องจากต้องซื้อของทุกอย่างมาบริโภค ขณะที่ก่อนอพยพสามารถเก็บผักหาปลาตามธรรมชาติมาเป็นอาหารโดยไม่ต้องซื้อ

โดยภาพรวมแล้ว พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับที่ดี เนื่องจากผลการศึกษาไม่พบประชากรที่มีคุณภาพชีวิตทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ

ระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

ภาพที่ 5-1 ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากร

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชากรอพยพ ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) ของมาสโลว์ (Maslow 1954: 80-97) ที่กล่าวถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยที่ความต้องการในระดับต่ำกว่า ต้องได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ ก่อนจึงจะเกิดความต้องการในระดับสูงขึ้นไป ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์จากระดับต่ำถึงระดับสูง 5 ขั้น มีดังนี้

- 1) ความต้องการด้านกายภาพ (Physiological Needs)
- 2) ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs)
- 3) ความต้องการที่จะเป็นเจ้าของและต้องการความรัก (Belongingness and Love Needs)
- 4) ความต้องการด้านความภาคภูมิใจ (Esteem Needs)
- 5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization)

พบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ได้บรรลุความต้องการในขั้นที่ 1 2 และ 3 นั่นคือ ประชากรในหมู่บ้านได้บรรลุความต้องการด้านกายภาพซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ บรรลุความต้องการความปลอดภัย และบรรลุความต้องการที่จะเป็นเจ้าของและต้องการความรัก ซึ่งวัดได้จากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและระหว่างเพื่อน

5.4 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ในการจัดทำโครงการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ที่ต้องมีการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่โครงการเพื่อไปอยู่ในที่แห่งใหม่ ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

5.4.1 ควรมีการอบรม และให้คำแนะนำในเรื่องของอาชีพใหม่ ชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป และเรื่องของการใช้เงินชดเชย แก่ชาวบ้านทั้งก่อนที่จะอพยพไปอยู่ในที่แห่งใหม่ และหลังจากอพยพแล้ว จนชาวบ้านสามารถที่จะปรับตัวอยู่ได้ในชีวิตแบบใหม่

5.4.2 ควรจัดหาพื้นที่หมู่บ้านอพยพ ให้มีความเหมาะสมกับอาชีพใหม่ที่จัดเตรียมไว้ กล่าวคือ ถ้าจัดเตรียมอาชีพการทำเกษตรให้แก่ประชากรอพยพ ควรจัดหาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับทำการเกษตร นอกจากนี้ควรมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีจำนวนเพียงพอต่อการอยู่อาศัย และประกอบอาชีพ รวมไปถึงการขยายตัวของประชากรในอนาคต

5.4.3 ควรมีการจัดอบรม และส่งเสริมให้ประชากรมีอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากการทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว เพื่อให้ประชากรมีรายได้เสริม ซึ่งควรจัดฝึกอบรมและมีการประเมินผล อย่างต่อเนื่อง

5.4.4 ควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้ประชากรในพื้นที่หมู่บ้านอพยพเชี่ยวชาญหลาน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กวัยรุ่น ได้รับรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด

5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

5.5.1 ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของประชากรที่ถูกอพยพเนื่องจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ระหว่างโครงการที่มีการพิจารณาและดำเนินการแก้ไขผลกระทบอย่างมีระบบและมีแบบแผน กับโครงการในช่วงแรกที่ไม่ได้มีการวางแผนแก้ไขผลกระทบอย่างมีระบบเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขผลกระทบทางสังคมที่มีประสิทธิภาพสำหรับโครงการพัฒนาอื่น ๆ ในอนาคต

5.5.2 ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรอพยพ เพื่อที่จะหาแนวทางในการชดเชย และลดผลกระทบทางด้านสังคมที่มีต่อประชากรอพยพจากโครงการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2537). รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2536 จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.). กองวิชาการและแผนงาน. ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทกระทรวงมหาดไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเพิ่มเสริมกิจ.
- กระทรวงมหาดไทย. คณะอนุกรรมการประเมินผลการดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนในคณะกรรมการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับครัวเรือน. (2536). รายงานการประเมินผล โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน: การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2536. ม.ป.ท.
- กอบกุล ภูธรารณ. (2528). การศึกษาสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรที่อยู่ในนิคมจัดสรรใหม่ของโครงการเขื่อนต่าง ๆ : ศึกษากรณีเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี และเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2524). รายงานสรุป เรื่องการอพยพราษฎรโครงการเขื่อนเขี้ยวหลาน. ฝ่ายสำรวจและนิเวศวิทยา. ม.ป.ท.
- _____. (2526). การศึกษาด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมโครงการ. ข่าวสาร กฟผ., 13 (กรกฎาคม), 1-8.
- _____. (2530ก). เขื่อนรัชชประภา. ฝ่ายประชาณิตศ. ม.ป.ท.
- _____. (2530ข). รายงานการดำเนินงานแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเขี้ยวหลาน. ฝ่ายก่อสร้างพลังน้ำ. ม.ป.ท.
- _____. (2535). การติดตามและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเขื่อนรัชชประภา. ม.ป.ท.
- _____. (2539). เขื่อนอนนกะประสงค์. ฝ่ายประชาสัมพันธ์. เอกสารเผยแพร่.
- เจริญผล สุวรรณโชติ. (2529). การศึกษานอกโรงเรียนกับคุณภาพชีวิต. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน, 23 (สิงหาคม-กันยายน), 42-45.
- ฉัตรชัย คงสุข. (2535). ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการของแผนกคลังพัสดุฝ่ายกฏตการและโภชนาการภายในประเทศ บริษัทการบินไทย จำกัด. สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชาญ เมตต์กรุณจิต. (2536). การประเมินคุณภาพชีวิตของชาวนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก).
- จิตติมา รุติประวดี. (2532). การเข้าไปใช้บริการของชุมชนอื่นของประชากรหมู่บ้านอพยพเขื่อนรัชชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง. (2540). พฤติกรรมการดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เดวิด เมอร์เรย์. (2536). เขื่อน: เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย. (กรรณิการ์ พรหมเสาร์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา.
- ทวีวงศ์ ศรีบุรี (บรรณาธิการ). (2538). EIA การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท มายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- นริศ เจริญสุข. (2532). การศึกษาสภาพเศรษฐกิจเชิงเปรียบเทียบของสมาชิกหมู่บ้านอพยพโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เนตรดาว แพทย์กุล. (2534). คนหลังเขื่อน. วารสารดีเคต: หมายเหตุแห่งศวรรษ, 11(3), 38-51.
- บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด (SEATEC) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2530). การศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหลังการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ เล่มที่ 1 รายงานสรุป. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2531). เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศรีอนันต์.
- บุญสม หารยาศิริพจน์. (2535). คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุรฉัตร ฉัตรวีระ, ปณิดา วิไลผล, ชัยพงศ์ กิจแผ้วไพศาล และอรรณพ พรหมเชษฐ์. (2538). เขื่อน. วารสาร กฟผ., 4 (ตุลาคม-ธันวาคม), 10-21.
- เบญจา ขอดดำเนิน-แอ็ดติง, นุปผา ศิริรัมย์ และวาทีณี บุญชะลิกย์. (2533). การศึกษาเชิงคุณภาพ: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526). ทัศนคติ: การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประสิทธิ์ นิธิศยกุล และ ไพฑูรย์ พิทยาชาวล. (2526). ข้อมูลสถิติเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแหล่งน้ำ. จุลสารสภาวะแวดล้อม, 2 (ตุลาคม), 1-8.
- ปริมพร อำพันธุ์. (2538). ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณีสำนักงานเขตบางขุนเทียน. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พงศ์เทพ สัตบุตร์. (2538). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองศรีสะเกษ ภายหลังจากปรับปรุงโครงสร้างใหม่. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พัฒน์ กิติไพภรณ์. (2531). นานาพรรณชนะ: รุทกกิจเพื่อคุณภาพชีวิต...ของใคร. วารสารเศรษฐกิจและบริหารธุรกิจ, 15 (กรกฎาคม-ธันวาคม), 42-61.
- พิชัย บุญยะกาญจน์. (2537). วิศวกรรมแหล่งน้ำ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พินิจ ลาภธนานนท์ และ กอบกุล สามัคคี. (2537). เชื้อเนเขาแหลม: มุมมองการประเมินผลกระทบทางสังคม. วารสารวิจัยสังคม, 17 (ธันวาคม), 55-82.
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2538). สรุปผลการศึกษาผลกระทบทางสังคมที่มีต่อผู้อพยพจากการสร้างเขาลแหลม. ผลการสัมมนาเรื่อง การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนา. วันที่ 4 เมษายน 2535. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.
- พิมพ์ิลาส ดันติพงษ์. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน กรณีศึกษา จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิศพัฒน์ แสงธรรม. (2537). เชื้อเนปากมูล: การต่อสู้ยังไม่สิ้นสุด. ทางใหม่, 8 (พฤศจิกายน-ธันวาคม), 2-8.
- พุทธชาติ สิ้นฐานาว. (2540). คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2533). ชนบทไทย: การผันแปรในอนาคตกายหลังการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหานคร: บริษัท พี เอ ลีฟวิ่ง จำกัด.
- มนัส สุวรรณ. (ม.ป.ป.). อ่างเก็บน้ำและปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์. อัดสำเนา.
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2535). ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนต่อชาวบ้านที่ถูกโยกย้าย. อัดสำเนา.
- ไมเคิล เซอร์เนีย. (2532). การอพยพราษฎรที่ไม่สมัครใจออกจากพื้นที่และการพัฒนาชุมชนใหม่. ข่าวสาร กพผ. 19 (กันยายน), 11-15.
- ยุทธฉัย แก้วสัมฤทธิ์. (2533). ผลกระทบของโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำต่อราษฎรหมู่บ้านอพยพในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน). ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีสังคม.
- เลอลักษณ์ รัตนรักษ์. (2529). การศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และสังคมเนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนในหมู่บ้านอพยพ โครงการเขื่อนและอ่างเก็บน้ำห้วยกุ่ม จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรพล จันทรัมย์. (2532). ความต้องการอาชีพเสริมของประชากรอพยพตามสภาพแวดล้อมในโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรธิดา อัมมสุตใจ. (2540). คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (2535). จากเชี่ยวหลานถึงเขื่อนแก่งกรุง บทเรียนที่ผิดพลาดครั้งสำคัญ. ใน ก่อนจะไม่มีลมหายใจสำหรับพญานาค. (พิมพ์ครั้งที่ 1, หน้า 113-144). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.
- วันเพ็ญ วอกกลาง. (2535). คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิชัย เหลืองธรรมชาติ. (2532). ความพึงพอใจ และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ของประชากรในหมู่บ้านอพยพโครงการเขื่อนรัชชประภา (เชี่ยวหลาน). วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- วิเชียร เกตุสิงห์. (2526). สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2530). หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2534). เชื้อกับการสูญเสียที่ดินของชาวบ้าน กรณีศึกษา เชื้อนภูมิพล เชื้อนเขียวหวาน และเชื้อนปากมุล. เอกสารประกอบการสัมมนา นโยบายที่ดินกับการพัฒนาชนบท ครั้งที่ 2 เรื่อง วิกฤตการณ์ที่ดินเกษตรกรรมและทางเลือกในการแก้ปัญหา. วันที่ 31 สิงหาคม-1 กันยายน 2534. กรุงเทพมหานคร: ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2527). การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉบับแรก.
- ศิริ เกวตินสถิตย์. (2534). คำอธิบายประมวลกฎหมายที่ดินพร้อมกฎกระทรวงฯ และระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด.
- ศิริพงศ์ หังสพฤกษ์ และณัฐรา หังสพฤกษ์. (2535). การพัฒนาแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อม. ข่าวสาร กฟผ., 22 (มิถุนายน), 6-10.
- ศิริพรรณ ชาตสุกิจเมธี. (2540). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโรคต่อมลูกหมากโต. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถานีนามัยบ้านเขียวหวาน-ไกรสร. (2540). แบบรายงานสภาพการสุขภาพหมู่บ้านระดับตำบล. อัดสำเนา.
- สถาบันนโยบายศึกษา. (2539). คู่มือแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม. ม.ป.ท.
- สนธิ วรรณแสง, เครือพันธ์ ไบตระกูล, นิภาพร วัชรสินธุ์ และอินทรา เอี่ยมฉัตร. (2541). การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: บริษัท เอ็นไวร์ คอนเซ็ปต์ จำกัด.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2534). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรชัย พิศาลบุตร. (2528). เทคนิคการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2528). คู่มือฝึกอบรมวิทยากรระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลในโครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ใช้เครื่องชี้วัด จปฐ.). ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ. ม.ป.ท.
- _____. (2538). เครื่องชี้ภาวะสังคม 2535. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพริ้นติ้ง.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2536). ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ. กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. อัดสำเนา.
- _____. (2538). แนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. อัดสำเนา.
- _____. (ม.ป.ป.). แนวทางการเตรียมรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. อัดสำเนา.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2537). รายงานผลการพิจารณาศึกษาผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิต พิจารณาศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตในชนบทและชุมชนเมือง. กองกรรมาธิการ. คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา. ม.ป.ท.
- สำเริง แหงกระโทก. (2528). สรุปการอภิปรายเรื่อง แนวทางการประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุขมูลฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ. เอกสารรายงานการประชุมสัมมนาครั้งที่ 27 เรื่อง สื่อมวลชนและวงการบันเทิงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ. วันที่ 16-18 ธันวาคม 2528. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุโข อุบลทิพย์. (2532). บทบาทของสถาบันการศึกษา ศาสนา และสาธารณสุข ที่มีต่อการพัฒนาแบบผสมผสานของหมู่บ้านอพยพในโครงการเขื่อนเขี้ยวหลาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุจิตรา นิลเลิศ. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการอุปถัมภ์จากบุตรกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทยในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาประชากรศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต, สาขาวิชาประชากรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมักรการ. (2534). โครงการวิจัยสมบูรณ์แบบ เรื่อง คุณภาพชีวิตของคนไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2537). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ และวิศนี สิตตระกูล. (2539). การพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดสังคมและคุณภาพชีวิตในต่างประเทศ. ใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (บรรณาธิการ), การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1, หน้า 41-117). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุวมนตร์. (2530). ชีวิตใหม่...ในบ้านใหม่. ข่าวสาร กพข., 17 (สิงหาคม), 16-19.

เสาวนีย์ ตนะคุลย์. (2533). คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โสภณ สุวรรณะรุจิ. (2529). เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา เรื่องการจัดหมู่บ้านพัฒนาในถิ่นฐานใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี: ราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 28.

อดุล อิ่มโอชา. (2530). เขื่อนในประเทศไทย เล่ม 1: เขื่อนทดน้ำ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). องค์การค้ำของคุรุสภา: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อมรา พงศาพิชญ์. (2535). การบรรยายพิเศษ เรื่อง การประยุกต์วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยเพื่อการพัฒนาและการประเมินผลกระทบทางสังคม. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพกับการศึกษาสังคมไทยและการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนา. วันที่ 4 เมษายน 2535. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรณพ หุ่นดี. (2531). ยาและสิ่งเสพติดให้โทษ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อักษรบัณฑิต.

อัจฉรา นวจินดา และจิจิรัส ภิรมย์ธรรมศิริ. (2534). รายงานการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจตัวแปรกลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล. (2535). การศึกษาคุณภาพชีวิตเชิงพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อำนาจ ไกรสงคราม. (2538). การศึกษาคุณภาพชีวิตของชาชนบท: ศึกษากรณีอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม) คณะพัฒนสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- อู่แก้ว ประกอบไวทยกิจ บีเวอร์. (2538). มนุษย์-ระบบนิเวศ และสภาพนิเวศในประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- เอกอ สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. (2537). การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์โครงการเขื่อนราชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Dube, S. (1988). Modernization and Development. Tokyo University: The United Nations.
- Goldsmith, E. & Hildyard, N. (1984). The Social and Environment Effects of Large Dams Volume 1: Overview. United Kingdom: Quintrell.
- Hergenhahn, B.R. (1994). An Introduction to Theories of Personality. (4th ed.). Engle Wood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Johnson, R. A. & Gouri, K. B. (1992). Statistics: Principle and Methods. (3rd edition). University of Wisconsin at Madison, United States of America: John Wiley and Sons.
- Kalton, G. (1990). Introduction to Survey Sampling. (9th printing). United States of America: SAGE Publications.
- Mahidol University. Population Education Project. (1975). In a Sourcebook on Population Education. Bangkok: Mongkol Press.
- Maslow, A.H. (1954). Motivation and Personality. New York: Harper and Brothers.
- Montri Suwanmontri. (1996). An Assessment of Rural Resettlement Program in Thailand : A Case Study of Large Hydropower Dam Resettlements. Doctoral Dissertation in Population and Development, Faculty of Philosophy in Development Administration, The National Institute of Development Administration.
- Richard, P .J. & Thomas, A. M. (1984). Basic Needs and the Urban Poor. London: Croom Helm.
- Rungjarat Hutacharoen, Laddawan Thong-Nop & Sansanee Choowaew. (1990). Environmental Impact Assessment in Practice: With Special Reference to Thailand. (1st edition). Faculty of Environmental and Resource Studies. Mahidol University.
- Sharma, R. C. (1975). Population Trends Resources and Environment Handbook on Population Education. New Delhi: Tata McGraw Hill.

- Tatree Nontasak. (1978). The Nature of Quality of Life : A Comparison of Subjective and Objective Measures. Ph.D. Dissertation in Philosophy, Department of Sociology, Mississippi State University.
- Tiffin, J. & Mc Cormic, E.J. (1965). Industrial Psychology. Engle Wood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- UNESCO. (1980). Population Education : A Sourcebook on Content and Methodology. Bangkok: UNESCO Regional Office of Education in Asia and Oceania.
- UNESCO. (1980). Quality of Life : An Orientation of Population Education. Bangkok: UNESCO Regional Office of Education in Asia and Oceania.
- Vroom, W.H. (1964). Working and Motivation. New York: John Wiley and Sons.
- Wellestein, H. (1971). A Dictionary of Psychology. Maryland: Penquin Books.
- Wolman, B.B. (1973). Dictionary of Behavioral Science. Van Nostrand: Reinhold Company.

1. เครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน (กชช.2ค) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เริ่มใช้ ปี พ.ศ.2525 มี 6 กลุ่ม 37 ตัวชี้วัด ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสภาพพื้นฐาน มี 7 ตัวชี้วัด คือ เอกสารสิทธิ การมีไฟฟ้า การคมนาคม การประกอบธุรกิจในหมู่บ้าน แหล่งไม้ใช้สอยและเชื้อเพลิง สัตว์ใช้งาน และสิทธิในที่ดิน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผลผลิต รายได้ และการมีงานทำ มี 9 ตัวชี้วัด คือ การประกอบอาชีพและการมีงานทำ อัตราค่าจ้าง ผลผลิตจากการทำนา ผลผลิตจากการทำไร่ การประกอบอาชีพอื่นๆ การอพยพหางานทำ การรวมตัวของเกษตรกร การใช้แหล่งสินเชื่อเพื่อการผลิต และการทำการเกษตรฤดูแล้ง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสาธารณสุขและการอนามัย มี 7 ตัวชี้วัด คือ การบริการสาธารณสุขในหมู่บ้าน การได้รับการคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาล สุขลักษณะในบ้าน สุขภาพและอนามัย น้ำหนักเด็กแรกเกิด สารอาหารของเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี และการวางแผนครอบครัว

กลุ่มที่ 4 กลุ่มแหล่งน้ำ มี 4 ตัวชี้วัด คือ น้ำสะอาดสำหรับดื่ม แหล่งน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร

กลุ่มที่ 5 กลุ่มความรู้ การศึกษา และวัฒนธรรม มี 7 ตัวชี้วัด คือ ระดับการศึกษาของประชาชน อัตราการเรียนต่อของประชาชน การให้ความรู้ของรัฐ การให้ความรู้ด้านคุณภาพชีวิต สถานที่ให้ความรู้สำหรับหมู่บ้าน สถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล และกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา

กลุ่มที่ 6 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวชี้วัด คือ ป่าไม้ ดิน และน้ำ

2. เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เริ่มใช้ปี พ.ศ.2528 เป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพชีวิตโดยใช้ความจำเป็นพื้นฐาน 9 ประการ 37 ตัวชี้วัด ดังนี้

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย มี 5 เครื่องชี้วัด คือ เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักมากกว่า 3,000 กรัม เด็กแรกเกิดถึง 5 ปีไม่ขาดสารอาหาร เด็กอายุ 6-14 ปีมีน้ำหนักตามเกณฑ์ ครว้เรือนไม่กินอาหารสุกๆ ดิบๆ และครว้เรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อ.ย.

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มี 5 เครื่องชี้วัด คือ บ้านคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี จัดบ้านถูกสุขลักษณะเป็นระเบียบ ครอบครัวมีส่วนร่วมถูกหลักสุขภาพ ครอบครัวมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี 5 ลิตรต่อคน ต่อวัน และครว้เรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญ

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต มี 12 เครื่องชี้วัด คือ หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด หญิงมีครรภ์ได้รับการทำคลอดและดูแลหลังคลอด เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีน ครวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ เด็กอายุ 3-6 ปี ได้รับการเลี้ยงดูถูกต้อง เด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนภาคบังคับ เด็กได้เข้าศึกษาต่อระดับมัธยม เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมอาชีพ คนในครัวเรือนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้ และครอบครัวได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มี 2 เครื่องชี้วัด คือ ครวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

หมวดที่ 5 ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มี 1 เครื่องชี้วัด คือ ครวเรือนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่าคนละ 15,000 บาทต่อปี

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีลูกได้ตามต้องการ มี 2 เครื่องชี้วัดคือคู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด และคู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน

หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ และการกำหนดวิถีของตนเองและชุมชน มี 3 เครื่องชี้วัด คือ ครวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบลอย่างน้อย 1 กลุ่ม คนในครัวเรือนใช้สิทธิเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยด้วยความบริสุทธิ์ใจ และครัวเรือนได้ร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติและกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น มี 5 เครื่องชี้วัด คือ คนในครัวเรือนปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่ ครวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และคนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน

หมวดที่ 9 ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 2 เครื่องชี้วัด คือ ครวเรือนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และครัวเรือนได้ทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม

3. เครื่องชี้วัดภาวะสังคมของประเทศไทย ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มใช้ปี พ.ศ.2518 มี 9 หมวด 51 ตัวชี้วัด

(1) ประชากร ประกอบด้วย อัตราการเพิ่มของประชากร อัตราการเกิดและตาย อัตราการเจริญพันธุ์ทั่วไป อัตราส่วนการเลี้ยงดู และความหนาแน่นของประชากร

(2) สาธารณสุข ประกอบด้วย อัตราการตายของมารดา อัตราการตายในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี อัตราการตายของทารกต่ำกว่า 1 ปี อัตราการตายเนื่องจากอุบัติเหตุ อัตราผู้เข้ารับบริการวางแผนครอบครัวรายใหม่โดยวิธีต่างๆ อัตรามารดาที่ได้รับบริการทำคลอดโดยบุคลากรที่ได้รับการฝึกหัดในการทำคลอด อัตราการตายที่เกิดจากโรคที่ป้องกันได้ อัตราการป่วยด้วยโรคที่สำคัญ อัตราการป่วยด้วยโรคเอดส์ อัตราการฆ่าตัวตาย อัตราการตายด้วยสาเหตุที่สำคัญ และอัตราการเป็นโรคขาดสารอาหารในทารกและเด็กก่อนวัยเรียน

(3) การศึกษา ประกอบด้วย โครงสร้างประชากรด้านการศึกษา การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน งบประมาณการศึกษาเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ การสนับสนุนโรงเรียนเอกชนในด้านการเงิน ค่าใช้จ่ายของรัฐด้านจัดการศึกษาเฉลี่ยต่อหัว และการมีงานทำของผู้สำเร็จอาชีวศึกษา

(4) เศรษฐกิจสังคม ประกอบด้วย ดัชนีราคาผู้บริโภค ภาวะการผลิต ผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัวของประชากรไทย รายจ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภค รายได้ รายจ่าย และการออมส่วนบุคคล การบริโภคเครื่องดื่มน้ำที่มีแอลกอฮอล์ และบุหรี่ และครัวเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์

(5) สวัสดิการสังคม ประกอบด้วย จำนวนผู้รับการสงเคราะห์ การให้การสงเคราะห์ ค่าใช้จ่ายด้านการประชาสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยเข้ารับการรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่ารักษา และผู้ประสบอันตรายเนื่องจากการทำงาน

(6) การมีงานทำ ประกอบด้วย แรงงานในช่วงฤดูการเกษตร แรงงานนอกฤดูการเกษตร การพิพาทด้านแรงงาน และแรงงานไทยในต่างประเทศ

(7) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย คดีอาชญากรรมอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา (เฉพาะภาคความผิด) คดีอาชญากรรมอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา จำนวนผู้ติดยาเสพติด และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จำนวนผู้ต้องขัง และจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมส่งตัวสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง

(8) สถาบันครอบครัว ประกอบด้วย จำนวนครอบครัว จำนวนคนเฉลี่ยต่อครัวเรือน อัตราการจดทะเบียนสมรส และอัตราการจดทะเบียนหย่า

(9) ภาวะมลพิษ ประกอบด้วย มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง และสรุปภาวะมลพิษ

4. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมของหน่วยงานระหว่างประเทศ (สุภาภรณ์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539: 41-117)

4.1 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประเทศในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ของคณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) เริ่มใช้ปี ค.ศ.1983 ประกอบด้วย 9 หมวดใหญ่ 45 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

- (1) สุขภาพอนามัย
- (2) ที่อยู่อาศัย
- (3) สิ่งแวดล้อม
- (4) การศึกษา
- (5) ความปลอดภัยของสาธารณะ
- (6) วัฒนธรรม
- (7) การจ้างงานและชีวิตการทำงาน
- (8) รายได้
- (9) สถิติการสังคม

4.2 เครื่องชี้วัดการพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย ของคณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) เริ่มใช้ปี ค.ศ.1989 มี 9 เรื่องใหญ่ 97 ตัวชี้วัด

- (1) ประชากร
- (2) สุขภาพ
- (3) การตั้งถิ่นฐานและสิ่งแวดล้อม
- (4) การศึกษา
- (5) การคมนาคมขนส่ง
- (6) การสื่อสาร
- (7) การจ้างงาน
- (8) ผลผลิตและรายได้
- (9) การลงทุนทางสังคมของประเทศ

4.3 เครื่องชี้วัดการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index ; HDI) ของโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เริ่มใช้ปี ค.ศ.1990 มี 3 ตัวแปรพื้นฐาน 9 ตัวชี้วัดย่อย สำหรับประเทศกำลังพัฒนา

- (1) อายุขัย
- (2) อัตราการตายของทารก

- (3) น้ำที่สะอาดปลอดภัย
- (4) การได้รับแคลอรี
- (5) โรคขาดสารอาหาร
- (6) อัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่
- (7) จำนวนปีโดยเฉลี่ยที่อยู่ในโรงเรียน
- (8) จำนวนเครื่องรับวิทยุ
- (9) ผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้น และผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัว (Real GDP, GNP)

สำหรับประเทศอุตสาหกรรม

- (1) อายุขัย
- (2) จำนวนประชากรต่อแพทย์หนึ่งคน
- (3) อัตราการตายของทารก
- (4) จำนวนปีโดยเฉลี่ยที่อยู่ในโรงเรียน
- (5) ปริมาณผู้เข้าเรียนทั้งหมด
- (6) ปริมาณผู้เข้าเรียนระดับอุดมศึกษา
- (7) ปริมาณหนังสือพิมพ์ที่ประชาชนบริโภค
- (8) จำนวนเครื่องรับโทรทัศน์
- (9) ผลิตภัณฑ์ในประเทศเบื้องต้น ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัว (Real GDP, GNP)

4.4 เครื่องชี้วัดที่จัดทำเป็นแนวทางขององค์การสหประชาชาติ (United Nations “Guideline”) ของสำนักงานสถิติแห่งสหประชาชาติ (UNSO) เป็นประเด็นทางสังคมที่จัดไว้เป็น “แนวทาง” เพื่อพัฒนาเครื่องชี้วัด เริ่มใช้ปี ค.ศ.1978 มี 12 หมวด 33 ตัวชี้วัด

- (1) ประชากร
- (2) การตั้งครอบครัว ครอบครัว และครัวเรือน
- (3) การเรียนรู้และบริการทางสังคม
- (4) กิจกรรมเพื่อการมีรายได้ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (5) การกระจายรายได้ การบริโภค และการออม
- (6) ความมั่นคงทางสังคมและบริการทางด้านสวัสดิการ
- (7) สุขภาพ บริการด้านสุขภาพ และการใช้บริการสุขภาพ
- (8) ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม

- (9) ระเบียบสังคม และความปลอดภัย
- (10) การใช้เวลา
- (11) การใช้เวลาว่าง และ วัฒนธรรม
- (12) ทนชั้นทางสังคม และการเลื่อนชั้นทางสังคม

ภาพที่ ข-4 สถานีอนามัยเขี้ยวหลาน-ไกรสร

ภาพที่ ข-5 สถานีตำรวจภูธรเขี้ยวหลาน

ภาพที่ ข-6 สำนักงานสหกรณ์การเกษตรเขี้ยวหลาน จำกัด

ภาพที่ ข-7 โรงเรียนบ้านพัฒนา

ภาพที่ ข-8 โรงเรียนบ้านพัฒนา 2

ภาพที่ ข-9 โรงเรียนรัชฎาภิบาลวิทยาคม

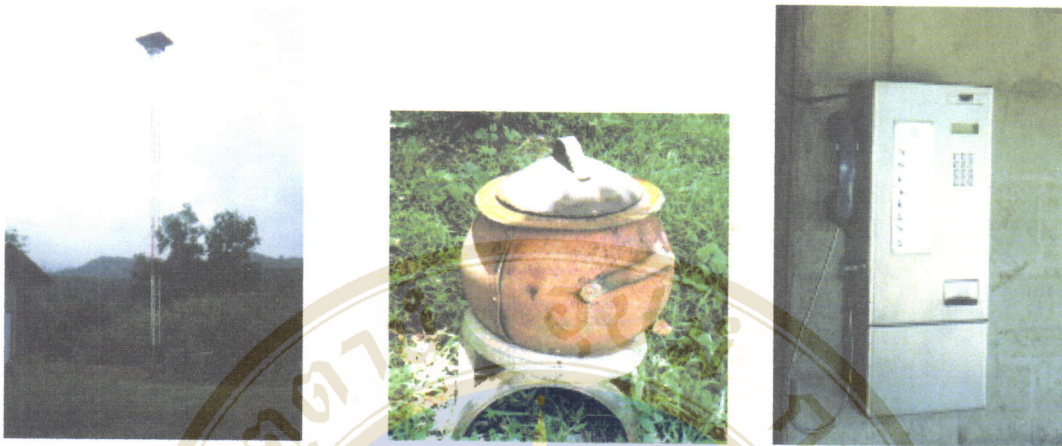
ภาพที่ ข-10 การประปาเขียวหวาน

ภาพที่ ข-11 วัดไกรสรเขตราม

ภาพที่ ข-12 สวนยางพารา

ภาพที่ ข-13 สาธารณูปโภคพื้นฐานในหมู่บ้านอพยพเจี๋ยหวหลาน

ภาพที่ ข-14 ถังเก็บน้ำฝน และน้ำประปา

แบบสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าครัวเรือน

เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน
กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง 1. ใช้แบบสัมภาษณ์นี้ 1 ชุด ต่อ 1 ครัวเรือน (ครัวเรือน หมายถึง ครอบครัวที่อยู่ในบ้านเรือนเดียวกัน ครัวเรือนหนึ่ง ๆ อาจมีหลายครอบครัวก็ได้)
2. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่มีบทบาทรองลงมาซึ่งได้แก่ คู่สมรส หรือผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 21 ปีที่เป็นผู้อพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภาตามลำดับ

โปรดใส่เครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความหรือตัวเลขลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

1. เพศ 1) ☐ ชาย 2) ☐ หญิง
2. อายุ ปี
3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน (ตามที่อาศัยจริงในปัจจุบัน)
4. ระดับการศึกษาสูงสุด จบชั้น

1) ☐ ไม่ได้รับการศึกษา	2) ☐ ประถมศึกษา (ป.1-ป.6), ป.7
3) ☐ ม.1-ม.3, มศ.1-มศ.3	4) ☐ ม.4-ม.6, มศ.4-มศ.5, ปวช.
5) ☐ อนุปริญญา, ปวส., ปวท.	6) ☐ ปริญญาตรี
7) ☐ สูงกว่าปริญญาตรี	8) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
5. ความต้องการย้ายถิ่นในอนาคต

1) ☐ ต้องการ เนื่องจาก	
.....	
2) ☐ ไม่ต้องการ เนื่องจาก	
.....	

3) ☐ ไม่แน่ใจ เนื่องจาก

ตอนที่ 2 สภาพเศรษฐกิจ-สังคม

1. อาชีพหลักของครัวเรือนของท่านในปัจจุบัน (อาชีพที่ทำรายได้สูงสุดในครัวเรือน)

- 1) ☐ เพาะปลูก (ระบุชนิด)
- 2) ☐ เลี้ยงสัตว์ (ระบุชนิด)
- 3) ☐ รับจ้าง ☐ บริษัทเอกชน (ประจำ) ☐ ทัวไป (รายวัน)
- 4) ☐ ค้าขาย 5) ☐ ประมง 6) ☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
- 7) ☐ ธุรกิจส่วนตัว 8) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

2. อาชีพเสริมของครัวเรือนของท่านในปัจจุบัน

- 1) ☐ เพาะปลูก (ระบุชนิด)
- 2) ☐ เลี้ยงสัตว์ (ระบุชนิด)
- 3) ☐ รับจ้าง ☐ บริษัทเอกชน (ประจำ) ☐ ทัวไป (รายวัน)
- 4) ☐ ค้าขาย 5) ☐ ประมง 6) ☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
- 7) ☐ ธุรกิจส่วนตัว 8) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

3. รายได้ของครัวเรือน

รายได้จากการประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน บาท/เดือน

รายได้จากการประกอบอาชีพเสริมของครัวเรือน บาท/เดือน

รายได้จากด้านอื่น ๆ ของครัวเรือน บาท/เดือน

รายได้รวมของครัวเรือน บาท/ปี

4. รายจ่ายของครัวเรือน

ค่าไฟฟ้า บาท/เดือน บาท/ปี

ค่าน้ำ บาท/เดือน บาท/ปี

ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน บาท/วัน บาท/ปี

ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ บาท/เดือน บาท/ปี

ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บาท/เดือน บาท/ปี

รายจ่ายรวมของครัวเรือน บาท/ปี

5. รายได้สุทธิของครัวเรือน บาท/ปี

6. ในปัจจุบันท่านมีเงินเก็บออมหรือไม่

- 1) ☐ ឆ្លើយ 2) ☐ មិនឆ្លើយ

7. ในปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่

- 1) ☐ ឆ្លើយ 2) ☐ ឯង

8. ท่านกู้ยืมเงินมาจากที่ใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) ☐ เพื่อนบ้าน 2) ☐ ญาติพี่น้อง
- 3) ☐ พ่อค้า 4) ☐ ธนาคารพาณิชย์
- 5) ☐ ข.ก.ส. 6) ☐ สหกรณ์
- 7) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

9. วัดอุปประสงค์ในการกู้ยืมเงิน

- 1) ☐ ใช้จ่ายในครัวเรือน 2) ☐ ลงทุนในการประกอบอาชีพ
3) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

10. ที่ดินทำกินที่ท่านมีอยู่ในปัจจุบันมีเอกสารสิทธิ์หรือไม่

- 1) ☐ ไม่มี คือ ☐ ส.ก.1 ☐ น.ส.2 ☐ ภ.บ.ท.6
☐ ส.ป.ก.4-01 ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
- 2) ☐ มี คือ ☐ โฉนดที่ดิน ☐ น.ส. 3ก ☐ น.ส.3

11. ที่ดินทำกินที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพียงพอกับความต้องการหรือไม่

- 1) ☐ เพียงพอ
- 2) ☐ ไม่เพียงพอ เนื่องจาก

12. หากมีผู้มาซื้อที่ดินทำกินของท่านในขณะนี้ ท่านจะขายหรือไม่

- 1) ข่าย เพราะ

- 2) ☐ ไม่ขาย เพราะ

13. ที่ดินที่ท่านอาศัยอยู่ในปัจจุบันมีเอกสารสิทธิ์หรือไม่

- 1) ☐ ไม่มี คือ ☐ ส.ก.1 ☐ น.ส.2 ☐ ภ.บ.ท.6
☐ ส.ป.ก.4-01 ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
- 2) ☐ มี คือ ☐ โฉนดที่ดิน ☐ น.ส. 3ก ☐ น.ส.3

14. ที่ดินที่ท่านอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เพียงพอกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนหรือไม่

1) ☐ เพียงพอ

2) ☐ ไม่เพียงพอ เนื่องจาก

15. หากมีผู้มาซื้อที่ดินที่อยู่อาศัยของท่านในขณะนี้ ท่านจะขายหรือไม่

1) ☐ ขาย เพราะ

2) ☐ ไม่ขาย เพราะ

16. ครัวเรือนของท่านมีไฟฟ้าใช้หรือไม่

1) ☐ มี

2) ☐ ไม่มี

ถ้ามีไฟฟ้า คุณภาพของไฟฟ้าเป็นอย่างไร

1) ☐ ใช้ได้ตลอดเวลาที่ต้องการ

2) ☐ มีใช้ในเวลาที่จำกัด

3) ☐ ไฟตกหรือดับบ่อยครั้ง

4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ถ้าไม่มีไฟฟ้า ส่วนใหญ่ท่านได้แสงสว่างจากแหล่งใดในเวลากลางคืน

1) ☐ เทียนไข

2) ☐ ตะเกียง

3) ☐ เครื่องปั่นไฟ

4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

17. แหล่งน้ำหลักสำหรับบริโภคของครัวเรือนของท่าน

1) ☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ

2) ☐ น้ำฝน

3) ☐ น้ำบาดาล

4) ☐ น้ำประปา

5) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

18. คุณภาพน้ำที่ใช้สำหรับบริโภคเป็นอย่างไร

1) ☐ ไม่มีปัญหา

2) ☐ มีปัญหา

ถ้ามี ปัญหาที่พบ คือ

☐ น้ำมีตะกอนขุ่น

☐ น้ำมีกลิ่นเหม็น

☐ น้ำมีสนิมเหล็ก

☐ ขาดแคลน

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

19. ก่อนที่ท่านจะนำน้ำมาบริโภค ท่านได้นำน้ำมาทำความสะอาดโดยวิธีใดมากที่สุด

1) ☐ ดื่ม	2) ☐ แก้วสารส้ม
3) ☐ กรอง	4) ☐ ทิ้งให้ตกตะกอน
5) ☐ ไม่ได้ทำ	6) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

20. แหล่งน้ำใช้หลักของครัวเรือนของท่าน¹

1) ☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ	2) ☐ น้ำฝน
3) ☐ น้ำบาดาล	4) ☐ น้ำประปา
5) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

21. คุณภาพน้ำใช้ในครัวเรือนของท่านเป็นอย่างไร

- 1) ☐ ไม่มีปัญหา
- 2) ☐ มีปัญหา
- ถ้ามี ปัญหาที่พบ คือ
☐ น้ำมีตะกอนขุ่น	☐ น้ำมีกลิ่นเหม็น
☐ น้ำมีสนิมเหล็ก	☐ ขาดแคลน
☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

22. กรณีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แหล่งน้ำหลักเพื่อการเกษตรของครัวเรือนท่าน

1) ☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ	2) ☐ น้ำฝน
3) ☐ น้ำบาดาล	4) ☐ น้ำประปา
5) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

23. คุณภาพน้ำเพื่อการเกษตรในครัวเรือนของท่านเป็นอย่างไร

- 1) ☐ ไม่มีปัญหา
- 2) ☐ มีปัญหา
- ถ้ามี ปัญหาที่พบ คือ
☐ น้ำมีตะกอนขุ่น	☐ น้ำมีกลิ่นเหม็น
☐ น้ำมีสนิมเหล็ก	☐ ขาดแคลน
☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

¹น้ำใช้ หมายถึง น้ำที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การล้างจาน ชักผ้า น้ำสำหรับทำความสะอาดบ้าน

24. พาหนะที่ใช้ในการเดินทางภายในหมู่บ้านในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1) ☐ เดินเท้า	2) ☐ จักรยาน
3) ☐ จักรยานยนต์	4) ☐ รถยนต์ส่วนตัว
5) ☐ รถโดยสารประจำทาง	6) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

25. ท่านคิดว่าการเดินทางภายในหมู่บ้านมีความสะดวกหรือไม่

- 1) ☐ มีความสะดวก
- 2) ☐ ไม่มีความสะดวก เนื่องจาก

26. พาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปประกอบอาชีพของท่านในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1) ☐ เดินเท้า	2) ☐ จักรยาน
3) ☐ จักรยานยนต์	4) ☐ รถยนต์ส่วนตัว
5) ☐ รถโดยสารประจำทาง	6) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

27. ท่านคิดว่าการเดินทางไปประกอบอาชีพของท่านสะดวกหรือไม่

- 1) ☐ มีความสะดวก
- 2) ☐ ไม่มีความสะดวก เนื่องจาก

28. พาหนะที่ใช้ในการเดินทางออกนอกหมู่บ้านในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1) ☐ เดินเท้า	2) ☐ จักรยาน
3) ☐ จักรยานยนต์	4) ☐ รถยนต์ส่วนตัว
5) ☐ รถโดยสารประจำทาง	6) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

29. ท่านคิดว่าการเดินทางออกนอกหมู่บ้านมีความสะดวกหรือไม่

- 1) ☐ มีความสะดวก
- 2) ☐ ไม่มีความสะดวก เนื่องจาก

30. ท่านได้รับข่าวสารทางด้านต่าง ๆ จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1) ☐ หนังสือพิมพ์	2) ☐ วิทยุ
3) ☐ โทรทัศน์	4) ☐ หอกระจายข่าว
5) ☐ เพื่อนบ้าน	6) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

31. ส่วนใหญ่ท่านติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกชุมชนอย่างไร

1) ☐ ไปรษณีย์	2) ☐ โทรศัพท์
3) ☐ ไปติดต่อเอง	4) ☐ ฝากเพื่อนบ้านไปบอก
5) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

32. ท่านคิดว่าการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกชุมชนมีความสะดวกหรือไม่

- 1) ☐ มีความสะดวก
- 2) ☐ ไม่มีความสะดวก เนื่องจาก

33. สมาชิกในครัวเรือนของท่านได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังต่อไปนี้หรือไม่

- 1) ☐ ไม่ได้เป็นสมาชิก
- 2) ☐ เป็นสมาชิก (ระบุกลุ่ม)
 - ☐ กลุ่มอาชีพ
 - ☐ กลุ่มเกษตรกร
 - ☐ กลุ่มผู้ใช้น้ำ
 - ☐ กลุ่มสหกรณ์
 - ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
 - ☐ กองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนเฉพาะกิจ
 - ☐ กลุ่ม รทศ.
 - ☐ กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
 - ☐ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
 - ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
 - ☐ กลุ่มองค์กรประชาชน
 - ☐ กรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน
 - ☐ กลุ่มเยาวชน
 - ☐ อสม.
 - ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

34. เมื่อสมาชิกในครัวเรือนของท่านเกิดการเจ็บป่วยเล็กน้อย (ปวดหัว ปวดท้อง เป็นไข้) ส่วนใหญ่แล้วท่านมีการรักษาอย่างไร (ตอบเพียง 1 ข้อ)

- 1) ☐ ซื้อยากินเอง
- 2) ☐ ใช้สมุนไพร
- 3) ☐ สถานีอนามัย
- 4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

35. เมื่อสมาชิกในครัวเรือนของท่านเกิดการเจ็บป่วยมาก ส่วนใหญ่ท่านไปรับการรักษาจากแหล่งใด (ตอบเพียง 1 ข้อ)

- 1) ☐ สถานีอนามัย
- 2) ☐ โรงพยาบาลของรัฐ
- 3) ☐ คลินิก
- 4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

36. ในรอบปีที่ผ่านมา สมาชิกในครัวเรือนของท่านได้เป็นโรคที่สำคัญดังต่อไปนี้หรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) ☐ โรคอุจจาระร่วง
- 2) ☐ บิด
- 3) ☐ อาหารเป็นพิษ
- 4) ☐ หัด
- 5) ☐ ดับอักเสบ
- 6) ☐ ทัยฟอยด์
- 7) ☐ บาดทะยัก
- 8) ☐ ไอกรน
- 9) ☐ พิษสุนัขบ้า
- 10) ☐ คอตีบ
- 11) ☐ โปลิโอ
- 12) ☐ ไม่เป็น

37. สมาชิกคนใดคนหนึ่งในครัวเรือนของท่านในปัจจุบัน เป็นผู้ที่ติดยาเสพติดหรือไม่

1) ☐ ติดยา

2) ☐ ไม่ติดยา

38. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนของท่านเป็นอย่างไร

1) ☐ มีความอบอุ่น

2) ☐ ทะเลาะกันเป็นบางครั้ง

3) ☐ ทะเลาะกันบ่อยครั้ง

4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

39. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนของท่านกับเพื่อนบ้านเป็นอย่างไร

1) ☐ มีความเข้าใจกันดี

2) ☐ ทะเลาะกันเป็นบางครั้ง

3) ☐ ทะเลาะกันบ่อยครั้ง

4) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

40. สมาชิกในครัวเรือนของท่านสามารถอ่านออกเขียนได้ทุกคนหรือไม่

1) ☐ ได้ทุกคน

2) ☐ ไม่ได้ คน

41. สมาชิกในครัวเรือนของท่านที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับ (ป.6) มีจำนวน คน
(ถ้าไม่มีสมาชิกที่เรียนจบให้ข้ามไปถามข้อที่ 40)

42. สมาชิกในครัวเรือนของท่านที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับ (ป.6) ได้รับการศึกษาต่อทุกคนหรือไม่

1) ☐ ได้รับการศึกษาต่อทุกคน

2) ☐ ไม่ได้ได้รับการศึกษาต่อ คน

43. สมาชิกคนใดคนหนึ่งในครัวเรือนของท่านได้เข้าร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนหรือไม่ (การอนุรักษ์ คือ การดูแลรักษาไม่ให้ทรัพยากรถูกทำลาย)

1) ☐ ไม่เข้าร่วม

2) ☐ เข้าร่วม (ระบุกิจกรรม)

☐ การปลูกต้นไม้

☐ การป้องกันรักษาป่าไม้

☐ การรักษาน้ำ

☐ การป้องกันรักษาดินไม่ให้ถูกทำลาย

☐ การอนุรักษ์สัตว์ป่า

☐ การป้องกันการบุกรุกเขตป่าสงวน

☐ การรวมกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

44. มีสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครัวเรือนของท่านได้เข้าร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนหรือไม่

1) ☐ ไม่เข้าร่วม

2) ☐ เข้าร่วม (ระบุกิจกรรม)

☐ การกำจัดขยะมูลฝอย

☐ การระบายหรือกำจัดน้ำเสีย

☐ การขุดลอกคูคลอง

☐ การป้องกันและควบคุมการเกิดฝุ่นควัน

☐ การป้องกันการเกิดกลิ่นเหม็น

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องด้านขวามือเพียงข้อเดียว

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
ด้านที่อยู่อาศัย						
1)	สถานที่ตั้งที่พักอาศัย					
2)	ขนาดที่พักอาศัยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว					
3)	สภาพแวดล้อมบริเวณใกล้เคียงที่พักอาศัย					
4)	สภาพแวดล้อมภายในชุมชน					
5)	เครื่องอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในบ้าน (ได้แก่ หม้อหุงข้าว พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น)					
ด้านอาชีพ						
6)	อาชีพหลักที่ทำอยู่ในปัจจุบัน					
7)	อาชีพเสริมที่ทำอยู่ในปัจจุบัน					
8)	รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก					
9)	รายได้จากการประกอบอาชีพเสริม					
10)	ความมั่นคงของงาน					
11)	ขนาดที่ดินทำกินที่มีอยู่ในปัจจุบัน					
12)	ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินทำกิน					
ด้านการบริการพื้นฐาน						
13)	ความสะดวกสบายในการใช้ไฟฟ้า					
14)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการอุปโภค (น้ำซักล้าง, น้ำทำความสะอาด)					
15)	คุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค					
16)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการบริโภค (น้ำดื่ม, น้ำในการทำอาหาร)					
17)	คุณภาพน้ำเพื่อการบริโภค					

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
18)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
19)	คุณภาพน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
20)	การเดินทางภายในหมู่บ้าน					
21)	การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน					
22)	การติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกหมู่บ้าน					
23)	สถานที่ตั้งของสถานีอนามัย					
24)	การให้บริการของสถานีอนามัย					
25)	จำนวนเจ้าหน้าที่อนามัยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร					
26)	สถานที่ตั้งของวัด					
27)	สภาพของวัด					
28)	สถานที่ตั้งของโรงเรียน					
29)	สภาพของโรงเรียน					
30)	จำนวนครูเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียน					
31)	สถานที่ตั้งของสถานีตำรวจ					
32)	การให้บริการของสถานีตำรวจ					
33)	จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร					
ด้านชีวิตครอบครัว						
34)	ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว					
35)	ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและคนในหมู่บ้าน					
36)	ระดับการศึกษาของท่าน					
37)	ระดับการศึกษาของคู่ครอง					
38)	ระดับการศึกษาของบุตร					
39)	ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของครอบครัว					

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

1. ปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอพยพ และแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ตาม
ความคิดเห็นของท่าน

ปัญหา

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ด้านเศรษฐกิจ

.....	
.....	
.....	
.....	

2. ด้านสาธารณสุข

.....	
.....	
.....	
.....	

3. ด้านการศึกษา

.....	
.....	
.....	
.....	

4. ด้านการบริการพื้นฐาน

4.1 การคมนาคม

.....	
.....	

4.2 การประปา

.....	
.....	

4.3 การติดต่อสื่อสาร

.....	
.....	

ปัญหา	แนวทางแก้ไขปัญหา
5. ด้านสิ่งแวดล้อม	
5.1 แหล่งน้ำ	
.....	
.....	
5.2 อากาศ	
.....	
.....	
5.3 ขยะ	
.....	
.....	
5.4 ป่าไม้/สัตว์ป่า	
.....	
.....	
2. ท่านต้องการให้หมู่บ้านมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในด้านใดบ้าง	
.....	
.....	
.....	
.....	

แบบสัมภาษณ์สำหรับแม่บ้าน

เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน
กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- คำชี้แจง**
1. ใช้แบบสัมภาษณ์นี้ 1 ชุด ต่อ 1 ครัวเรือน (ครัวเรือน หมายถึง ครอบครัวที่อยู่ในบ้านเรือนเดียวกัน ครัวเรือนหนึ่ง ๆ อาจมีหลายครอบครัวก็ได้)
 2. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามแม่บ้านในครัวเรือนเดียวกับหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้อพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

โปรดใส่เครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความหรือตัวเลขลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

1. เพศ 1) ☐ ชาย 2) ☐ หญิง
2. อายุ ปี
3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน (ตามที่อาศัยจริงในปัจจุบัน)
4. ระดับการศึกษาสูงสุด จบชั้น

1) ☐ ไม่ได้รับการศึกษา	2) ☐ ประถมศึกษา (ป.1-ป.6)
3) ☐ ม.1-ม.3, มศ.1-มศ.3	4) ☐ ม.4-ม.6, มศ.4-มศ.5, ปวช.
5) ☐ อนุปริญญา, ปวส., ปวท.	6) ☐ ปริญญาตรี
7) ☐ สูงกว่าปริญญาตรี	8) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
5. ความต้องการย้ายถิ่นในอนาคต
 - 1) ☐ ต้องการ เนื่องจาก
 - 2) ☐ ไม่ต้องการ เนื่องจาก

3) ☐ ไม่แน่ใจ เนื่องจาก

.....

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องด้านขวามือเพียงข้อเดียว

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
<u>ด้านที่อยู่อาศัย</u>						
1)	สถานที่ตั้งที่พักอาศัย					
2)	ขนาดที่พักอาศัยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว					
3)	สภาพแวดล้อมบริเวณใกล้เคียงที่พักอาศัย					
4)	สภาพแวดล้อมภายในชุมชน					
5)	เครื่องอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในบ้าน (ได้แก่ หม้อหุงข้าว พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น)					
<u>ด้านอาชีพ</u>						
6)	อาชีพหลักของครัวเรือนในปัจจุบัน					
7)	อาชีพเสริมของครัวเรือนในปัจจุบัน					
8)	รายได้จากการประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน					
9)	รายได้จากการประกอบอาชีพเสริมของครัวเรือน					
10)	ความมั่นคงของงานที่ผู้ครองทำอยู่ในปัจจุบัน					
11)	ขนาดที่ดินทำกินที่มีอยู่ในปัจจุบัน					
12)	ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินทำกิน					
<u>ด้านการบริการพื้นฐาน</u>						
13)	ความสะดวกสบายในการใช้ไฟฟ้า					
14)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการอุปโภค (น้ำซักล้าง, น้ำทำความสะอาด)					

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
15)	คุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค					
16)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการบริโภค (น้ำดื่ม, น้ำในการทำอาหาร)					
17)	คุณภาพน้ำเพื่อการบริโภค					
18)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
19)	คุณภาพน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
20)	การเดินทางภายในหมู่บ้าน					
21)	การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน					
22)	การติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกหมู่บ้าน					
23)	สถานที่ตั้งของสถานีอนามัย					
24)	การให้บริการของสถานีอนามัย					
25)	จำนวนเจ้าหน้าที่อนามัยเมื่อเทียบกับจำนวน ประชากร					
26)	สถานที่ตั้งของวัด					
27)	สภาพของวัด					
28)	สถานที่ตั้งของโรงเรียน					
29)	สภาพของโรงเรียน					
30)	จำนวนครูเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียน					
31)	สถานที่ตั้งของสถานีตำรวจ					
32)	การให้บริการของสถานีตำรวจ					
33)	จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อเทียบกับจำนวน ประชากร					

ข้อที่ รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
	พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
<u>ด้านชีวิตครอบครัว</u>					
34) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว					
35) ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและคนในหมู่บ้าน					
36) ระดับการศึกษาของท่าน					
37) ระดับการศึกษาของคู่ครอง					
38) ระดับการศึกษาของบุตร					
39) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ ครอบครัว					

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

1. ปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอพยพ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตาม
ความคิดเห็นของท่าน

ปัญหา

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ด้านเศรษฐกิจ

2. ด้านสาธารณสุข

3. ด้านการศึกษา

ปัญหา	แนวทางแก้ไขปัญหา
4. ด้านการบริการพื้นฐาน	
4.1 การคมนาคม	
4.2 การประปา	
4.3 การติดต่อสื่อสาร	
5. ด้านสิ่งแวดล้อม	
5.1 แหล่งน้ำ	
5.2 อากาศ	
5.3 ขยะ	
5.4 ป่าไม้/สัตว์ป่า	

2. ท่านต้องการให้หมู่บ้านมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในด้านใดบ้าง

แบบสัมภาษณ์สำหรับเยาวชน

เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอพยพจากการสร้างเขื่อน
กรณีศึกษา : เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- คำชี้แจง 1. ใช้แบบสัมภาษณ์นี้ 1 ชุด ต่อ 1 ครัวเรือน (ครัวเรือน หมายถึง ครอบครัวที่อยู่ในบ้านเรือนเดียวกัน ครัวเรือนหนึ่ง ๆ อาจมีหลายครอบครัวก็ได้)
2. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 14-20 ปี ในครัวเรือนเดียวกับหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้อพยพเนื่องจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

โปรดใส่เครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความหรือตัวเลขลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

บ้านเลขที่..... หมู่ที่ ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

1. เพศ 1) ☐ ชาย 2) ☐ หญิง
2. อายุ ปี
3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน (ตามที่อาศัยจริงในปัจจุบัน)
4. ระดับการศึกษาสูงสุด จบชั้น
 - 1) ☐ ไม่ได้รับการศึกษา
 - 2) ☐ ประถมศึกษา (ป.1-ป.6)
 - 3) ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)
 - 4) ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6), ปวช.
 - 5) ☐ อนุปริญญา, ปวส., ปวท.
 - 6) ☐ปริญญาตรี
 - 7) ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
 - 8) ☐ อื่น ๆ (ระบุ)
5. ความต้องการย้ายถิ่นในอนาคต
 - 1) ☐ ต้องการ เนื่องจาก
 - 2) ☐ ไม่ต้องการ เนื่องจาก

3) ☐ ไม่แน่ใจ เนื่องจาก

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องด้านขวามือเพียงข้อเดียว

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
ด้านที่อยู่อาศัย						
1)	สถานที่ตั้งที่พักอาศัย					
2)	ขนาดที่พักอาศัยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว					
3)	สภาพแวดล้อมบริเวณใกล้เคียงที่พักอาศัย					
4)	สภาพแวดล้อมภายในชุมชน					
5)	เครื่องอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในบ้าน (ได้แก่ หม้อหุงข้าว พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น)					
ด้านอาชีพ						
6)	อาชีพหลักของครัวเรือนในปัจจุบัน					
7)	อาชีพเสริมของครัวเรือนในปัจจุบัน					
8)	รายได้จากการประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน					
9)	รายได้จากการประกอบอาชีพเสริมของครัวเรือน					
10)	ความมั่นคงของงานที่ครัวเรือนทำอยู่ในปัจจุบัน					
11)	ขนาดที่ดินทำกินที่มีอยู่ในปัจจุบัน					
12)	ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินทำกิน					
ด้านการบริการพื้นฐาน						
13)	ความสะดวกสบายในการใช้ไฟฟ้า					
14)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการอุปโภค (น้ำซักล้าง, น้ำทำความสะอาด)					

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
15)	คุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภค					
16)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำเพื่อการบริโภค (น้ำดื่ม, น้ำในการทำอาหาร)					
17)	คุณภาพน้ำเพื่อการบริโภค					
18)	ความพอเพียงของปริมาณน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
19)	คุณภาพน้ำใช้เพื่อการเกษตร					
20)	การเดินทางภายในหมู่บ้าน					
21)	การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน					
22)	การติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกหมู่บ้าน					
23)	สถานที่ตั้งของสถานีอนามัย					
24)	การให้บริการของสถานีอนามัย					
25)	จำนวนเจ้าหน้าที่อนามัยเมื่อเทียบกับจำนวน ประชากร					
26)	สถานที่ตั้งของวัด					
27)	สภาพของวัด					
28)	สถานที่ตั้งของโรงเรียน					
29)	สภาพของโรงเรียน					
30)	จำนวนครูเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียน					
31)	สถานที่ตั้งของสถานีตำรวจ					
32)	การให้บริการของสถานีตำรวจ					
33)	จำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อเทียบกับจำนวน ประชากร					

ข้อที่	รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
		พอใจ มาก	พอใจ	เฉย ๆ	ไม่พอใจ	ไม่พอใจ มาก
ด้านชีวิตครอบครัว						
34)	ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว					
35)	ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและคนในหมู่บ้าน					
36)	ระดับการศึกษาของบิดา					
37)	ระดับการศึกษาของมารดา					
38)	ระดับการศึกษาของท่าน					
39)	ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของครอบครัว					

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

1. ปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอพยพ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตามความคิดเห็นของท่าน

ปัญหา

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ด้านเศรษฐกิจ

2. ด้านสาธารณสุข

3. ด้านการศึกษา

ปัญหา	แนวทางแก้ไขปัญหา
4. ด้านการบริการพื้นฐาน	
4.1 การคมนาคม	
.....	
.....	
4.2 การประปา	
.....	
.....	
4.3 การติดต่อสื่อสาร	
.....	
.....	
5. ด้านสิ่งแวดล้อม	
5.1 แหล่งน้ำ	
.....	
.....	
5.2 อากาศ	
.....	
.....	
5.3 ขยะ	
.....	
.....	
5.4 ป่าไม้/สัตว์ป่า	
.....	
.....	

2. ท่านต้องการให้หมู่บ้านมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวสุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์

วัน เดือน ปีเกิด 1 กันยายน 2516

สถานที่เกิด จังหวัดสงขลา

ประวัติการศึกษา วิทยาศาสตรบัณฑิต (วาริชศาสตร์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
พ.ศ.2533-2536
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม),
มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2538-2541

ทุนวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ